

»Hur får vi hela Göteborg engagerade i detta?«

Utvärdering av Storstadssatsningen
i Norra Biskopsgården

JENNY STENBERG

Utvärdering av Storstadssatsningen
Målområde tre: Lokalt utvecklingsarbete
Centrum för kulturstudier, Göteborgs universitet

Rapportserien *Studier av samtidskultur* utges av Centrum för kulturstudier, Göteborgs universitet. Redaktion: Thomas Johansson och Ove Sernhede.

Ett syfte med rapportserien är att belysa olika aspekter av förhållandet mellan kultur och identitet. Det senmodernas samhälleliga och kulturella förändringsprocesser omformar förutsättningarna för allt från "vardagsliv", estetisk verksamhet, moral, politik och social rörelser till människans inre, subjektiva värld. En av den samtidsorienterade kulturforskningens uppgifter är att "läsa" dessa förändringar via analysen av kulturella uttryck. Av central betydelse för tolkningen av samtiden är:

- *Det interdisciplinära perspektivet.* En förutsättning för studiet av samtidskulturen är att problemställningar, forskningsansatser och teoretiska angreppssätt utvecklas genom möten mellan olika discipliner och vetenskapstraditioner.
- *Det kulturteoretiska perspektivet.* Rapportserien vill lyfta fram den semiotiskt inspirerade kulturteori som vuxit fram inom ramen för "cultural studies"-traditionen.
- *Det socialpsykologiska perspektivet.* Ambitionen är här att relatera kultur och samhällsförändringar till omvandlingen av människors subjektiva behov och identitetsmönster.
- *Det kritiska samhällsperspektivet.* Ett annat syfte är att studera och analysera makt- och dominansmönster i samhället; i detta sammanhang utgör modernitetsteori såväl som diskursanalys viktiga utgångspunkter.
- *Metodologisk pluralism.* Ytterligare en utgångspunkt för en kreativ forskningsverksamhet är ett mångfacetterat användande av olika vetenskapliga discipliners metoder.

OMRÅDESRAPPORT

»Hur får vi hela Göteborg engagerade i detta?«

Utvärdering av Storstadssatsningen
i Norra Biskopsgården

JENNY STENBERG

Utvärdering av Storstadssatsningen
Målområde tre: Lokalt utvecklingsarbete
Centrum för kulturstudier, Göteborgs universitet

Rapport 3

»Hur får vi hela Göteborg engagerade i detta?»
Utvärdering av Storstadssatsningen i Norra Biskopsgården

© 2004 JENNY STENBERG

Göteborgs universitet
Centrum för kulturstudier
Lyckans väg 2
Box 200
405 30 Göteborg
Telefon 031-772 23 46, 773 10 19
E-post jenny.stenberg@kultur.gu.se

ISBN 91-970280-1-0

Tryck: Grafikerna Livréna AB, Kungälv 2004

Förord

Norra Biskopsgården är ett bostadsområde i en stadsdel i västra Göteborg med ungefär 4 500 invånare. Under åren 2001 till 2004 har norra Biskopsgården fått Storstadspengar från staten, en satsning som formellt heter »Lokala Utvecklingsavtal» och som berör tjugofyra områden i sju kommuner. Denna rapport redovisar utvärderingen av Lokala Utvecklingsavtal i norra Biskopsgården när det gäller målområde tre, lokalt utvecklingsarbete, och fokuserar på målet om demokratiskt deltagande och delaktighet. Arbetet har utförts från januari 2002 till juni 2004 på Centrum för kulturstudier vid Göteborgs universitet i samarbete med Åsa Andersson, Ulf Borelius, Thomas Johansson, Kerstin Lökken och Ove Sernhede. Även Mikael Franzén, Nils Hammarén och Annelie Juhlin har deltagit i delar av det gemensamma utvärderingsarbetet som rör fyra stadsdelar i Göteborg: Bergsjön, Hjällbo, Gårdsten och norra Biskopsgården.

Det material som samlats in för utvärderingen har även används för forskning vilket behandlas i avhandlingen »Planning in Interplace? On Time, Power and Learning in Local Activities Aiming at Social Inclusion and Sustainable Development» som gavs ut i april 2004 och finns tillgänglig att ladda ner på www.arch.chalmers.se/tema/byggd-miljo/index_js.html under rubriken aktuella publikationer. Avhandlingen handlar om vad man kan lära inom fältet samhällsplanering från de lokalt anställda aktörernas agerande och analyserar genomförandet av Lokala Utvecklingsavtal i norra Biskopsgården utifrån tre teoretiska teman: tid, makt och lärande. Resultat från forskningen presenteras inte i den här rapporten men naturligtvis har erfarenheterna från forskningsprojektet även påverkat utvärderingsarbetet – och i den mån resultaten är intressanta för utvärderingsfrågorna kommer de att tas upp även i denna rapport. Dock finns det inte plats här att ta med alla lokala erfarenheter angående tid, makt och lärande även om det förstås hade varit intressant.

Jag har även medverkat i utvärderingsgruppen på Chalmers Arkitektur som fokuserat på utvärderingsfrågor angående trygghet och fysisk miljö. Även i den gruppen ansvarade jag för utvärderingen av arbetet i norra Biskopsgården, den utvärderingen redovisas dock inte här utan i rapporten »Arkitektur betyder».

Göteborg, 30 juni 2004
Jenny Stenberg

JENNY: Integration, vad är det?

NAZILA: Det ska liksom vara självklart för en människa att umgås med en annan människa på grund av att dom har samma intressen, inte på grund av hur dom ser ut. Bara för att två människor ser likadana ut betyder inte det att dom har samma intressen – det är ju viktigt att få alla andra människor att förstå (intervju med boende, 021030).

Innehåll

INTRODUKTION 7

- Bakgrund 7
- Utvärdering av Storstadssatsningen 10
- Mål, syfte och frågeställningar 12
- Metod och material 14
 - Dokument och arkiverat material* 16
 - Direkt observation och deltagande observation* 16
 - Intervjuer* 18

NORRA BISKOPSGÅRDEN 21

- Människorna i Norra Biskopsgården 21
- Den fysiska miljön 23
- Institutioner och organisationer 29
 - Beslutsfattande och administration* 29
 - Ideella föreningar* 30
 - Bo Bra och näringslivet* 32

STORSTADSSATSNINGEN GENOMFÖRS 34

- Procedur för implementering 34
- Hur formulerades målen? 35
- Hur tänker de lokalt anställda? 38
- De som sökt respektive fått pengar 43
- Hur ser de ansvariga på fördelningen av pengar? 44
- Indikatorer över utvecklingen 48

DE BOENDES PERSPEKTIV 52

- Demokrati 53
 - information* 53
 - delaktighet och dialog* 58
 - deltagande* 73
- Förutsättningar för demokratiskt deltagande 75
- Boendeintegration 83

LÄRANDE FRÅN STORSTADSSATSNINGEN 93

SLUTORD 98

BILAGOR 100

- Bilaga 1: Projektlista 100
- Bilaga 2: Intervjuguide 104

REFERENSER 107

Introduktion

JENNY: Känner du dej som svensk?

MEHDI: Svensk? Nej!

JENNY: Inte alls?

MEHDI: Nej!

MARTINA: Men du kan ju svenska!

MEHDI: På *så* sätt, men jag känner mej inte svensk!

MARTINA: *Jag* är ju svensk, men liksom, folk säger typ så här: »Svenskar – riktiga svenskar – det är rasister».

JENNY: Vad känner du dej som?

MEHDI: Jag? En blatte. Om jag är här i Biskopsgården och går i skolan här, så känner jag mej liksom hemma, då känner jag alltså: jag tror att jag är i Iran. Alla har svart hår liksom. Så här liksom: det är dom som är blattar egentligen! Förstår du? (intervju med ungdomar, 021029).

Bakgrund

Regeringen introducerade 1998 genom propositionen »Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet» en ny nationell storstadspolitik, en proposition som kan betraktas som ett ackumulerat resultat av två decenniers fokusering på storstadsområden som lider av problem relaterade till segregation. Storstadspolitikens mål är enligt propositionen (Sveriges Regering 1998: 1):

- »att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för en långsiktigt hållbar tillväxt för att därmed kunna bidra till att nya jobb skapas såväl inom regionerna som i övriga delar av landet
- att bryta den sociala och etniska segregationen i storstadsregionerna och att verka för jämlika levnadsvillkor för storstädernas alla invånare i storstäderna oavsett ursprung och kön»

I propositionen poängterades också att storstadpolitiken är en viktig del av regeringens strävande efter att infria visionen om hållbar utveckling. Politiken skulle alltså »utformas med utgångspunkt från att ekonomisk utveckling, social utveckling och skydd av miljön är inbördes beroende och ömsesidigt förstärkande delar av en hållbar utveckling» (Sveriges Regering 1998: 9). Samtidigt med propositionen utsågs en ny kommitté med ansvar för att utveckla och samordna den nationella storstadpolitiken och Storstadskommitténs första strategi var att initiera Lokala Utvecklingsavtal som ett instrument för att genomföra den nya politiken. Staten satsade i och med detta sammanlagt två miljarder kronor för att främja utvecklingen i de

mest utsatta bostadsområdena. Det Lokala Utvecklingsavtalet fokuserade framför allt på det andra övergripande målet – att bryta segregationen – och ansåg att följande långsiktiga mål var av särskilt stor betydelse för att bryta segregationen och skapa jämlika levnadsvillkor i storstäderna (Sveriges Regering 1998: 31):

- »sysselsättningsgraden i de socialt utsatta bostadsområdena bör höjas för både män och kvinnor
- socialbidragsberoendet bör minskas
- det svenska språkets ställning bör stärkas, såväl bland barn och ungdomar som i den vuxna befolkningen
- alla elever bör ges förutsättningar att nå målen i grundskolan, det är särskilt viktigt att ingen elev lämnar grundskolan utan tillräckliga kunskaper i svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik
- utbildningsnivån i den vuxna befolkningen bör höjas – de som saknar utbildning motsvarande svensk gymnasiekompetens bör erbjudas detta
- alla stadsdelar i storstäderna bör uppfattas som attraktiva och trygga av dess invånare, och utgöra goda och hälsosamma livsmiljöer
- folkhälsoläget, både i form av ohälsotal och självupplevd hälsa, bör förbättras
- det demokratiska deltagandet och delaktigheten bör öka i de utsatta bostadsområdena»

Storstadskommittén beskrev fyra metoder eller strategier som viktiga vid genomförandet av Lokala Utvecklingsavtal. För det första ersattes den traditionella projektbidragsmodellen med en läroprocessmodell vilket innebar att *målformulering* och *utvärdering* var i fokus. Målen formulerades vidare på olika nivåer i samhället men knöts, enligt det refererade dokumentet, samman i målkedjor för att säkra kvaliteten. Utvärderingen skulle analysera om målen uppfyllts på nationell och lokal nivå (Regeringskansliet 2002: 3-5).

För det andra var *långsiktighet* en viktig strategi. Med det menade Storstadskommittén dels att avtalsperioden var ovanligt lång (mellan tre till sex år), dels menade man att olika aktörer måste samverka för att goda resultat ska kunna bestå efter avtalsperiodens slut. Storstadskommittén såg satsningen som ett sätt att initiera en process som skulle pågå under många år med kommunala medel sedan – satsningen var alltså avsedd att leda till metodutveckling av ordinarie verksamhet. Som ett led i denna

strategi var satsningen och utvärderingen processinriktad och avtalen reviderades årligen i samarbete med kommunen (Regeringskansliet 2002: 7-10). För det tredje var *samverkan* mellan olika aktörer centralt för att motverka segregation: »Arbetet mot segregation måste göras på både lokal och nationell nivå. Det är också viktigt att dessa två nivåer samverkar» (Regeringskansliet 2002: 12).

För det fjärde framhölls *underifrånperspektivet* som den kanske viktigaste metoden. Med underifrånperspektiv menade man inte att initiativen måste komma från de boende, men att man ska stämna av insatsen mot de boendes behov, förutsättningar och viljeyttringar. Detta är intentioner som stämmer väl överens med slutbetänkandet från demokratiutredningen som förespråkar att den representativa demokratin kompletteras med deliberativa kvalitetet – d.v.s. mer debatt och offentlig argumentation inom politiken (Sveriges Regering 2001a). Dessa slutsatser är i hög grad påverkade av den nordamerikanske statsvetaren Robert Putnam, som i en studie i Italien visat att det finns ett positivt samband mellan socialt kapital och ekonomisk utveckling – det sociala kapitalet växer i områden som är starkt präglade av en medborgaranda, där de mer eller mindre informella nätverken, föreningarna och sammanslutningarna som engagerar medborgarna är väl utvecklade, och detta leder även till ekonomisk utveckling (Putnam 1996). Han har i en senare studie om USA visat att det sociala kapitalet minskar – folk bowlar ensamma, som han uttrycker det, vilket minskar deras möjligheter till informell horisontell kommunikation och ökar beroendet av samhällets formella vertikala nätverk (Putnam 2001).

Om vi återvänder till Storstadskommitténs fyra strategier för implementeringen av Lokala Utvecklingsavtal, så skriver de vidare att underifrånperspektivet också är »en anledning till självreflexion för tjänstemän och andra yrkesutövare inom storstadsarbetet så att de inte 'tar över' från dem som berörs» (Regeringskansliet 2002: 17). Med anledningen av detta ansåg man att det vara viktigt att de boende deltar i målformuleringen och i hela arbetet med den lokala åtgärdsplanen, som årligen revideras – d.v.s. i nulägesbeskrivning, analys, strategi och val av insats – och att det skulle framgå på vilket sätt dialog och förankring skett med invånarna, föreningslivet och det lokala näringslivet.

Regeringen slöt Lokala Utvecklingsavtal med tjugofyra områden eller stadsdelar i sju kommuner i Sverige. Dessa områden hade alla stora problem med arbetslöshet, segregation och höga kostnader för socialbidrag. Avtalsperioderna varierade, men sträckte sig totalt från 1999 till och med 2005. Utvärderingen av Lokala Utvecklingsavtal genomfördes på olika nivåer. Den nationella utvärderingen utfördes av Integrationsverket. På kommunal nivå har kommunen gett olika universitet och högskolor upp-

drag att ansvara för utvärderingen. På lokal nivå finns det också ett ansvar att genomföra självutvärderingar.

Det Lokala Utvecklingsavtalet i Göteborg sträckte sig från 2001 till och med 2004 och berörde fyra områden eller stadsdelar. Själva avtalet inbegrep visserligen även år 2000 men eftersom det skrevs under först i februari 2001 kan man säga att det initierades först under våren 2001. De fyra områden som valdes ut av kommunen, tilldelades under avtalsperioden sammanlagt 302 miljoner kronor fördelade efter befolkningen storlek. Under de första åren fick Bergsjön 131 miljoner, Hjällbo i i stadsdelen Lärjedalen fick 63 miljoner, Gårdsten i Gunnared fick 62 miljoner och norra Biskopsgården fick 46 miljoner. Ytterligare några miljoner har tilldelats stadsdelarna i slutet av satsningen och avtalet förlängdes till 2005. De fyra områden som ingick i avtalet berörde ca. 30 000 invånare – vilket ska jämföras med kommunens totala invånarantal på drygt 500 000. Kommunens kostnader för planering, samordning och utvärdering uppgick enligt planerna till ungefär 34 miljoner, varav utvärderingen som genomförts av Universitet och Chalmers beräknades kosta 12 miljoner. Sammanlagt har det rört sig om 345 miljoner kronor som de Lokala Utvecklingsavtalen tillfört kommunen och dessa områden under fyra år. De statliga medlen skulle dessutom motsvaras av en minst likvärdig kommunal motprestation (Sveriges Regering 2001b).

Utvärdering av Storstadssatsningen

Utvärderingen av Lokala Utvecklingsavtal i Göteborg har utförts av flera olika forskargrupper på sammanlagt sex institutioner inom Göteborgs universitetet och på Chalmers (i fortsättningen skriver jag »Storstadssatsningen» istället för Lokala Utvecklingsavtal eftersom det är vanligare i dagligt tal): Institutionen för arbetsvetenskap, Institutionen för pedagogik och didaktik, Institutionen för socialt arbete, Institutionen för företagsekonomi, Centrum för kulturstudier och Sektionen för arkitektur. Det finns ett övergripande avtal som har reglerat uppdragen (Stadskansliet Göteborg 2001) som startade i januari 2002 och avslutas i juni 2004. En stor del av utvärderingen är koncentrerad till delmål som gäller sysselsättning, försörjningsstöd, vuxenutbildning, språkutveckling och skolresultat. Den del som Centrum för kulturstudier utvärderat, tillsammans med Sektionen för arkitektur, är delområde tre – lokalt utvecklingsarbete – vilket innefattar mål om ökad demokratisk delaktighet och deltagande, ökad trygghet, trivsel samt förbättrad folkhälsa (Stadskansliet Göteborg 2002a).

Centrum för kulturstudiers uppdrag preciseras i »Projektplanen» (Centrum för kulturstudier 2002b) och i »Arbetsplanen» (Centrum för kulturstudier

2002a). Medan Arkitektur fokuserat på frågor rörande trygghet och den fysiska miljöns betydelse för satsningens genomförande (dessa resultat rapporteras i Schulz et al. 2004), fokuserar Kulturstudier mer på sociala frågor som t.ex. hur satsningen griper in i det lokala arbetet med ökad demokratisk delaktighet och deltagande och hur den lyckats med att stödja lokala nätverk. Det utvärderingsuppdrag som Centrum för kulturstudier har ansvar för innebär att utvärderingen har en »formativ» roll snarare än »summativ» (Karlsson 1999: 33). Formativ utvärdering görs om syftet är att förbättra en pågående verksamhet – man gör alltså kontinuerligt en bedömning av resultatet innan man går vidare – till skillnad från en summativ utvärdering som görs om syftet är att veta om en viss insats har givit det resultat som förväntades. En summativ utvärdering görs alltså efter att insatsen är klar. Dock är det inte så här renodlat i verkligheten eftersom processerna fortsätter att utvecklas. Det sker snarare ett växelspel mellan den summativa och den formativa utvärderingen (se bild 1).

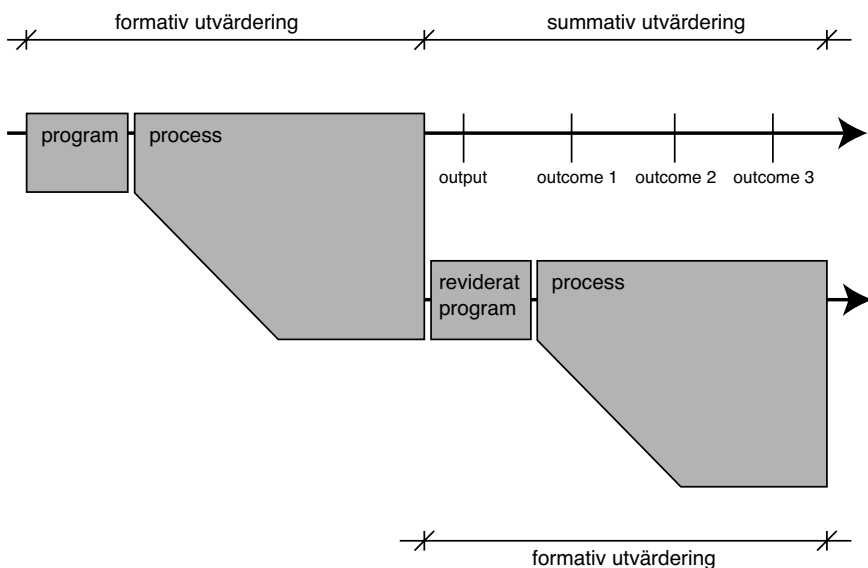

Bild 1. Det finns i verkligheten ofta ett växelspel mellan formativ och summativ utvärdering.

Trots att Centrum för kulturstudier alltså har uppdrag att utvärdera Storstadssatsningen med utgångspunkt från dess mål, måste uppdraget av olika skäl betraktas som formativ snarare än som summativ. Ett skäl är att utvärderingsuppdraget tog slut innan satsningen tar slut. Ett annat skäl är att för de mål som vi utvärderat finns det inte en samling kvantitativa

mätbara indikatorer som självklart kan användas för att övergripande kontrollera om satsningen har lyckats. Ett tredje skäl är att det i uppdraget från Stadskansliet angavs vara intressant att göra en »processutvärdering». I en processutvärdering gör man, till skillnad från en »mål-resultatutvärdering» som utvärderar mot mål i mätbara resultatutvärdering, en utvärdering mot kriterier för vad som utmärker en god process (Karlsson 1999: 16). Intresset riktas i processutvärdering på själva genomförandet och resultatet antas vara positivt om man konstaterar att genomförandet motsvarar ställda krav. Stadskansliets tanke var också att utvärderingen skulle vara användbar under tiden som satsningen pågick – den skulle alltså inte bara utgöra en enda slutrapport med syftet att hjälpa framtida politiska beslutsfattare. Inledningsvis diskuterades därför även att uppdraget skulle utvecklas till att vara »interaktivt» vilket innebär att intressenternas deltagande påverkar vad som utvärderas (Karlsson 1999: 16). I viss mån har utvärderingen på Centrum för kulturstudier varit interaktiv eftersom resultat efterhand har presenterats och diskuterats med lokala aktörer i stadsdelarna. Resultat har även presenterats successivt för aktörer i de utvärderingsnätverk som uppdragsgivaren anordnat på kommunal nivå. Emellertid har dessa diskussioner inte påverkat våra utvärderingskriterier och utvärderingen måste därför snarare betraktas vara en processutvärdering än en interaktiv utvärdering.

Mål, syfte och frågeställningar

Som framgått ovan är utvärderingen av Storstadssatsningen i Göteborg uppdelad på många olika forskargrupper. Målet med utvärderingen på Centrum för kulturstudier har varit att, under tiden som satsningen pågår, bedöma hur den fungerar när det gäller regeringens åttonde delmål: »Det demokratiska deltagandet och delaktigheten bör öka i de utsatta bostadsområdena». Detta delmåls direkta relation till det övergripande målet för storstadspolitiken fokuseras också i vår utvärdering: »Att bryta den sociala och etniska segregationen i storstadsregionerna och att verka för jämlika levnadsvillkor för storstädernas alla invånare i storstäderna oavsett ursprung och kön».

Det finns tre vanligt förekommande syften med utvärderingar: att kontrollera, att främja och att ifrågasätta (Karlsson 1999: 32). Utvärderingen vid Centrum för kulturstudier, som är en fristående utvärdering enligt avtalet med Stadskansliet, har haft som syfte dels att främja och utveckla den lokala verksamheten, dels att, genom t.ex. ökad teoretisk förståelse, ifrågasätta verksamheten och lämna synpunkter till beslutsfattare inför framtida insatser. Vår utvärdering har alltså inte haft som syfte att kontrollera.

För att söka svar på frågan om hur satsningen fungerar när det gäller det åttonde delmålet har Centrum för kulturstudier valt att fokusera på tre övergripande frågeställningar. Utvärderingsfrågorna har utvecklats efterhand men formulerades inledningsvis ungefär så här (Centrum för kulturstudier 2002a):

1. Hur påverkar Storstadssatsningen det lokala arbetet med att öka den demokratiska delaktigheten?
2. Hur berör Storstadssatsningen existerande sociala nätverk och hur påverkar den utvecklingen av nya sociala nätverk?
3. Hur har Storstadssatsningen bidragit till kunskapsutveckling om villkor och förutsättningar för ett stärkt lokalt medborgarskap?

Till dessa har också kopplats en fråga som relateras till det övergripande målet:

4. Leder Storstadssatsningen till ökad integration?

För att komma åt dessa frågor har det i Centrum för kulturstudiers utvärdering funnits en betoning på brukaren – den slutliga användaren av de offentliga resurserna – att undersöka och lyfta fram hur brukaren på olika sätt förhåller sig till och berörs av Storstadssatsningen. Likaså har de övergripande nationella och regionala program- och målformuleringarna granskats och satts i relation till brukarnas perspektiv. Mötet mellan de olika synsätten och definitionerna är centralt i Centrum för kulturstudiers utvärdering (se bild 2) (Franzén et al. 2002).

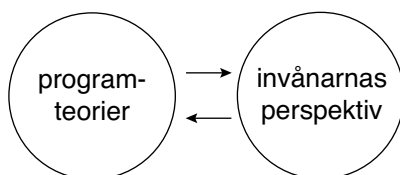

Bild 2. Utvärderingen studerar hur intentionerna för Storstadssatsningen förhåller sig till brukarens perspektiv.

Man kan fråga sig vad som händer i detta möte: Finns det en ömsesidig påverkan och ett utbyte av åsikter? Vilken betydelse har maktrelationen mellan de olika aktörerna för vilket synsätt och vilka definitioner som dominerar? Hur görs prioriteringarna vid resurstilldelningen till projekt?

Utvärderingsfrågorna har fört med sig ett behov av att i stor utsträckning vara närvarande i stadsdelen under de två och ett halvt år som uppdraget pågått och arbetet har med tanke på detta lagts upp så att var och en av oss forskare tagit ansvar för var sitt geografiskt område. För min del innebär det att på ca. fyrtio procent av heltid utvärdera Storstadssatsningen i norra Biskopsgården och det är detta arbete som kommer att beskrivas i det följande.

Metod och material

Utvärderingen har lagts upp som en fallstudie vilket är en beprövad metod inte bara för forskning (Yin 1994) utan även när det gäller utvärdering (Yin 2000). Fallet kan beskrivas som »genomförandet av Storstadssatsningen i norra Biskopsgården». Enligt Yin finns det tre utmärkande drag som skiljer en fallstudie från en undersökning av annat slag. För det första använder man sig i fallstudien av information från olika källor – direkt observation, deltagande observation, intervjuer, dokument, arkiverat material, artefakter – och kan triangulera dessa data. Materialet är ofta både kvantitativt och kvalitativt. För det andra måste materialet vara »rikt», d.v.s. det måste härröra från en studie som undersöker händelser i det verkliga livet. Detta innebär att gränsen mellan fenomen och kontext ofta är oklar. För det tredje är generaliseringar med utgångspunkt från materialet beroende av att man undersöker olika teoretiska möjligheter – det handlar alltså om analytisk och inte statistisk generalisering – särskilt användbart är det att testa motstående teorier. Det betyder att man för att göra generaliseringar inte är beroende av om det är ett enfalls- eller en flerfallsstudie (Yin 2000: 185-186). Fallstudiemetodik innebär enligt Yin alltså att man designar en utvärdering snarare än att man finner en teknik för att samla in data.

En mer utförlig beskrivning av respektive metod och det material som samlats in kommer strax. När det gäller analysen av det empiriska materialet har den gjorts med utgångspunkt från den syn på verkligheten som beskrivs inom »kritisk realism» (Bhaskar 1978; Danermark et al. 1997), en metateori som i Sverige under de senaste åren fått en renässans främst inom sociologin men även inom andra discipliner – också inom utvärderingsfältet (Pawson och Tilley 1997). Kritisk realism fokuserar på hur man ska förstå relationen mellan verkligheten och kunskap om verkligheten – och försöker göra detta på ett sätt som kan förena positivism och hermeneutik. Man menar att verkligheten består av tre ontologiska domäner (se bild 3): det aktuella (händelser); det empiriska (data och fakta); och det verkliga (mekanismer som styr händelser).

Dessa domäner är olika – det finns ett ontologiskt gap mellan dem – och de ska inte blandas samman. Forskning, liksom utvärdering, handlar just om att analysera likheter och olikheter mellan domänerna. Med andra ord att med hjälp av data om verkligheten – data som alltid är impregnerad med teori – söka efter mekanismer som kan förklara det som händer i verkligheten, att identifiera processer som ligger bakom det direkt observerbara. Forskaren måste då ställa »transfaktiska frågor» som prövar dessa processer, alltså frågor där generativa mekanismer framträder. Kritisk realism kan sägas bygga på positivism då den förespråkar transfaktisk argumentation, vilket man kan se som den samhällsvetenskapliga motsvarigheten till det naturvetenskapliga experimentet, men också bygga på hermeneutik eftersom man särskilt fokuserar det ontologiska gapet, där man lyfter fram att teori och språk utgör relationen mellan domänerna.

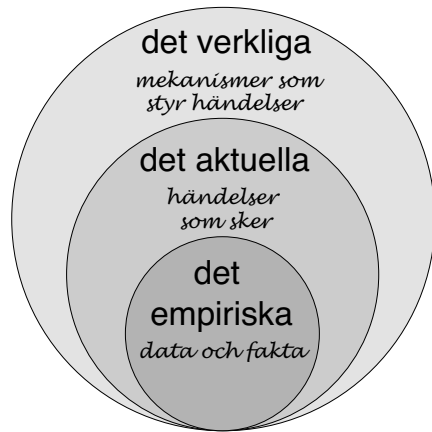

Bild 3. Verkligheten består av tre ontologiska domäner, efter Castro (2002).

Som nämndes ovan kommer informationen i utvärderingen från flera olika källor: direkt observation, deltagande observation, intervjuer, dokument, arkiverat material och även direkt från den fysiska miljön. Allt material från observationer och intervjuer har förts in i ett kodbaserat dataanalysprogram. Fallstudien har avgränsats till att konkret omfatta perioden september 2001 till juni 2004. Visserligen har jag följt Biskopsgården ända sedan 1999 som en följd av att jag intresserade mig för stadsdelen i mitt forskningsarbete och jag har därför haft möjlighet att få insyn i vissa processer med direkt koppling till Storstadssatsningen som pågick redan vid den tiden. Dock var det inte förrän jag fick utvärderingsuppdraget som jag avgränsade fallstudien till att gälla just implementeringen av Storstadssatsningen. Därför har jag valt att endast inkludera material i analysen från den tid som konkret är relaterat Storstadssatsningen. Det betyder att även hösten 2001 har kunnat inkluderas i studien trots att jag då egentligen inte hade uppdrag att utvärdera satsningen. Tidpunkten är vald med hänsyn till att det var då ungefär som de första ansökningarna om medel började komma in till stadsdelsförvaltningen, trots att avtalet mellan kommunen och staten ännu inte var undertecknat förrän i februari 2001. I det följande kommer det insamlade empiriska materialet att beskrivas utförligt.

Dokument och arkiverat material

Insamling av olika dokument och annat arkiverat material utgör en omfattande del av utvärderingen, eftersom det finns enormt mycket skrivet om Storstadssatsningen på alla nivåer i samhället. Materialet har samlats in successivt under hela perioden. Olika nationella dokument har varit viktiga att studera för att förstå vilka teorier och antaganden som nationella och kommunala aktörer har haft som grund för Storstadssatsningen. Dessutom har det varit viktigt för oss i Göteborg att ta del av erfarenheterna i Malmö och Stockholm, då de har legat tidigare i processen jämfört med oss.

På stadsdelsnivå har det dessutom varit viktigt att studera de dokument som är direkt förknippade med projekten, alltså ansökningarna där organisationens syfte med projektet, tidsperspektiv och genomförande samt den sökta summan framgår; tjänstemännens utlåtanden; nämndens beslutsprotokoll om bifall eller avslag; samt projektens årliga självvärderingar. Med detta material har det t.ex. varit möjligt att få en översiktlig bild av Storstadssatsningen: Vilka är det som söker pengar, vad söker man för, hur mycket söker man, och vilka är det som får? Eftersom materialet samlades in successivt har det också varit möjligt att följa processen över tid och lägga märke till förändringar. En annan typ av data som samlats in är information om områdets sociala och fysiska miljö – statistik från olika år om invånarna samt kartor och foton som beskriver områdets utveckling.

Direkt observation och deltagande observation

Observationer av olika slag har också pågått under hela perioden i olika miljöer i norra Biskopsgården. Sådana besök då man är tillfällig gäst i en miljö har jag kallat »direkta observationer», medan »deltagande observationer» är definierade som besök då man är något mer än bara en passiv observatör (Yin 1994: 87). Observationerna har dokumenterats med anteckningar om vad som har hänt och mina tankar om hur aktiviteterna förhåller sig till utvärderingsfrågorna. Generellt har alltså observationerna inte spelats in, det finns dock några undantag som beskrivs nedan. Totalt har 116 observationer dokumenterats.

Urvalet av observationer har baserats på några olika överväganden. För det första följde jag beslutsprocessen under en längre period – främst under våren och hösten 2002. Det betydde dels att jag lyssnade när stadsdelsnämnden fattade beslut om projektmedel men också att jag följde den föregående processen – Bo Bra-processens möten där ansökningarna diskuterades (Bo Bra är ett lokalt partnerskap som hade utsetts som remissinstans); tjänstemännens diskussioner om projektansökningarna; samt politikernas möten i vänster- respektive högergruppen. Jag har också följt ett antal projekt som fått medel och detta urval gjordes dels med tanke på utvärderingsfrågorna, dels med tanke på att jag var särskilt intresserad av

tre samhällsgrupper som ofta diskuteras ha ett demokratiskt underskott: ungdomar, invandrarkvinnor och somalier.

En annan viktig utgångspunkt var att observationerna skulle fördelas ganska jämt med tanke på ovanifrån- respektive underifrånperspektivet – detta var viktigt eftersom vår utvärdering skulle jämföra dessa perspektiv. En del av observationerna rör därför inte något särskilt Storstadsprojekt, utan jag har försökt att också bevaka det som hänt i stadsdelen under perioden ifall det gått att relatera till frågor om delaktighet, demokrati och integration i allmänhet.

Som framgår av figuren nedan (bild 4), kan ungefär en tredjedel av observationerna hänföras till respektive beslutsfattandets och invånarnas sfär, medan en tredjedel handlar om tillfällena då dessa två sfärer möts på ett eller annat sätt.

Beslutsfattandets sfär

- »Bo Bra» möten (18 tillfällen)
- »Bo Bra» konferens (1)
- Stadsdelsförvaltning, möten (9)
- Stadsdelsnämnd, möten (8)
- Politikermöten (7)
- Stadskansliet, möten (2)
- Projekt: »Egenkraft», möte (1)
- Projekt: »Grannskapsarbete», möte (1)

Invånarnas sfär

- Projekt: »Filmprojektet», aktiviteter (26)
- Projekt: »Föreningsledare», aktiviteter (4)
- Projekt: »Kooperativa verkstäder», aktiviteter (2)
- Projekt: »Ökat valdeltagande», aktiviteter (1)
- Projekt: »Våga rösta», aktiviteter (1)
- Projekt: »Somalisk arbetslänk», aktiviteter (2)
- Ungdomsrådet, aktiviteter (1)
- Föräldrademonstration (1)

Beslutsfattandets sfär möter invånarnas sfär

- Projekt: inom »Forum Norr» för Somalier (10)
- Konferenser/seminarier, lokalt organiserade för satsningen (4)
- Föreningsaktiviteter (6)
- Seminarier: Stadsdelsförvaltningen och föreningar (5)
- Jobbmässa på torget (1)
- Möten: Politiker och invånare (1)
- Aktiviteter: Bostadsföretag och invånare (1)
- Seminarier: Utveckling av lokal demokratiplan (3)

Bild 4. Direkt observation och deltagande observation i fallstudien.

Den sistnämnda deltagande observationen – seminarierna för att utveckla en lokal demokratiplan för stadsdelen – är annorlunda jämfört med de andra observationerna eftersom jag som utvärderare medvetet och planerat påverkat innehållet på förfrågan från de tjänstemän som initierade seminarieserien. Seminarierna gick ut på att ta vara på erfarenheterna från Storstadssatsningen när man skulle skriva sin demokratiplan. Visserligen påverkar man som observatör och utvärderare alltid en lokal process, vilket måste tas hänsyn till vid analysen av materialet. Här intog jag emellertid rollen av aktionsforskare under en period, då jag ombads att tillföra processen kunskap om utvärderingsresultat så lång som jag hade kommit vid det tillfället (Stenberg 2003). Detta var inget problem för min del eftersom det var en förväntan från de lokala aktörerna som jag hade räknat med – i betydligt högre utsträckning än vad som skedde – då vi redan från början hade diskuterat med uppdragsgivaren (Stadskansliet) att genomföra en interaktiv utvärdering. Det är emellertid viktigt att ändå nämna detta här eftersom den typen av utvärderingsuppdrag kan och bör designas med stor omsorg för att t.ex. undvika problem med att forskaren lierar sig med gruppen på bekostnad av den fria utvärderingen av arbetet (Yin 1994: 87). För att förebygga problem och möjliggöra analys bandades seminarierna och utskriften inkluderades i analysen. Dessutom kvarstod inga intervjuer vid den tidpunkten (oktober 2003) med aktörer som kunde tänkas påverkas av seminarieserien. Dock hade några av dem intervjuats tidigare och det var intressant att få med i analysen ifall de hade en annan uppfattning om t.ex. demokratiska aspekter i detta sammanhang. Seminarieserien fick senare en mer intern fortsättning som jag inte deltog aktivt i, den resulterade i fastställd demokratiplan i maj 2004.

Antalet deltagare på de tre seminarierna varierade från tio till femton personer och bestod av en till två politiker, fyra till sju tjänstemän, två till fyra projektdeltagare, tre till sex invånare och en utvärderare. Tre till fyra av deltagarna var födda utomlands och sju till elva födda i Sverige. Endast två av deltagarna var män.

Intervjuer

En stor del av det empiriska materialet i utvärderingen består av kvalitativa intervjuer (Kvale 1997). Intervjuerna har genomförts som öppna samtal enligt en intervjuguide (se bilaga) angående de teman som fokuseras i vår utvärdering. Urvalet av informanter baserade på samma överväganden som observationerna: de intervjuade har alltså antingen en relation till något projekt som sökt pengar; tillhörde beslutfattandets sfär; eller var inkluderad i någon av de samhällsgrupper som utvärderingen var särskilt intresserad av. Dessutom baserades urvalet på att det skulle vara ungefär lika många från invånarnas som från beslutfattandets sfär. Gränsen mel-

lan dessa sfärer är emellertid inte helt lätt att dra, då många agerar i båda sfärerna samtidigt. Dock, eftersom det i vår utvärdering var viktigt att verkligen få med tillräckligt många invånare, har jag placerat de invånare som har dubbla roller i beslutsfattandets sfär – även om de ofta själva sagt sig uttrycka »folkets röst».

I beslutsfattandets sfär har nitton intervjuer med tjuugo informanter genomförts. De flesta intervjuades individuellt och endast en har intervjuats två gånger. Dock intervjuades ytterligare en av informanterna en andra gång per telefon eftersom det fanns oklarheter som behövde följas upp. I invånarnas sfär har det genomförts fjorton intervjuer med tjugofem informanter, vilket betyder att de flesta har intervjuats tillsammans med någon och ibland har tre personer intervjuats samtidigt. Alla intervjuer genomfördes från oktober 2002 till oktober 2003. En mer utförlig beskrivning av informanterna finns i bild 5.

Beslutsfattandets sfär <i>av 20 informanter:</i>	Invånarnas sfär <i>av 25 informanter:</i>
4 politiker	3 projektledare
8 tjänstemän	10 projektdeltagare
4 anställda i bostadsföretag	4 föreningsmedlemmar
7 projektledare	
3 föreningsledare	
11 kvinnor	17 kvinnor
9 män	8 män
6 är 25-40 år	14 är 16-17 år
8 är 40-50 år	7 är 25-30 år
6 är 51-70 år	4 är 40-60 år
13 föddes i Sverige	8 föddes i Sverige
2 föddes i Somalia	8 föddes i Somalia
1 föddes i Libanon	4 föddes i Iran
1 föddes i Turkiet	2 föddes i Irak
1 föddes i Holland	1 föddes i Eritrea
1 föddes i Kongo	1 föddes på Cap Verde
1 föddes i Indien	1 föddes i Libanon
2 bor i norra Biskopsgården	14 bor i norra Biskopsgården
1 bor någon annanstans i Biskopsgården	11 bor någon annanstans i Biskopsgården
5 bor i grannstadsdelen Lundby	

Bild 5. Beskrivning av de intervjuade informanterna i fallstudien.

Alla intervjuer, förutom en med tre kvinnor, genomfördes utan tolk vilket innebär att de flesta informanter pratar svenska. Emellertid, eftersom de flesta intervjuer med boende genomfördes med två eller tre personer samtidigt, var det ibland så att de hjälpte varann med språket. Därför har jag haft möjlighet att intervjua några personer som inte pratar svenska så bra. Av anonymitetsskäl har de intervjuade fått pseudonymer – vilka stämmer, så gott jag kunnat, med kön, födelseland och ålder – informationen vid citaten är för övrigt så kortfattad som möjligt för att ta hänsyn informanternas integritet.

* * *

Norra Biskopsgården

I detta kapitel finns en kort beskrivning av norra Biskopsgården, först av människorna som bor där, sedan av den fysiska miljön och sist en beskrivning av de institutioner och organisationer som finns i stadsdelen – sammantaget alltså en beskrivning av de lokala förutsättningar som finns och som är viktiga att känna till för att uppfatta hur genomförandet av Storstadssatsningen har gått till.

Människorna i Norra Biskopsgården

I norra Biskopsgården bor det ungefär 4 500 personer – födda i omkring hundra olika länder.¹ Den största gruppen, 2 100 invånare, är födda i Sverige. Den näst största gruppen, omkring fyrahundra personer, föddes i Turkiet. En del av dessa kom till Sverige under sextio- och sjuttio-talet som arbetskraftsinvandrare, andra har kommit under åttio- och nittio-talet som politiska flyktingar eller anhöriga. Den tredje största gruppen består av omkring trehundra invånare födda i Iran – de flesta av dessa människor kom som flyktingar eller anhöriga under åttio-talet p.g.a. kriget mellan Iran och Irak. Den fjärde största gruppen, ungefär tvåhundra femtio personer, kom från Somalia som politiska flyktingar eller anhöriga under nittio-talet – dels som en följd av kriget mellan Somalia och Etiopien men också p.g.a. inbördeskrig i Somalia. Det finns också en grupp på ungefär tvåhundra personer födda i vardera Irak och Bosnien Hercegovina; omkring hundra invånare födda i vardera andra delar av före detta Jugoslavien; Etiopien; och Libanon. Dessutom finns det flyktingar och anhöriga som söker asyl och som bor hos släkt och vänner under väntetiden. Enligt Migrationsverket fanns det år 2002 trettiosex asylsökande som bodde i norra Biskopsgården, de flesta av dessa kom från Irak.

Det är inte lätt att kortfattat beskriva ett område med en så pass mångfacetterad befolkning men det är naturligtvis viktigt att notera att många av dem är födda utomlands och har kommit till Sverige p.g.a. krig och andra

¹ Statistiken om födelseland kommer från Integrationsverkets databas STATIV och rör år 2000. Tidpunkten är vald för att ge en beskrivning av området strax innan Storstadssatsningen startade.

svåra omständigheter. Men nästan hälften av invånarna är födda i Sverige. Det betyder att även om de har föräldrar som är födda utomlands, vilket omkring 1 200 av dessa har, så har de bott i Sverige hela sitt liv – studerat, arbetat och levt ett helt vanligt vardagsliv. Särskilt när det gäller ungdomar är detta viktigt att komma ihåg. Även om de har starka band till sina föräldrars kultur, vilket många uttrycker som mycket positivt, har de ofta utvecklat en parallell identitet med rötter i det svenska samhället. Norra Biskopsgården kan därför aldrig beskrivas som antingen svensk eller något annat – området måste istället betraktas som att det har många olika identiteter, inklusive en svensk identitet. Många av de invånare som själva föddes i andra länder kan säkert också hålla med om en sådan beskrivning av området, eftersom så många som 2 000 av dem har bott i Sverige i mer än fem år.

Det finns ungefär 1 800 hushåll i norra Biskopsgården.² De flesta bor i hyreslägenheter i flervåningshus som ägs av två allmännyttiga bostadsföretag men det finns också omkring tvåhundra lägenheter i privata flerbostadshus samt hundra lägenheter i parhus som ägs av privata värdar. Lägenheterna är ofta uppskattade för sin goda funktion även om de också av många betraktas som oflexibla och omoderna. De flesta, omkring 1 500, har två till tre rum och kök. Många är trångbodda, tvåhundra-tjugohus hushåll uppskattas i en undersökning som det största bostadsföretaget genomförde 2003 ha stora problem med trångboddhet. Den årliga omflyttningen inom norra Biskopsgården är omkring fem procent och omflyttningen till och från området ligger på ungefär tjugoprocent. Totalt är omflyttningen alltså tjugofem procent – vilket kan jämföras med genomsnittet i kommunen på arton procent.

Medelåldern i området är låg jämfört med kommunen, det finns fler barn i åldrarna upp till tio år samt färre medelålders och äldre. Detta är tydligt när man rör sig i området under den varma årstiden då det är många barn ute på gatorna och på platser mellan husen. Faktiskt är det ofta lika mycket folk ute som i centrala Göteborg när det är fint väder – norra Biskopsgården kan därför knappast beskrivas som en sovstad vilket är fallet med många andra förorter. Detta är något som många människor nämner som positivt och en viktig orsak till varför man trivs i området. Man uppskattar det myllrande vardagslivet utomhus och gillar att stöta på folk man känner överallt. Den mångkulturella miljön gör att man känner sig trygg – det känns hemtamt. Särskilt ungdomarna, men inte bara dem, beskriver ofta norra Biskopsgården så här. Att unga människor delar sin vardag i skolan med många olika kulturer gör förstås att det blir mer naturligt att se mång-

² Statistik om hushåll, ålder, flyttmönster och arbetslöshet kommer från kommunens hemsida, se www.goteborg.se/statistik, och gäller år 2000.

kulturell blandning som positivt. Den massiva och långvariga arbetslöshet som drabbar utlandsfödda i stor utsträckning gör att de kanske inte har samma positiva erfarenhet av integration.

I norra Biskopsgården är 9,4 procent av invånarna mellan arton och sextiofyra år arbetslösa, att jämföra med 4,2 procent i kommunen i genomsnitt. Dessa siffror säger dock inte hela sanningen eftersom många inte är registrerade som arbetslösa trots att de vill arbeta. Om man istället studerar siffran för förvärvsarbete förändras bilden. Av 2 155 invånare mellan arton och sextiofyra år är 811 förvärvsarbete – trettioåtta procent – och om man bara tar med dem som är födda utomlands är siffran trettio-tre procent. Det kan jämföras med genomsnittet för förvärvsarbete i kommunen som är sjuttio två procent.

Andelen som tar emot socialbidrag i norra Biskopsgården är också hög, en naturlig konsekvens av den låga förvärvsfrekvensen. Ett skäl till att folk inte är registrerade som arbetslösa när de vill arbeta, kan kanske skönjas tack vare det gap som man kan se mellan statistik om invånarnas utbildningsnivå, vilken är låg i norra Biskopsgården, och människornas egen beskrivning av sig själva som högutbildade. Nuförtiden är det klarlagt att det finns stora problem i Sverige med verifikation av utländsk utbildning och det görs insatser på olika nivåer i samhället för att avhjälpa problemet. Fortfarande verkar det dock finnas begränsad insikt om t.ex. den språkkompetens som invandrarna till Sverige besitter. Bara i norra Biskopsgården finns det omkring 2 400 personer som pratar t.ex. engelska, persiska, kurdiska, arabiska, assyriska, armeniska, somaliska, italienska, amharic, franska, turkiska, kroatiska, serbiska, bosniska och grekiska flytande – icke att förglömma deras 1 200 barn som har en ännu mer omfattande kulturell kunskapsbas. I det sammanhanget kan det vara intressant att ta till sig det som forskaren Kirsti Kuusela skrev om norra Biskopsgården och Gårdsten för drygt tio år sedan: »Enligt min mening är de lokala svenska tjänstemännen och politikerna ofta ett större assimilationshot mot invandrargrupper än vanliga svenskar i bostadsområdet» (Kuusela 1991: 197).

Någon kanske nu undrar varför det inte finns någon beskrivning av »svensarna», alltså de som är födda i Sverige och som har svenskfödda föräldrar. Dessa består av ungefär niohundra personer i norra Biskopsgården. Folk säger ofta att dessa personer har djupa historiska rötter i området och därför kan deras bakgrund kanske skildras genom att berätta något om hur området ursprungligen kom till – detta ska kort beskrivas i nästa kapitel.

Den fysiska miljön

Biskopsgården är en av tjugoen stadsdelsnämnder i Göteborg och ligger i västra delen av staden på ön Hisingen (se bild 6). Biskopsgården utgjorde

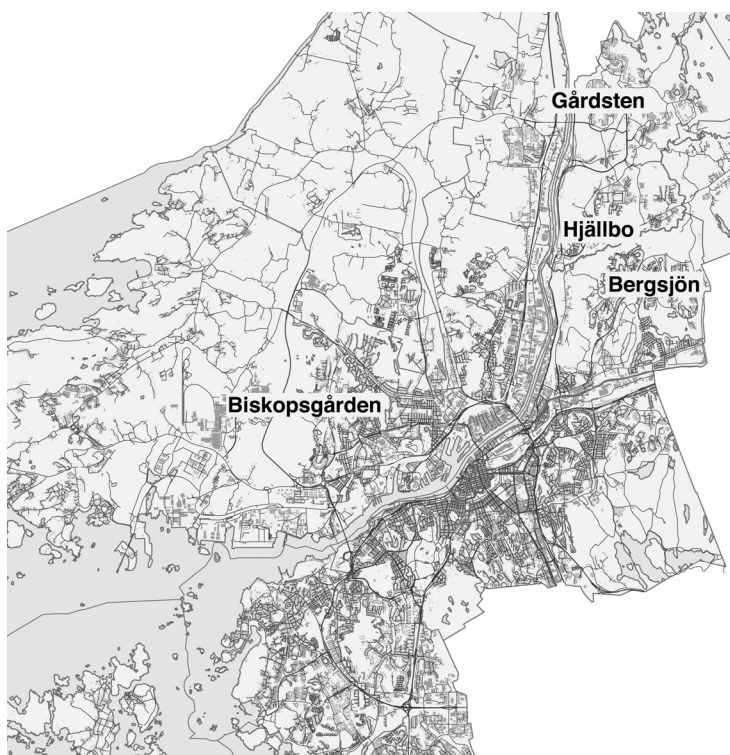

Bild 6. Kartan visar var Biskopsgården, Hjällbo, Gårdsten och Bergsjön ligger i Göteborg.

fram till år 1658 gränsen mot Norge – gärdesgården som visar var gränsen gick finns ännu kvar och utgör numera gräns mellan Västergötland och Bohuslän.³ Det finns även fornlämningar som berättar om tidiga bosättningar från medeltiden i detta område på Hisingen, när området bebyggdes hittades boplatslämningar från främst bronsåldern. Jakt, fiske och senare jordbruk var de viktigaste sysselsättningarna i området (Hägglund et al. 1979: 8). Stadsdelen Lundby, som ligger intill, var by redan på medeltiden och namnet Biskopsgården kommer från ett biskopsgods som låg i Lundby och som hette just Biskopsgården. På bland annat denna gårds magra utmarker grundades de nya stadsdelarna på femtio- och sextioalet, det finns några enstaka torp kvar från den äldre tiden än idag.

Stadsplanen för området fastställdes 1956 och stadsdelen byggdes för att lösa den enorma bostadsbrist som fanns efter kriget. Lägenheterna var

³ Den historiska informationen i inledningen av detta kapitlet, där ingen referens finns, kommer från Biskopsgårdens hemsida: www.biskopsgarden.goteborg.se.

eftertraktade av trångbodda arbetarfamiljer från centrala stan. Bostadsbristen hängde också ihop med uppförandet av Volvoanläggningen i Torslanda och Götaverkens nya anläggning i Arendal, närheten till dessa anläggningar gjorde lägenheterna i Biskopsgården mycket populära. De befolkades även av arbetskraftinvandrare från främst Finland, Jugoslavien, Portugal, Turkiet och Grekland. Området har alltså sina rötter i svensk och europeisk arbetarklass. Männerna arbetade i tillverkningsindustrin, även kvinnorna arbetade inom industri men också i detaljhandel. Sysselsättningen var hög i Biskopsgården – särskilt för kvinnor – högre än för genomsnittet i Göteborg (Hägglund et al. 1979: 17). Det var inte förrän i slutet av åttiotalet, då det fanns ett överskott av lägenheter, som de sociala och ekonomiska problemen blev uppenbara – de tre begreppen fattig, invandrare och förort länkades – även om det ofta hade förekommit en lokal kritik mot eftersatt underhållet även under sjuttio- och åttiotalet (Kuusela 1991: 14).

Bebyggelsen uppfördes 1956-65 och stadsplanen följde modernitetens ideal vilket innebär att området är funktionsuppdelat med bostäder för sig och trafikytor för sig – varje delområde är således utformat som en återvändsgata och bilister måste angöra respektive område från den långa huvudgata som löper genom hela stadsdelen. Mellan olika områden finns tydliga barriärer i form av natur eller vägar – barriärer som avgränsar inte bara fysiskt utan de utgör också gräns för områden med olika status. Ekonomisk och etnisk segregation har funnits inom Biskopsgården ända sedan stadsdelen byggdes. Längs huvudgatan finns sju hållplatser för två spårvagnslinjer som tar ungefär tjugo minuter till centralstationen i centrum. Det finns också en busslinje, den s.k. flexlinjen, som går in i de olika delområden som stadsdelen består av.

Norra Biskopsgården ligger i mitten av stadsdelen och består av fem olika delar med olika karaktär (se bild 7).⁴ Den första delen består av ett litet

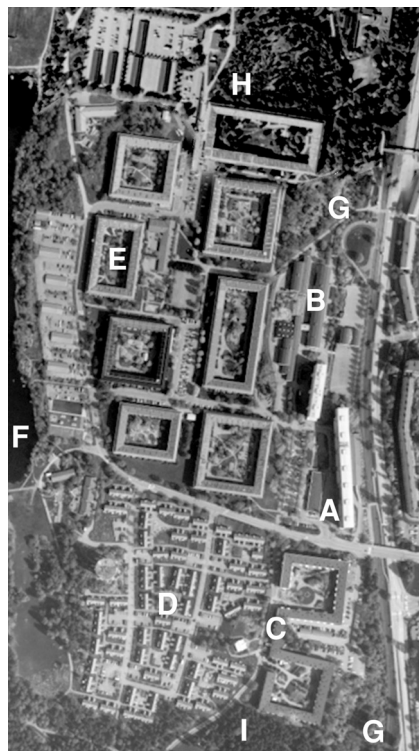

Bild 7. Flygfoto över norra Biskopsgården.

⁴ Informationen om byggnaderna kommer från Riksantikvariatets databas som finns tillgänglig på www.bebyggelseregistret.raa.se.

FOTO: AGNETHA NORDIN

Bild 8. Friskvåderstorget byggdes 1958-59. Arkitekter: Erik och Tore Ahlsén.

torg i anslutning till spårvagnshållplatsen (se bild 8, platsen är markerat med A på flygfotot). Torget byggdes 1958-59 och är omgivet av dels ett privatägt enplanshus i rött tegel som rymmer mataffär, dels ett vitt plåtklätt privatägt åttavåningshus med etthundra tjugo lägenheter upp till och småaffärer i markplan. Utformning och skötsel av det lokala torget är man inte särskilt nöjd med, även om torget används mycket för både inköp och som mötesplats. Kritiken handlar främst om arkitekternas och planerarnas bristande inlevelseförmåga när de designade promenaden från hållplatsen, över torget och vidare till bostadsområdet – det är fult, mörkt och lite läskigt att gå där på kvällen. Dessutom har underhållet av torget resulterat i en fragmenterad

och överskådlig yta som upplevs vara stökig och smutsig av många människor. Trots det värderar man att det finns småaffärer och att en relativt stor mataffär finns i området.

Norr om torget, men dolt bakom ytterligare ett plåtklätt privatägt åttavåningshus med omkring hundra lägenheter och äldre vård, ligger den lokala låg- och mellanstadieskolan som byggdes 1964 (platsen är markerat med B på flygfotot). Utformningen av denna putsade låga gula skola är uppskattad, åtminstone av arkitekter som brukar lovprisa att de många olika byggnadskropparna formar vackra och mänskliga mellanrum. Från utsidan upplever man kanske inte byggnaden som särskilt positiv, eftersom den omges av så många platser som »blivit över» – något som är karaktäristiskt för mycket av planering från den här perioden.

Söder om torget ligger ett bostadsområde som byggdes

Bild 9. Bostadsområde som byggdes 1957-58. Arkitekter: Per Axel Ekholm och Sidney White.

1957-58, det har tvåhundra femtio lägenheter och ägs av ett allmännyttigt bostadsföretag (se bild 9, platsen är markerat med C på flygfotot). Den långa byggnaden med tre till fem våningar täckta med ljusa skivor formar tre intima och trevliga gårdar där den ursprungliga naturen bevarats. Tidigare fanns en spegelbild av denna byggnad västerut, den revs emellertid i början av nittioalet och ersattes med ett småhusområde med parhus i trä som byggdes upp med element från den så kallade VM-byn som tillfälligt stod på Heden mitt i Göteborg under VM i Friidrott 1995, ursprungligen byggda för vintern 1994 i Lillehammer i Norge (se bild 10, platsen är markerat med D på flygfotot). Området var inledningsvis privatägt men håller successivt på att ombildas till bostadsrättsförening. I kanten av området ligger ett vattentorn från 1957 som syns från hela Göteborg – ett speciellt landmärke som ser ut som ett rymdskepp färdigt för avfärd.

Bild 10. Ett nytt bostadsområde bestående av prefabricerade parhus i trä från VM-byn på Heden.

Väster om torget ligger det största bostadsområdet i norra Biskopsgården, det ägs av ett allmännyttigt bostadsföretag och har tolvhundra lägenheter (se bild 11, platsen är markerat med E på flygfotot). Detta område byggdes 1957-59 och består av åtta storgårdar som omges av fyravånings röda tegelhus. Området är uppskatta, särskilt av barnfamiljer, för att dess arkitektur främjar socialt liv och det är ofta mycket folk utomhus både på gårdarna och på platser av olika slag mellan husen. Området är ett av de goda exempel som finns på hur man i slutet av femtioalet ännu inte låtit funktionalismens ideal med ljus och luft in i lägenheterna slå ut tidigare ideal om ett socialt liv mellan husen och anpassning till naturen (Olsson et al. 2004: 39). Dock finns det, som nämnts tidigare, även här många överblivna ytor som inte tillför positiva kvaliteter till området och som sköts illa.

Detta var en kort beskrivning av byggnaderna i norra Biskopsgår-

Bild 11. Ett bostadsområde med åtta stora gårdar omgivna av fyravåningshus i rött tegel. Arkitekter: Arne Nygård, Nils Einar Eriksson, Lars Ågren och Poul Hultberg.

den, hur är det då med det gröna i området? Naturen är mycket påtaglig, faktum är att det ofta känns som att norra Biskopsgården är helt omgärdad av skog – trots att området ligger så centralt i staden som det gör finns det en känsla av att naturen utgör ogenomträngliga barriärer gentemot omgivningarna. Västerut ligger ett enormt stort naturområde (se bild 12, platsen är markerat med F på flygfotot), som sträcker sig ända bort till Volvo. Området är mycket omtyckt – dock används det av relativt få av de boende – med en vacker fågelsjö och tillfälle att vandra i skogen. Där finns också möjlighet att utöva olika sportaktiviteter som tennis, fotboll, minigolf och jogging.

Bild 12. Svarte Mosse är ett populärt rekreationsområde.

Österut, mellan bostadsområden och spårvagnshållplatser (G på flygfotot) är naturen också mycket påtaglig – dock nämns den sällan i positiva ordalag eftersom den inte sköts på ett sätt som främjar trygghet när man t.ex. ska ta sig mellan bostaden och hållplatsen. Samma sak gäller norrut (H på flygfotot), där finns dessutom en barriär i form av en inhägnad parkeringsplats mellan områdena och ett hus – som är tomt nattetid – placerat uppe på en kulle mellan norra Biskopsgården och området norrut. Söderut ligger ett annat skogsområde (I på flygfotot) som ofta används dagtid för picknick eller lek och på kvällstid av ungdomar. Detta skogsområde får både positiva och negativa omdömen av folk men utgör, åtminstone kvällstid, ändå en tydlig barriär för de flesta av invånarna gentemot södra Biskopsgården där

Vårväderstorget ligger och dit centrala institutioner som stadsdelsförvaltning, apotek, bankomat med mera är lokaliserade.

Institutioner och organisationer

Här beskrivs mycket kortfattat hur man formellt kommunicerar och fattar beslut i Biskopsgården. Detta finns med för att man sedan ska kunna relatera genomförandet av Storstadssatsningen till ordinarie beslutsprocess. Här ges också en kortfattad beskrivning av hur föreningsliv, och i viss mån näringsliv, är involverad i stadsdelens utveckling, alltså i vilken grad informell kommunikation med dessa normalt berör den formella beslutsprocessen.

Beslutsfattande och administration

Politikerna i stadsdelsnämnden i Biskopsgården tillsätts av kommunfullmäktige i enlighet med valresultatet i kommunen som helhet – för närvarande har socialdemokraterna, vänsterpartiet och miljöpartiet tillsammans majoritet i Göteborg. Det betyder att Biskopsgårdens politiker varken är valda med utgångspunkt från de lokala preferenserna eller är personligen utvalda av människorna i Biskopsgården. Dock bör de lokala politikerna bo i de områden de representerar.

Stadsdelsnämnden består av elva politiker och sex ersättare. Sex av de ordinarie politikerna bor i Biskopsgården, fyra bor i grannstadsdelen Lundby och en i grannstadsdelen Torslanda. De är fritidspolitiker vilket innebär att de har ett förvärvsarbete vid sidan om uppdraget – de kan även vara pensionerade eller arbetslösa. Man får ersättning för den tid man är på möten. För ordförande i nämnden innebär det ca. 10 000 kr per månad före skatt, vice ordförande och liknande får ungefär hälften så mycket och resten av nämnden en femtedel av den summan. Stadsdelsnämnden har ansvar för sociala frågor – s.k. mjuka frågor – vilket innebär ansvar för förskola, skola, fritidsaktiviteter, lokal kultur som t.ex. bibliotek, äldrevård, hemhjälp, hjälp till funktionshindrade och socialhjälp. Nämnden kan också ha ett resursnämnduppdrag, t.ex. fosterhem, för hela kommunen. Stadsdelsnämnden har dock inte ansvar för hårda frågor som t.ex. trafik, kommunikationer, sophantering och bostadsplanering – dessa frågor sorterar under särskilda kommunala nämnder.

Den budget som stadsdelsnämnden hade för år 2000 uppgick till ca. 900 miljoner kr. Varje nämnd har ett antal tjänstemän anställda för att klara sina åtaganden – tillsammans bildar de stadsdelsförvaltningen som i Biskopsgården består av ungefär 1 600 anställda. Beslutsfattande sker ungefär femton gånger per år och baseras på formella tjänsteutlåtanden – beslutsprotokoll och tjänsteutlåtanden är offentlig handling efter beslut.

Innan beslut fattas diskuterar politikerna viktiga frågor i några olika sammanhang. Först två veckor innan beslut då presidiet träffas – d.v.s. ordförande, vice ordförande och stadsdelschefen – sedan en vecka innan beslut då vänstergruppen träffas ensamma. Ofta, men inte alltid, träffas även de som är i opposition, f.n. högergruppen, en vecka innan beslut.

Stadsdelsnämnden i Biskopsgården har inte någon välutvecklad strategi för formell kommunikation med sina invånare. Det betyder att de, till skillnad från många andra nämnder i Göteborg, ännu inte har prövat nya initiativ som t.ex. lokala skolstyrelser med föräldramajoritet. Faktum är att de när Storstadssatsningen inleddes inte ens hade fullföljt uppdraget att utforma en »Lokal Demokratiplan», vilket de uppfordrats att göra av kommunfullmäktige senast 1999. Det som man gör formellt sett i Biskopsgården när det gäller att öka den lokala demokratin är att utlysa tre stadsdelsnämndsmöten per år som offentliga. Än så länge har emellertid denna strategi varit en besvikelse enligt politikerna eftersom det bara är ett fåtal invånare som brukar dyka upp på dessa möten. När det gäller informella möten med invånarna har man varit betydligt mer framgångsrik. Politikerna har under vissa perioder t.ex. funnits tillgängliga en gång i månaden på medborgarkontor och då har det ofta dykt upp ganska många människor. Informell kommunikation har emellertid aldrig ordnats till en ordinarie process i Biskopsgården och under långa perioder har dialogen uteblivit. Information till invånarna har dessutom fungerat dåligt under flera år. En stadsdelstidning lades ner ungefär samtidigt som Storstadssatsningen startade.

Tjänstemän har naturlig dialog med invånarna på ett annat sätt, eftersom de möts i dagliga aktiviteter. Man har också i olika sammanhang initierat andra typer av dialoger, t.ex. med hjälp av scenarioworkshops som Framtidsverkstad, i de fall då man velat diskutera ett särskilt tema. Tjänstemän uttrycker ofta tillfredsställelse efter sådana här seminarier eftersom de lär sig mycket från mötet med invånarna. Vad de boende har haft att vinna på att delta är mer oklart. Ofta uttrycker de en skepsis eftersom samma problem alltid återkommer gång efter gång och att det sällan sker någon konkret förändring efter dialogen. Ett annat problem är att sådana här dialoger inte ordnas som en ordinarie aktivitet, vilket betyder att de ofta uteblir just när invånarna kanske skulle önska dem mest – t.ex. inför budgetarbetet i nedskärningstider – då deras tillkomst bygger på den goda viljan och intresset hos tjänstemännen.

Ideella föreningar

Det finns ungefär hundra ideella föreningar i stadsdelen och elva av dessa har sin adress i norra Biskopsgården. Människor är dock mobila, det finns därför anledning att intressera sig för föreningar som är skrivna även ut-

anför det område som är fokuserat i Storstadssatsningen. Föreningarna kan delas in i nio grupper:

- sportföreningar (22 stycken)
- kulturföreningar (21)
- pensionärsföreningar (18)
- lokala hyresgästföreningar (11)
- politiska föreningar (4)
- föräldraföreningar (4)
- natur- och scoutföreningar (3)
- religiösa föreningar (2)
- andra föreningar (9)

Stadsdelsförvaltningen har en nära relation med många av föreningarna eftersom den utgör en av de institutioner där föreningarna kan söka bidrag. Alla föreningar representeras också av ett »Föreningsråd», vilket är en samling personer från olika föreningar som verkar för de andra föreningarnas räkning – dessa personer har dock inte valts formellt av alla föreningar utan bara anmält intresse för att vara med i Föreningsrådet. Tjänstemän bjuder ibland in Föreningsrådet, och alla föreningar i stadsdelen, till dialogkvällar om särskilda teman. När Biskopsgården blev aktuell för att ta mot medel från Storstadssatsningen 1999 och skulle formulera en »Lokal Åtgärdsplan» bjöd man t.ex. in föreningarna till samtal, vilket resulterade i en serie på tre seminarier där man diskuterade vad föreningarna tyckte var viktigt att lägga pengarna på.

Även om det finns positiva exempel på dialog med föreningarna är det bestående intrycket ändå att kontakten är komplicerad. Ofta dyker bara ett fåtal personer från få föreningar upp när de bjuds in till möte och det är i princip alltid samma ansikten man ser. Dessutom finns i stadsdelen ett infekterat förhållande mellan stadsdelsförvaltningen och vissa föreningar, eftersom dessa ibland tar ett socialt ansvar för invånarna som stadsdelsförvaltningen traditionellt och formellt har ansvar för. Sådana föreningar arbetar kanske mer som »non-governmental organizations» och förhåller sig till sociala problem i ett mer nationellt och globalt perspektiv – vilket tenderar att skapa krockar med stadsdelsförvaltningens mer lokala uppdrag med mycket begränsad budget från kommunen.

Bo Bra och näringslivet

Biskopsgården är en unik stadsdel tack vare »Bo Bra» – ett lokalt partnerskap som funnits i mer än tio år. Det bildades 1993 på initiativ av ett privat bostadsföretag som just hade köpt fastigheter i området. Man hade för avsikt att investera en stor summa i sitt bestånd och undrade vad andra aktörer, som t.ex. stadsbyggnadskontoret, tänkte göra för att lyfta området. På så sätt bildades Bo Bra som till att börja med bestod av stadsbyggnadskontoret, stadsdelsförvaltningen, ett privat och ett allmännyttigt bostadsföretag. Nu finns ytterligare ett allmännyttigt bostadsföretag med i partnerskapet.

Tillsammans anställde man en processledare med ansvar att föra en utvecklingsprocess framåt. Tre olika processledare har varit anställda under årens lopp – man har alltså funnit en samverkansmodell som inte är beroende av en enda eldsjäl, vilket kanske är en av de viktigaste förutsättningarna för långsiktig överlevnad för ett partnerskap. Syftet med Bo Bra är att verka för att Biskopsgården är och fortsätter vara attraktivt och att människorna känner sig trygga i sina hemtrakter och trivs. Som ett led i detta verkar man bland annat för att involvera människor i lokalt utvecklingsarbete. Processledarens huvudsakliga arbete går ut på att »nätverka» – dels mellan olika lokalt anställda aktörer t.ex. tjänstemän och anställda i bostadsföretagen då de ofta har samma mål med sina insatser men olika uppdrag och ansvar; dels mellan boendegrupper och lokalt anställda eftersom de som arbetar i stadsdelen ju har som uppgift att verka för de boende och därför behöver kunskap om deras preferenser.

Bo Bra är organiserat med en chefsgrupp bestående av processledaren samt en person från respektive organisation som fattar strategiska och långsiktiga beslut; en styrgrupp som består av processledaren samt operativ personal från respektive organisation vilken omvandlar visionerna till aktiviteter; samt arbetsgrupper som genomför projekten i praktiken. I de senare – för närvarande finns det sju arbetsgrupper – finns det även boende med. Dock inte i den utsträckning som man önskar, även här finns det alltså problem med relationen till de boende. Ett exempel på en aktivitet som Bo Bra är involverad i är »Kvalitetsrundor» – promenader i hela stadsdelen som genomförs regelbundet två gånger per år där lokalt anställda pekar på problem i den fysiska miljön och kommer överens om åtgärder. Ett annat exempel är »Föreningsdagen» där alla föreningar konkret visar upp vad de gör för stadsdelens invånare och kommunicerar med andra föreningar – en aktivitet som är särskilt viktig med tanke på att det ständigt kommer nyinvandrade invånare till stadsdelen. Bo Bra arbetar också för att få en folkhögskola till stadsdelen och tycker det är viktigt att det finns ett medborgarkontor.

Förutom ovanstående företag finns det ett trettiotal mindre bostadsföretag i Biskopsgården, ingen av dessa äger dock fastigheter i norra Biskopsgården.

Många av dem är organiserade i en nationell fastighetsägarförening. En annan viktig aktör är Göteborgslokaler, en kommunal aktör som administrerar lokaler vid många torg i Göteborg, dock inte just i norra Biskopsgården där torget är privatägt. Det finns även ett stort antal mindre privata företag i Biskopsgården och ett litet industriområde i den södra delen – totalt finns det mellan två och trehundra småföretag i stadsdelen.

* * *

Storstadssatsningen genomförs

Hur fungerar det då i praktiken när Storstadssatsningen genomförs? Vilka är det som söker pengar? Vilka får? Vilka får inte? Hur utvecklas processen över tid? Vilka indikationer går att finna i statistik som säger något om allmänt om utvecklingen?

Procedur för implementering

Totalt sett bär Storstadssatsningen med sig 47,3 miljoner kr till norra Biskopsgården under fyra år, vilket ger ett genomsnitt på 12 miljoner kr per år. Som sagts tidigare är det stadsdelsnämnden som fattar beslut om satsningen. För att få medel från Storstadssatsningen måste en ansökan på en särskild blankett göras – ansökan är offentlig handling. Nämnden har utsett en tjänsteman som ansvarig för processen och alla ansökningar om medel ska behandlas enligt ordinarie procedur, de diskuteras alltså av tjänstemän och politiker vid flera tillfällen innan beslut i nämnden. Det som skiljer är att Bo Bra-processens chefsgrupp utsetts som remissinstans för ansökningarna och att två politiker utsetts av nämnden för att särskilt informera sig om ansökningarna innan de når nämnden, en försiktighetsåtgärd som politikerna tagit för att Bo Bra inkluderar parter som har kommersiella intressen.

Detta är den formella beslutsgången för att få medel från Storstadssatsningen, en procedur som huvudsakligen valts med tanke på demokratiska aspekter – att det skulle vara en öppen och rättssäker process. Det tidsperspektiv som man tänkte sig var en månad från det att en komplett ansökan lämnades till nämnden fram till beslut. I verkligheten har det tagit mycket längre tid, man har oftast fått vänta tre till fyra månader på beslut och vissa har väntat mycket längre än så.

Pengarna har hela tiden varit uppdelade i tre olika målområden som ursprungligen kommer sig av att det är olika departement som bidragit med var sin pott till Storstadssatsningen. Målområde ett rymmer sysselsättning och vuxenutbildning, målområde två handlar om språk och grundskola medan målområde tre rör lokalt utvecklingsarbete, d.v.s. trygghet, demokrati och folkhälsa. Fördelning mellan målområden har bestämts på nationell nivå, dock har det funnits möjlighet till lokala variationer – det har också varit möjligt att förändra fördelningen efterhand utan att några sanktioner drabbat stadsdelarna. I norra Biskopsgården hade man i den första Lokala Åtgärdsplanen 010409 en fördelning som innebar mellan trettiofem och fyrtio procent vardera till de första två målområdena och sexton procent till det tredje, förutom nio procent till administration (se bild 13).

■ Sysselsättning och vuxenutbildning

■ Språk och grundskola

□ Hälsa, trygghet och demokrati

□ Administration

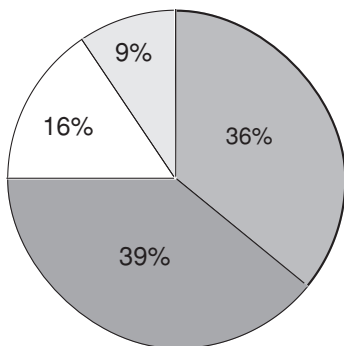

Bild 13. Planerad fördelning i procent enligt Lokal Åtgärdsplan 010409.

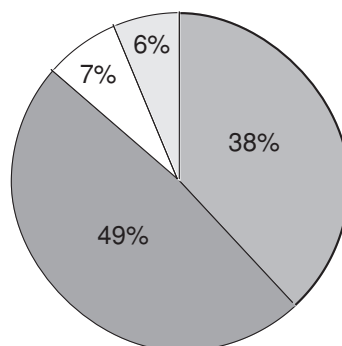

Bild 14. Planerad fördelning i procent enligt Lokal Åtgärdsplan 020319.

Vid den tidpunkten hade norra Biskopsgården blivit tilldelad 32 miljoner kr. Senare kom ett tillägg på 13,8 miljoner som skulle reserveras för målområde ett och två, vilket innebar att fördelningen förändrades mellan de tre målområdena. Emellertid innebar förändringen, som syns i Lokal Åtgärdsplan 020319, att man samtidigt gjorde en omotiverat stor planerad reducering av medel till målområde tre (se bild 14).

Hur formulerades målen?

I detta sammanhang kan det vara intressant att lyfta fram hur målen för Storstadssatsningen har formulerats. Det finns som nämnts tidigare två övergripande mål för storstadspolitiken (Sveriges Regering 1998). Det ena målet är att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för tillväxt vilket förväntas bidra till att nya jobb skapas. Det andra är att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen och verka för jämlika levnadsvillkor oavsett ursprung och kön. Storstadssatsningen fokuserar på det andra övergripande målet – att bryta segregationen – och det gör man genom att sträva efter att uppfylla åtta delmål. Centrum för kulturstudier fokuserar huvudsakligen på ett av dessa delmål, det som handlar om ökad demokratisk delaktighet och deltagande, men relaterar också utvärderingen till det övergripande målet om integration.

Målet »att bryta segregationen» har preciserats i avtalet mellan staten och Göteborgs kommun för att bli användbart på kommunal nivå. I Biskopsgårdens lokala åtgärdsplan har målet sedan återigen preciserats på ett sätt som anknyter till lokal nivå. Dessa tre formuleringar lyder ungefär så här:

- *På nationell nivå:* Att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna som präglar storstädernas mest utsatta områden (Sveriges Regering 2001b: 3).
- *På kommunal nivå:* Att minska beroendet av försörjningsstöd, motverka all diskriminering och förändra människors attityder så att etnisk och övrig mångfald främjas i hela Göteborg. Att skapa förutsättning för den enskildes engagemang och delaktighet i sitt boende och i närmiljöns utformning. Ge barn och ungdomar möjlighet till en trygg uppväxt och möjlighet att utvecklas till självständiga individer. Ge människor möjlighet att leva ett hälsosamt liv (Stadskansliet Göteborg 2002b: 8).
- *På stadsdelsnivå i norra Biskopsgården:* Utifrån en helhetssyn, med bred förankring och i dialog med de boende och andra aktörer, åstadkomma en positiv utvecklingspiral med hög social stabilitet och servicenivå som leder till att attraktiviteten ökar. Människor ska vilja bo kvar i Biskopsgården. Man ska utveckla arbetsmetoder för dialog med boende som är brukare av stadsdelsförvaltningens tjänster och man vill kompetensutveckla anställda för arbete i mångfaldsfrågor i en mångkulturell stadsdel, öka mångfalden bland de anställda i stadsdelen och öka omvärldskunskapen (SDF Biskopsgården 2001: 21).

Hur är då samspelet mellan målen på olika nivåer? Det övergripande nationella målet för Storstadssatsningen – att bryta segregationen – innebär stora förändringar både inom och utanför den berörda stadsdelen. Målet formulerat på nationell nivå innebär, så som jag tolkar det, att utlandsfödda människor ska ha ett vanligt lönearbete i samma utsträckning som infödda svenskar, utlandsfödda ska inte vara fattigare än svenskfödda, och utlandsfödda ska inte tvingas, eller påverkas till, att bosätta sig i stadsdelar där andelen utlandsfödda är större än genomsnittet i Sverige.

Hur svarar de kommunala målen mot detta mål? Enligt de kommunala målen ska människornas beroende av försörjningsstöd minska, all diskriminering ska motverkas och människors attityder förändras så att etnisk mångfald främjas i hela Göteborg. Därutöver ska de boende i de aktuella stadsdelarna få ökat inflytande över sin närmiljö, dessutom ska barn och ungdomar ha en trygg uppväxt och invånarna ska ha möjlighet att leva hälsosamt. De kommunala målen stämmer alltså väl överens med de nationella,

de behandlar dels sådant som kan tänkas åtgärdas inom stadsdelen, men också sådant som ligger på kommunnivå eller nationell nivå.

Nästa nivå, stadsdelsnivån, hur svarar då den mot den nationella och den kommunala nivån? Enligt de angivna lokala målen i norra Biskopsgården avser man att öka attraktiviteten i stadsdelen med hjälp av en helhetssyn, en bred förankring och en dialog med de boende och andra lokala aktörer. Målet är att människor ska trivas så bra att de bor kvar, detta ska uppnås dels genom att man arbetar på ett annat sätt inom bostadsföretagen och inom stadsdelsförvaltningen, dels genom att de anställda ska kompetensutvecklas inom området etnisk mångfald. Målen berör alltså främst den egna stadsdelen, de ska själva genom att vara ett föredöme påverka omgivningen att vara mindre fördomsfull gentemot utlandsfödda människor. På det sättet stämmer de lokala målen relativt dåligt med målen på högre nivå, eftersom det inte finns några mål som direkt anger att ökad integration i Göteborg skulle vara positivt, eller att en attitydförändring gentemot utlandsfödda bland alla svenskfödda i de *andra* tjugo stadsdelarna i Göteborg skulle vara en viktig vision i arbetet.

Förutom detta övergripande integrationsmål, som alla utvärderare av Storstadssatsningen fokuserar på i sitt arbete med utgångspunkt från vars och ens profession, finns det ett stort antal delmål som vi har fått olika uppdrag att studera närmare. Det område som Centrum för kulturstudier fokuserat är ökad demokratisk delaktighet och deltagande. Detta mål är dock intimt förknippade med de mål som ryms inom målområde tre (lokalt utvecklingsarbete) och som vi utvärderar tillsammans med Arkitektursektionen. Därför presenteras målformuleringarna för dessa tillsammans. Målen för lokalt utvecklingsarbete, d.v.s. ökad demokratisk delaktighet och deltagande, trygghet och trivsel samt förbättrad folkhälsa, har på de tre nivåerna formulerats ungefär så här:

- *På nationellt nivå:* Öka det demokratiska deltagandet och delaktigheten. Alla stadsdelar i storstäderna bör uppfattas som attraktiva och trygga av dess invånare och utgöra hälsosamma och goda livsmiljöer. Förbättra folkhälsoläget, både i form av ohälsotal och självupplevd hälsa (Stadskansliet Göteborg 2002b: 10).
- *På kommunal nivå:* I Göteborg ska medborgarnas engagemang vara en naturlig del av all kommunal verksamhet, förutsättningar ska skapas för ett aktivt medborgarskap. Göteborg ska vara en öppen, säker och trygg stad för alla. Förbättra förutsättningarna för att människor ska kunna leva ett hälsosamt liv. Alla ska ha jämlika uppväxtvillkor (Stadskansliet Göteborg 2002b).

- *På stadsdelsnivå norra Biskopsgården:* Attraktiviteten i Biskopsgården ska öka. Folkhälsoläget, i form av ohälsotalet men även självupplevt, ska förbättras. Självupplevd trivsel och trygghet ska förbättras. Demokratisk deltagande och delaktighet ska öka. Delaktigheten i frågor som rör stadsdelen ska öka bland alla lokala aktörer (SDF Biskopsgården 2001: 16-18).

De strategier som man enligt Lokala Åtgärdsplanen har för att uppnå dessa mål i norra Biskopsgården, är att man vill utgå ifrån och utveckla det lokala partnerskapet i Bo Bra. Man ska också stimulera åtgärder som ökar den faktiska tryggheten och trivseln, förbättra kommunikationen till och från stadsdelen och stimulera åtgärder som utvecklar en lokal identitet som ett medel för etnisk integration. Dessutom vill man stimulera aktiviteter som utvecklar det sociala nätverket och stärka det sociala nätverket runt föräldrar och barn. Man ska utveckla det brottsförebyggande arbetet, satsa på Svarte Mosse som ett rekreationsområde och ge de boende långtgående inflytande och förutsättningar att påverka och ta ansvar för sin närmiljö. Man vill stimulera befintliga och nya processer som främjar en positiv utveckling och som bygger på de boendes och verksammas kraft och energi. Det är viktigt att stimulera processer som innebär att nya mötesplatser utvecklas, exempelvis att genom ett nytt medborgarkontor i norra Biskopsgården ge invånarna möjlighet att kommunicera med varandra och med makthavarna. Sammantaget kan man säga att man vill stärka de boendes makt över vardagslivet och livsmiljön (SDF Biskopsgården 2001: 16-18).

Det resonemang som fördes ovan om att det existerar ett gap mellan den nationella/kommunala nivån gentemot den lokala stadsdelsnivån när gäller de övergripande målen om integration, verkar också gälla även när det gäller målen för »lokalt utvecklingsarbete». Man fokuserar alltså på den *lokala* nivå och på att människorna där ska förändras. Liksom att de stadsdelar som de lever i ska utvecklas, till något mer positivt än de är. Det handlar alltså huvudsakligen om att invånarna och deras stadsdelar ska förändras, inte samhället omkring dem. Dessutom ska denna förändring ske, förutom av medborgarna själva, främst med kraft från stadsdelsförvaltningen och från bostadsföretagens anställda lokalt.

Hur tänker de lokalt anställda?

Vilken syn har de som är lokalt anställda i Biskopsgården på den problematik som de Storstadssatsningen syftar till att behandla? Vad tycker de lokala politikerna? Vad säger tjänstemännen som arbetar inom förvaltningen? Hur uttrycker sig processledare, projektledare och lokala eldsjälur

om denna problematik? Vad var tanken med Storstadssatsningen i norra Biskopsgården enligt dem?

Om vi börjar med målet att bryta segregationen – hur tänker man kring denna problematik lokalt? Storstadssatsningen började diskuteras i Biskopsgården redan 1998 när de lokala politikerna genom Kerstin Alnebratt (s) hade fått klart för sig att Biskopsgården troligen skulle bli ett av de områden som valdes ut i Göteborg för Storstadssatsningen. På hösten kom det formella uppdraget från stadskansliet att börja agera, men det var först ett par månader in på 1999 som tjänstemännen på stadsdelsförvaltningen fick i uppdrag att göra en åtgärdsplan för Storstadssatsningen i Biskopsgården. Då var det plötsligt bråttom och man fick ett par månader på sig att bli klar. Emellertid insåg alla att det var inte realistiskt att hinna klart innan sommaren eftersom det var klart uttalat att detta inte skulle vara en traditionell uppifrånstyrd satsning. Denna gång skulle man ha ett tydligt underifrånperspektiv vilket innebar att de idéer som skulle ligga till grund för åtgärdsplanen skulle komma från det lokala föreningslivet eller från andra typer av boendegrupperingar. Det var också mycket tydligt uttalat att den här gången skulle det inte handla om en massa olika lösryckta projekt, utan om en långsiktig och, för de boende, positiv utvecklingsprocess. Med tanke på syftet fick man lite mer tid på sig för att formulera åtgärdsplanen och drog efter sommaren igång en serie på tre möten med föreningslivet i stadsdelen.

INGELA: Det var det roligaste jag har gjort nån gång med föreningslivet, för att dom var så oerhört engagerade! Och inte i sina egna föreningsfrågor utan just samlingsfrågorna, där skolan blev fokus på (intervju med tjänsteman, 030401).

En arbetsgrupp bestående av stadsdelstjänstemän från förvaltningen och aktörer från Bo Bra arbetade sedan vidare med åtgärdsplanen. Att aktörerna i Bo Bra var en aktiv part redan från början hade mycket att göra med de arbetsmetoder processen utvecklade under de tio år den funnits. Dels är Bo Bra en bred samverkansprocess där allmännyttiga och privata bostadsföretag aktivt samarbetar med stadsdelsförvaltningen och stadsbyggnadskontoret, man betalar t.ex. gemensamt processledarens lön. Man hade också utvecklat olika former av dialog med de boende genom arbetsgrupper och det var detta som utgjorde ett av de främsta skälen till att man ansåg aktörerna i Bo Bra som lämpliga att delta i planeringen av Storstadssatsningen – som hade integration som övergripande syfte. Vad menade man då med integration?

ANNIKA: Jag tror att vi tänkte att får folk bara jobb och kommer ut på arbetsmarknaden och så. Och rätt utbildning genom folkhögskolan, till exempel, och

så va. Så kommer dom att bli integrerade... så tror jag vi tänkte (intervju med tjänsteman, 030221).

Sysselsättning var den absolut mest centrala fråga som man koncentrerade sig på, det är alla överens om. Nyckeln till jobb såg man bland annat i bättre vuxenutbildning men också i att ta reda på vad som orsakade den höga utbetalningen av socialbidrag i stadsdelen. När det gäller barnen såg man satsning på språket som vägen till framgång, det skulle öppna deras möjligheter att klara målen i skolan, vilket i sin tur skulle göra det möjligt att gå vidare till gymnasiet, vilket i sin tur kunde bädda för lägre arbetslöshet bland invandrarbarn i framtiden.

Att få ett jobb sågs alltså som centralt för i princip alla de problem som Storstadssatsningen söker stävja. Jobben går dock inte huvudsakligen att finna i själva Biskopsgården och man hade därför tidigt idéer om att utveckla någon slags lokal verksamhet med god kännedom om hur näringslivet fungerar i samhället. Här gick man emellertid på pumpen.

ANNIKA: I dom första förslagen hade vi ju med att vi skulle ha vår *egen* näringslivssekreterare. Det fick vi order om att stryka. /.../

JENNY: Eran tanke med det var att röra er utanför Biskopsgården, även om åtgärderna var riktade mot norra Biskopsgården?

ANNIKA: Ja, vi tänkte oss en person som skulle ha direktkontakt med näringslivet, som skulle bädda för våra boende att komma ut på arbetsmarknaden på ett eller annat sätt. På något sätt var känslan att arbetsförmedlingen eller en socialsekreterare inte räcker, vi ville ha nån som visste hur näringslivet fungerade (intervju med tjänsteman, 030401).

Att folk i norra Biskopsgården skulle få ett arbete sågs alltså som den huvudsakliga vägen till att bryta etnisk, social och diskriminerande segregation. Är man egenförsörjande och därmed har makt över sitt vardagsliv så är grunden lagd för att man ska få ett respektfullt bemötande som likvärdig människa, så resonerade man.

Inom målområde »lokalt utvecklingsarbete» ryms, som tidigare nämnts, det som i Storstadssatsningen brukar kallas demokratisk delaktighet och deltagande. I detta sammanhang brukar man också tala mycket om vikten av att ha ett underifrånperspektiv, ett begrepp som, tillsammans med konceptet helhetssyn, funnits med ändå från början i Storstadssatsningen:

Samtidigt har ett s.k. underifrånperspektiv betonats för att öka mobiliseringen av de boende i utvecklingsprocesserna. De boendes aktiva medverkan spelar en avgörande roll i ett områdebaserat utvecklingsarbete om detta skall kunna ske långsiktigt, uthålligt och med tillräcklig kontinuitet (Sveriges Regering 1998: 72).

Frågan är emellertid, är det i denna betydelse man använder begreppet på lokal nivå? Och vilken demokratisk inriktning är det man har för ögonen när man diskuterar frågor om delaktighet och deltagande i norra Biskopsgården?

Underifrånperspektiv är inte ett populärt uttryck i Biskopsgården och man använder det sällan. Orsaken är enligt flera av de intervjuade att man i och med begreppet definierar sig själv som »ovanifrån», vilket ju i och för sig också är en sann bild av den hierarkiska samhällsstruktur som råder när det gäller demokrati. Innehållsligt verkar det emellertid inte finnas någon direkt skillnad mellan hur man definierar begreppet på nationell respektive lokal nivå.

JENNY: Underifrånperspektiv, vad betyder det?

PATRIK: Det undrar jag också, det är inget bra ord – då har vi ju redan satt oss uppifrån och tittar ner. Har man en dialog tittar man varann i ögonen, då har man inget avstånd upp och ner. Men underifrånperspektiv betyder att *dom* som är berörda av det här skulle få förutsättning att kunna, att göra sej hörda, och framför allt kunna vara med och påverka på ett annat sätt (intervju med tjänsteman, 030224).

Underifrånperspektiv innebär alltså att tjänstemän, politiker, föreningsledare och anställda i bostadsföretagen har en dialog – ansikte mot ansikte – med dom som bor i området. Man ska inte 'ta över' från dem som berörs. De boende ska därmed kunna göra sig hörda och dessutom få förutsättningar att påverka utvecklingen. Denna vision stöds av alla av de intervjuade.

ANN: Om man utgår ifrån vad man *tror* att människor behöver så kan man kanske säga att man har ett underifrånperspektiv, men jag tycker inte det räcker (intervju med föreningsledare, 030120).

I detta sammanhang har det sätt som avtalet för Storstadssatsningen hanterades på i Göteborg haft stor betydelse. Som nämnts tidigare framhövdes underifrånperspektivet redan när de lokala åtgärdsplanerna skulle skrivas och i Biskopsgården drog man därför igång en serie på tre möten med föreningslivet. Dialogen mellan tjänstemän och föreningsaktiva var mycket positiv enligt många av de intervjuade och sammanlagt deltog ett tjugotal föreningar på träffarna. Efter det att åtgärdsplanen sedan formulerats och lämnats vidare till kommunen i oktober 1999, stannade emellertid denna dialogprocess upp helt. Orsaken var det avbräck som alla involverade drabbades av då staten och kommunen inte kunde komma överens om avtalet.

Orsaken till konflikten är man inte helt klar över i Biskopsgården, och man har olika bilder av vad som hände. En politiker i nämnden har efteråt förstått det som att fördröjningen kunde förklaras med att kommunstyrelsens

ordförande Göran Johansson (s) ville freda Storstadssatsningens kontinuitet vid ett eventuellt majoritetsskifte och därför tyckte det var viktigt att lägga ansvaret på stadsdelen istället för på kommunen. En tjänsteman spekulerar emellertid i om inte det viktigaste för kommunstyrelsen snarare var att den inte skulle kunna ställas till svars för åtgärdsprogrammen. Att man ville undvika frågan från journalister och politiker: »Vad har *ni* från kommunstyrelsens sida gjort för att främja integration?» En annan tjänsteman menar att, oavsett orsaken till fördröjningen, så medförde den inte någon väsentlig förändring i avtalet.

SUSAN: Det här handlar om att Göteborgs stad inte vill att staten ska gå in och bestämma vad dom ska göra, medan man i Malmö skrev på ganska snabbt.

JENNY: Det betyder att kommunen har ett annat ansvar i Malmö?

SUSAN: Nej, kommunen har inget annat ansvar i Malmö. Det är samma, i stort sett samma, konstruktion kan man säga.

JENNY: Vad är det som skiljer avtalen då?

SUSAN: Inget, egentligen alltså ingenting tycker jag, om man ska gå in och titta och granska (intervju med tjänsteman, 030331).

När avtalet inte skrevs på uppstod ett vakuum i Biskopsgården när det gäller Storstadssatsningen – den tystnaden varade ett år och fyra månader. Avtalet skrevs på i februari 2001 och det var alltså först då som Storstadssatsningen kom igång i Göteborg. Den dialog som man inlett med föreningslivet låg därför långt tillbaka i tiden när det var dags för genomförandet av satsningen.

INGELA: Där gjorde vi fel i Biskopsgården att vi inte fortsatte diskussionerna. Men på nåt sätt gick luften ur. Det var ett års väntan och det var ju pinsamt att vi inte kunde återkoppla till föreningarna. Vi försökte, men det var svårt att förklara – eftersom vi inte fattade själva... (intervju med tjänsteman, 030401).

Eftersom man i Biskopsgården inte hade haft statliga pengar av det här slaget tidigare, innebar Storstadssatsningen att en ny administrativ struktur behövde byggas upp för hanteringen. Tanken var att åtgärdsplanen, med de målformuleringar som fanns där för respektive målområde sysselsättning, skola och demokrati, skulle ligga till grund för bedömningen av de projektansökningar som förväntades. Stadsdelsnämnden skulle alltså fatta beslut grundat på en jämförelse mellan åtgärdsplanens och projektens målformuleringar.

När det gällde hur Storstadssatsningen skulle utveckla den demokratiska delaktigheten och deltagandet bland de boende, så hade man innan Storstadssatsningen inte diskuterat detta särskilt mycket. Alla var nog i och för sig ganska överens om att det saknades en dialog mellan dels tjänstemän

och boende, men också mellan politiker och boende. Att man upplever det som ett problem verkar handla mycket om att inte ha tillräckligt bra kunskap om dom egna invånarnas livssituation, för att dom ska kunna få den hjälp och det stöd som man har laglig rätt till.

JENNY: Vilka önskade resultat finns när det gäller demokrati?

PATRIK: Oavsett var du har för bakgrund, är född och lever ska du ha samma möjligheter att delta i den samhällsprocess som du har idag. Så är det inte. Valdeltagandet är lägre där man är utanför samhället. Man har det så enkelt när man kan språket och koderna, man tänker inte på det. Valdeltagandet ökar, det är bra, men målet är att det ska vara lika högt som i Askim. Där är vi inte än (intervju med tjänsteman, 030224).

Om man ska försöka sammanfatta vilken intention, när det gäller demokrati, som det lokala aktörerna med ansvar för att planera och genomföra Storstadssatsningen i norra Biskopsgården har, kan man säga att dom, främst för rättssäkerhetens skull, valt att inordna Storstadssatsningen i systemet för ordinarie representativ demokrati. Emellertid vill de komplettera systemet med en utvidgad boendedialog, främst baserad på det lokala partnerskapet Bo Bra, men också på det lokala föreningslivet. Man söker också nya vägar för boendedialog genom de verksamheter som förvaltningen bedriver. *Invånarinflytande* är emellertid inte något man diskuterar. Som ett resultat av Storstadssatsningen förväntar man sig att främst tjänstemän, men även politiker, har intagit en ny roll i förhållande till de boende. Att man i högre utsträckning känner att man är till för dem, och inte tvärtom.

De som sökt respektive fått pengar

Totalt har sjuttioåtta ansökningar nått stadsdelsnämnden (till 040512) och av dem rör sig tretton om förlängning av projekt (i bilaga finns en lista över alla ansökningar). Tillsammans har dessa sökt 69 miljoner kr, några sökte små summor runt 30 000 kr medan andra sökte för stora projekt på två eller tre miljoner. Fördelningen mellan målområde är ungefär lika om man ser till sökt summa, dock är det färre antal projekt inom målområde ett.

Vilka har sökt? De flesta ansökningar, femtio procent om man ser till sökt summa, rör projekt där anställda inom förvaltningen är ansvariga. Om man även inkluderar projekt som styrs av kommunala och regionala aktörer söker dessa tillsammans sextiofem procent av den totala summan (se bild 15). Föreningslivet (femton föreningar) har sökt tjugonio procent av pengarna medan näringslivet (två företag) bara har sökt en mindre summa.

Totalt har fyrtioåtta projekt fått Storstadspengar – tolv projekt rör selsättning och vuxenutbildning, sjutton handlar om språk och grundskola,

- Stadsdelsförvaltningen
- Kommunala och regionala inst
- Större ideella föreningar (NGO)
- Mindre ideella föreningar
- Privata och allmännyttiga företag

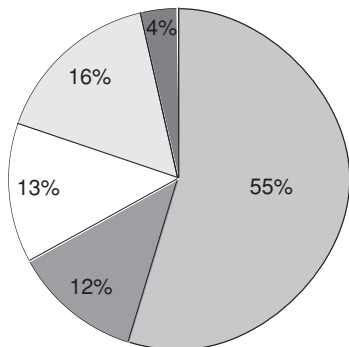

Bild 15. De som sökt medel från Storstadssatsningen i norra Bispgården (i procent av summa medel som sökts).

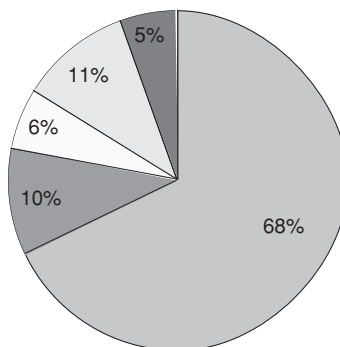

Bild 16. De som tilldelats medel från Storstadssatsningen (i procent av summa medel som delats ut).

medan sexton rör lokalt utvecklingsarbete. Dessutom finns det tre projekt som administrerar implementeringen av Storstadssatsningen men som också är nära relaterade till målområdet tre. Projekten har totalt tilldelats 40,3 miljoner kr (till 040512). Om man studerar fördelningen av medel på samma sätt som när det gäller ansökningarna, så utgör de projekt som drivs av stadsdelförvaltningen sextioåtta procent (se bild 16). Om man inkluderar även kommunala och regionala aktörer får gruppen tillsammans sjuttioåtta procent av pengarna. Föreningar får sjutton procent och företag fem procent.

Om man ser på hur fördelningen ser ut i förhållande till målområde (se bild 17) följer man den första Lokala Åtgärdsplanen snarare än den senaste – projekt inom det tredje målområdet har alltså tilldelats mer pengar än vad som är avsikten i den åtgärdsplan som gäller.

Hur ser de ansvariga på fördelningen av pengar?

Eftersom detta är en processutvärdering har det varit möjligt att följa utvecklingen över tid och återföra viss kunskap om utvecklingen till ansvariga lokala aktörer. Detta gjordes bl.a. när det gäller fördelningen av pengar. Efter ett och ett halvt år, i september 2002, stod det klart att större delen av medlen – åttio procent – hade fördelats till projekt som drevs av stads-

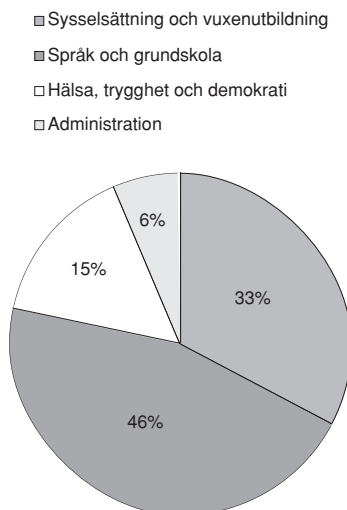

Bild 17. Fördelade medel i procent per målområde.

delsförvaltningen. Många lokalt anställda tyckte att detta var fel, vilket framgick av anteckningar från ett möte då dessa uppgifter presenterades av en tjänsteman:

Politikerna drar hörbart efter andan, detta har de inte insett tidigare. Karl tar upp två orsaker till att det ser ut så här: >vi äger systemet> anger han som första skäl, och >vi har inte lagt tillräckligt med tid på förberedelser> som andra skäl. Han menar att en stor anledning är att Biskopsgården inte haft sådana här pengar tidigare och att det tagit lång tid att upparbeta kontakter i stadsdelen. Först nu börjar föreningar att söka, det blir en ketchupeffekt menar han (direkt observation på SDN-möte, 021001).

Förväntningarna på att det skulle ske en förändring infridades sedan i någon mån, som framgår av ovanstående redovisning, men inte alls i den utsträckning som man förväntade sig. Trots detta fanns det politiker som ganska sent, när satsningen hade pågått i två år, fortfarande ansåg det möjligt med en omsvängning så att föreningsliv och andra aktörer skulle få en större tilldelning av medel:

JENNY: Hur ser ni på att åttio procent av pengarna går till stadsdelsförvaltningens projekt?

TINA: Jag tycker inte det är tillfredsställande.

CAMILLA: Nej, det är det ju inte.

TINA: Men många tycker nog det är svårt att söka.

JENNY: Vilka andra hinder finns för att boende inte är engagerade?

TINA: Informationen är dålig, man är inte medveten om att det finns möjligheter. Nu förbättras det. Det blir lite av en ketchupeffekt hoppas man (intervju med politiker, 030226).

Det fanns å andra sidan även politiker som tyckte att det var rimligt att de flesta pengarna gick till den egna förvaltningen, med motiveringen att den har ett helhetsperspektiv och att kunskap från projekten smidigt skulle gå att föra in i ordinarie strukturer sedan. Med tanke på hur fördelningen av pengar i praktiken genomfördes, verkar huvudsakligen den senare ståndpunkten fått råda bland tjänstemännen i stadsdelen – vilket bekräftas av en beskrivning angående förvaltningens reaktion då pengarna anlände:

Man kan säga så här att när pengarna väl anlände och det kom ett förslag ifrån en förening, och det beviljades av nämnden, så blev det ett... så drog ekonomivardningen ett djupt andetag och sa: »ska vi lämna ut *pengar* på det där sättet!?» Och man gjorde upp liksom hur man skrev avtal och hur man skulle redovisa kvitton och, gjorde massa mallar och liksom, skrev avtal och så va. Om dom här pengarna och hur dom skulle redovisas och så. Mycket noggrant och *försiktigt* (intervju med tjänsteman, 030212).

Denna försiktiga attityd kan, bland annat, ha kommit som ett resultat av att pengarna till Storstadssatsningen ursprungligen kom från olika departement och att det, när tjänstemännen inledningsvis var i Stockholm för att diskutera satsningen, uttrycktes krav från staten angående hur pengarna skulle distribueras:

Då kom det en man ifrån »U», som jag förstod var Utbildningsdepartementet, och gjorde *vildigt* klart för oss att dom pengarna – han hötte med pekfinger så va! – som kom ifrån Utbildningsdepartementet, *skulle* gå till skolverksamhet. Och dom skulle ha kontroll på att det faktiskt hade skett så. Det hade vi inte fattat innan (intervju med tjänsteman, 030212).

Det är alltså denna inställning som fått råda i norra Biskopsgården – att Storstadssatsningen utgör skattepengar som ska hanteras med försiktighet och fördelas på samma sätt som andra statliga pengar – vilket förde med sig en ganska stor misstänksamhet mot föreningar och företag som sökte pengar. Det blev synligt bl.a. när ansökningarna diskuterades, vilket dessa uttalanden från politiker visar:

Denna föreningen utvecklas så snabbt, det är övermänskligt. Spricker inte bubblan snart? (direkt observation på SDN-möte, 020820).

Vi har bjudit in er för att ni gör ett bra arbetet, men också för att vi undrar hur ni klarar att axla det stora ansvar ni tar – dessutom vill ni utvidga ännu mer (direkt observation på SDN-möte, 020910).

Men kanske är det bättre att ni fokuserar på ert område, på det sociala? Som ni är så bra på? (direkt observation på SDN-möte, 020910).

Många tjänstemän hade kanske en mer ambivalent inställning. Å ena sidan menade de att Storstadssatsningen faktiskt skulle genomföras på ett sätt som förändrade deras ordinarie arbetsprocedurer, å andra sidan kan man som tjänsteman inte förvänta sig att invånarna agerande skulle förändras i en handvändning. Denna tjänsteman förklarar hur hon tänker, när hon får frågan om hur hon ser på att den egna förvaltningen får åttio procent av pengarna:

Jag tycker det är skit! Samtidigt är jag kliven där. Gemene man har inte visioner om framtiden. Kanske är vi anställda bättre på det, att komma med förslagen. Då blir idén min. Det beror på att våra boende inte har den tankebanan. Samhället är så, allt är ju bestämt hur det ska vara. Varför har man ingen talan i hyresrätt men har det i bostadsrätt? Så är samhället, man vet att man inte får sina idéer genomförda (intervju med tjänsteman, 030310).

Denna korta beskrivning av hur man i norra Biskopsgården tänkt kring fördelningen av pengar till kommunal förvaltning respektive föreningsliv och företag, är en viktig bakgrundsinformation till hur arbetet utvecklades och vad man sedan uppnått när det gäller dialog, delaktighet och deltagande bland de boende. Innan vi går över och diskuterar de boendes perspektiv ska emellertid presenteras en mycket kort statistisk beskrivning av utvecklingen när det gäller parametrar som Storstadssatsningen strävar efter att förbättra. Statistik kan visserligen inte helt och hållet tala för sig själv, eftersom det alltid uppstår många frågetecken i samband med presentation av sådana fakta – frågor som inte besvaras här då de utvärderas av andra discipliner. Statistik innebär ändå en viktig information, eftersom det är ett sätt att relatera den områdesbaserade Storstadssatsningen till ett helhetsperspektiv.

Indikatorer över utvecklingen

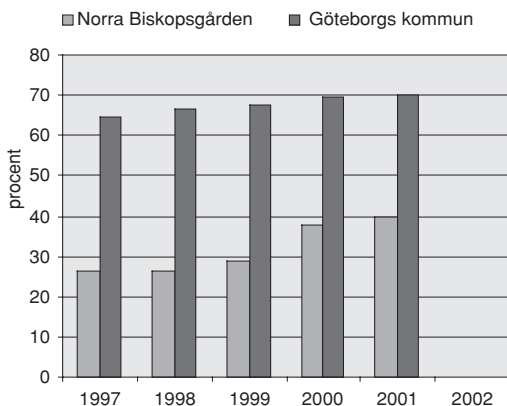

Bild 18. Förvärvsfrekvens i åldrarna 20-64 år i norra Biskopsgården jämfört med kommunen som helhet. Källa: www.goteborg.se/statistik och kommunens statistikenhet. Tyvärr släpar statistik för förvärvsfrekvens efter 1,5 år vilket innebär att det inte varit möjligt att få siffror för 2002 – ett problem då Storstadssatsningen i Göteborg startade först 2001. Det som siffrorna visar än så länge är att förvärvsfrekvensen i norra Biskopsgården ökat mer än genomsnittet men att det inte kan betraktas som ett resultat från Storstadssatsningen.

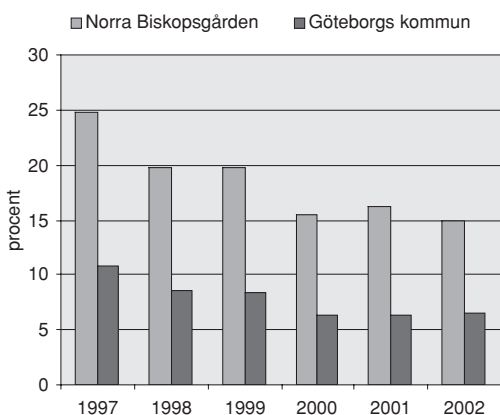

Bild 19. Andelen invånare i åldern 18-64 år som är registrerade som arbets-sökande eller är i arbetsmarknads-åtgärd, norra Biskopsgården jämfört med kommunen som helhet. Källa: www.goteborg.se/statistik. Bilden visar att minskningen i norra Biskopsgården i princip följer genomsnittet för Göteborg. Om man jämför denna bild med den förra, blir det tydligt att omkring halva befolkningen, av olika skäl, inte är involverade i den ordinarie proceduren för arbetssökande.

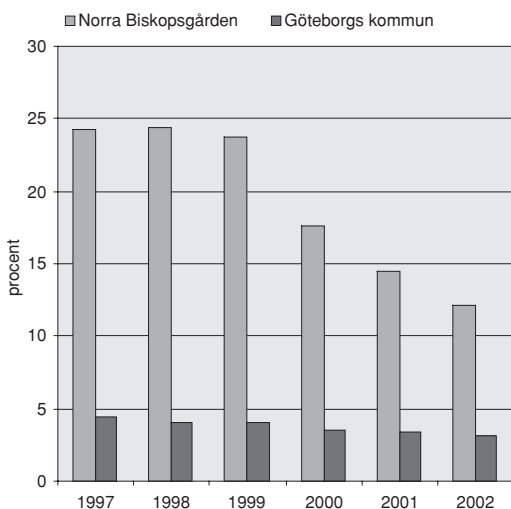

Bild 20. Andelen invånare i åldrarna 18-64 år som tar emot socialbidrag under mer än tio månader, norra Biskopsgården jämfört med kommunen som helhet. Varje person som får socialbidrag försörjer eventuellt också en familj, vilket ökar andelen berörda. Källa: Databasen STATIV, Integrationsverket. Bilden visar att många av dem som saknar förvärvsarbete av olika skäl får socialbidrag istället för a-kassa. Bilden visar också en avsevärd och stabil sänkning av andelen som får socialbidrag i norra Biskopsgården, en sänkning som initierades redan år 2000. Sänkningen ser inte ut att harmoniera fullständigt med statistik över förvärvsfrekvens och arbetssökande, det måste därför finnas andra skäl till varför andelen som har socialbidrag har minskat.

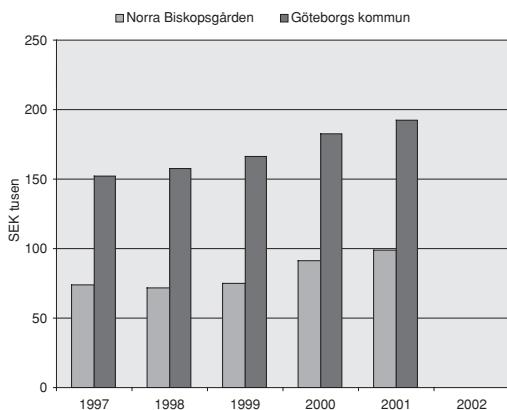

Bild 21. Inkomsterna i norra Biskopsgården jämfört med kommunen som helhet. Källa: www.goteborg.se/statistik. Tyvärr släpar även uppgift om inkomst efter 1,5 år. Det som bilden visar är att det finns en betydande skillnad mellan invånarnas inkomst i norra Biskopsgården jämfört med kommunen som helhet. Även om inkomsterna ökar i norra Biskopsgården finns det inget som tyder på en utjämning jämfört med kommunen.

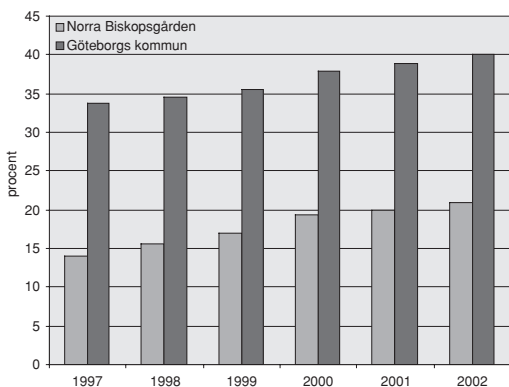

Bild 22. Andelen invånare i norra Biskopsgården, jämfört med kommunen som helhet, i åldrarna 20-64 år som har högre utbildning än gymnasiet. Källa: www.goteborg.se/statistik och kommunens statistikenhet. Siffrorna visar att skillnaden mellan norra Biskopsgården och kommunen kvarstår.

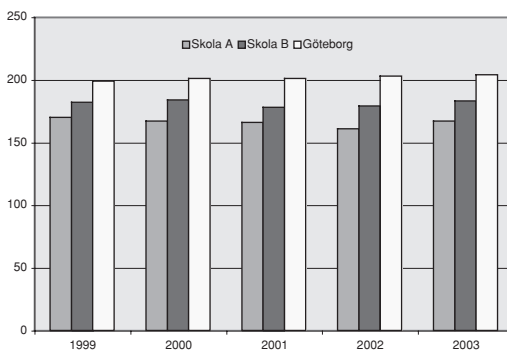

Bild 23. Det modellberäknade genomsnittliga meritvärdet, ett värde som tar hänsyn till föräldrarnas utbildningsnivå och födelseland,⁵ för de två högstadieskolorna i Biskopsgården, jämfört med genomsnittet i Göteborg. Källa: www.skolverket.se. Skolverkets statistik när det gäller betyg visar att ungdomarna i Biskopsgården har betydligt mer begränsade valmöjligheter än genomsnittet att söka vidare till högre utbildningar.

⁵ »Modellberäknade betygsvärden har tagits fram i en regressionsmodell där hänsyn tagits till föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå, andel pojkar, andel elever födda utomlands, samt andel elever födda i Sverige med båda föräldrar födda utomlands. På kommunnivå ingår endast kommunala skolor och på skolnivå ingår både fristående och kommunala skolor. Skolorna ska även ha 15 eller fler elever i år 9.» (www.skolverket.se).

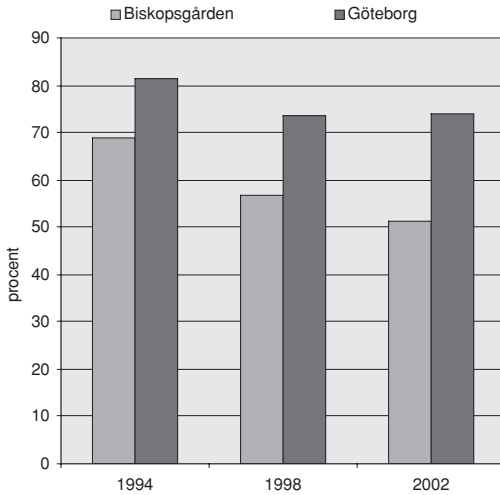

Bild 24. Valdeltagandet i kommunala val. Biskopsgården jämfört med kommunen som helhet. Källa: www.val.se/val och www.ssd.gu.se.

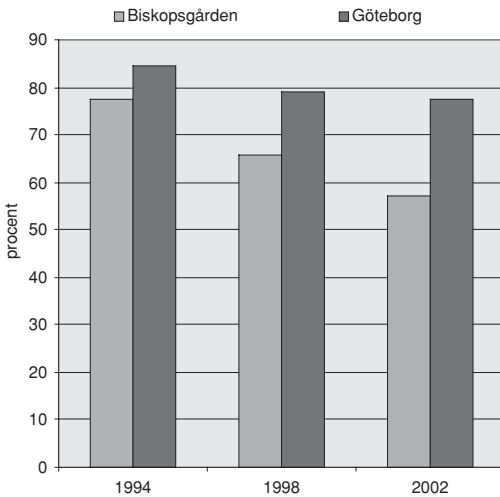

Bild 25. Valdeltagandet i nationella val. Biskopsgården jämfört med kommunen som helhet. Källa: www.val.se/val och www.ssd.gu.se.

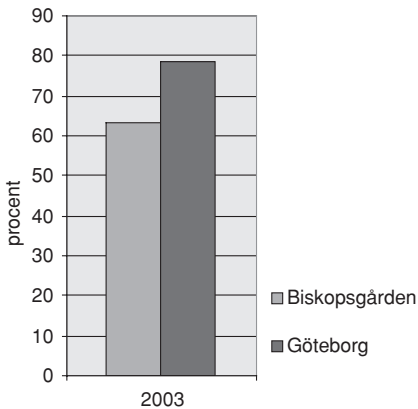

Bild 26. Valdeltagandet i folkomröstningen om EMU, Biskopsgården jämfört med Göteborg. Källa: www.val.se/val och www.ssd.gu.se.

Tyvärr finns det inte möjlighet att visa statistik från norra Biskopsgården eftersom gränserna mellan valdistrikt har ändrats mellan de senaste valen. I statistik för stadsdelen som helhet finns emellertid inga signaler om ökat valdeltagande jämfört med kommunen som helhet.

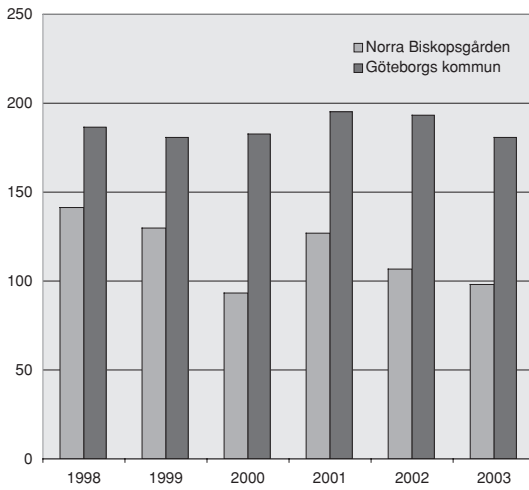

Bild 27. Rapporterade brott per tusen invånare i norra Biskopsgården jämfört med kommunen. Källa: RAR-stat, Polismyndigheten i Västra Götaland. Statistik visar att antalet brott i norra Biskopsgården är lägre än genomsnittet i Göteborg. Antalet minskar dessutom stadigt i norra Biskopsgården, mer än i kommunen.

De boendes perspektiv

Det här kapitlet ska belysa hur de boende i norra Biskopsgården ser på de frågor som är i fokus i utvärderingen och lyfta fram hur deras syn är relaterad till de lokalt anställdas syn. Har Storstadssatsningen varit bra för de boende? Vilka förutsättningar finns det för att tillfredsställa de boendes behov och preferenser med de strategier och den syn som de anställda har haft på problematiken?

Om man med en bild skulle åskådliggöra den vision som, enligt min tolkning, har funnits i Biskopsgården angående Storstadssatsningens förverkligande, skulle den bilden innehålla tre centrala begrepp – information, delaktighet och deltagande – tre teman som är ömsesidigt relaterade till varandra och samtidigt kan sägas utgöra grunden för demokrati (se bild 28). Detta avsnitt om de boendes perspektiv kommer att följa en uppläggning som närmare beskriver hur man har förhållit sig till dessa teman.

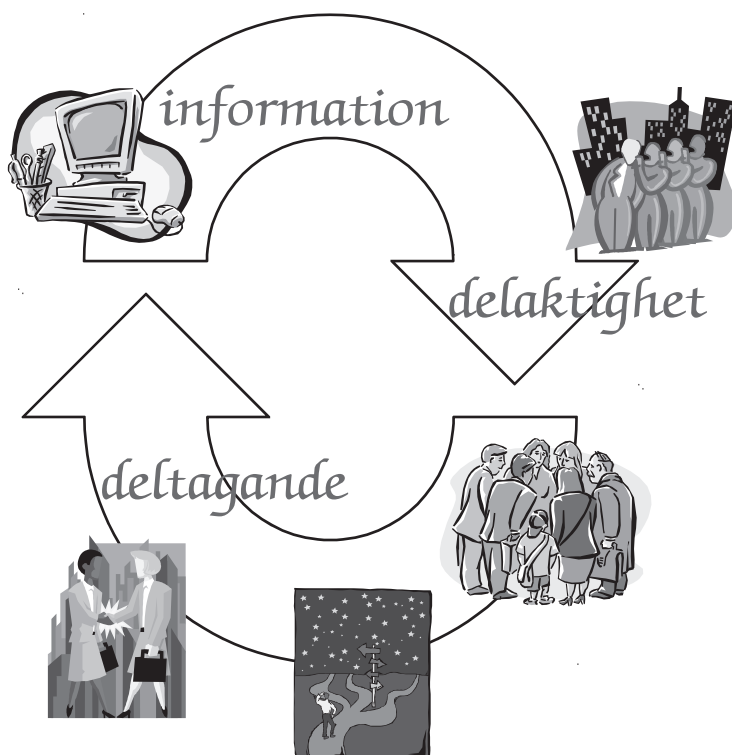

Bild 28. Tre teman som är relaterade till varandra och samtidigt utgör grunden för det övergripande begreppet demokrati.

Det är emellertid inte bara demokrati som står i fokus, även integration är ett centralt tema i utvärderingen. Demokrati och integration är två begrepp som naturligtvis är intimt förknippade med varandra, som en av kulturtolkarna i ett av projekten uttryckte det: »Boendeintegration är jätteviktigt när det gäller demokrati. Utan den kommer vi ingen vart» (deltagande observation, 030528). Vi ska komma tillbaka till frågan om integration men börjar först med de boendes perspektiv när det gäller demokrati. Hur har informationen runt Storstadssatsningen fungerat? I vilken mån har de boende känt sig delaktiga i det som sker? Hur har dialogen mellan boende och anställda utvecklats? Har Storstadssatsningen inneburit att invånarna deltagit mer i det lokala utvecklingsarbetet? Har man haft något inflytande över hur arbetet har gått till?

Demokrati

– information

En sak som tjänstemän ansvariga för Storstadssatsningen uttryckt att de tyckte var viktigt ur demokratisk synvinkel, var att det genom dokumentation skulle vara möjligt för allmänheten att få information om förfarandet och därigenom också kunna utkräva ansvar. Man valde därför att hantera Storstadssatsningen som man normalt hanterar alla ärenden i stadsdelsförvaltningen, ett tjänsteutlåtande skulle alltså skrivas angående varje projekt och beslutet i nämnden skulle protokollföras som vanligt. Alla projekt skulle också skriva en ansökan innan tjänsteutlåtandet formulerades och ansökan skulle diarieföras så att den blev offentlig handling. Förvaltningen själv skulle göra detta för sina projektansökningar, men också föreningar och andra boendegrupper som sökte pengar. För detta ändamål tog man fram en tiosidig blankett och man formulerade också ett avtal som parterna skulle skriva under i fall man fick pengar till projektet. Ansökningsprocessen blev med detta förfarande utdragen, det tog oftast tre till fyra månader, ibland betydligt längre, innan beslut fattades.

En annan sak som man gjorde tidigt, och särskilt med tanke på demokratiska aspekter, var att i nämnden utse en representant från vänstern och en från högern som tillsammans med processledaren (tjänsteman) skulle bereda alla projektansökningar innan de kom till nämnden. Detta gjorde man för att man ville förstärka det politiska inflytandet i beslutsprocessen. Något som man från politiskt håll tyckte var särskilt viktigt med tanke på att man utsett Bo Bra's chefsgrupp, där representanter från allmännyttiga och privata bostadsföretag sitter med, som ett beredande och rådgivande organ för projektansökningar till Storstadssatsningen. Att Bo Bra utsågs till beredande organ hade man ju också andra demokratiska syften med,

det var genom Bo Bra som man tänkte att dialogen med de boende skulle ha bäst förutsättningar att föras.

Den demokratisyn som ligger till grund för tjänstemännens och politikernas planering för Storstadssatsningens genomförande i Biskopsgården, innebär alltså att Storstadssatsningen ska rymmas inom traditionell representativ demokrati. Därmed blev också information viktigt, då rätten till bra och riktig information utgör en av grundpelarna för en representativ demokrati. Den förhoppning man hade med Storstadssatsningen var alltså att man genom information och öppenhet gentemot medborgarna i norra Biskopsgården, mot föreningslivet i stadsdelen och de lokalt anställda inom förvaltningen och bostadsföretagen, skulle få projektansökningar som stämde väl överens med den åtgärdsplan som man formulerat tidigare.

Med tanke på att en av demokratins grundpelare är att korrekt information når alla medborgare och att tidsaspekterna respekteras är det viktigt att utvärdera hur informationen runt Storstadssatsningen har fungerat. Enligt Integrationsverkets boendeenkät hade i november 2001 endast en tredjedel av invånarna i de fyra berörda områdena i Göteborg hört talas om Storstadssatsningen (Integrationsverket 2002: 73). I norra Biskopsgården finns det många som bekräftar att informationen inledningsvis fungerade mycket dåligt. En stadsdelstidning som delades ut till alla hushåll i regi av Bo Bra lades ner i samband med att Storstadssatsningen startade. Det var extremt olyckligt men anledningen var att den inte hade upphandlats korrekt och man tänkte sig att det skulle startas en ny tidning inom ramen för satsningen. Det dröjde dock. De anställda förlitade sig sedan huvudsakligen på tre kanaler: Dels gjordes tidigt – 1999 – ett utskick till alla föreningarna som bjöds in till dialog om satsningen, ett i och för sig lyckat samtal som resulterade i den första åtgärdsplanen. Sedan tryckte förvaltningen åtgärdsplanen som broschyr där det framgick vilka mål förvaltningen hade med Storstadssatsningen och vart man skulle vända sig för att söka bidrag. Broschyren fanns tillgänglig på bibliotek och medborgarkontor men det är tveksamt om den nått fram till de boende i någon stor omfattning. Förutom dessa åtgärder lade man ut information på stadsdelens hemsida. Massmedia-bevakningen av Storstadssatsningen i Biskopsgården har varit ganska dålig jämfört med t.ex. Hjällbo, därför har det inte gått ut mycket information den vägen. En av föreningsledarna i stadsdelen var mycket kritisk:

Underifrånperspektiv det betyder att man faktiskt pratar med dom människor det berör, att man förhör sej vad dom vill. Men det är ju faktiskt så att det är väldigt många människor här i Biskopsgården som aldrig har hört ett knäpp om Storstadssatsningen och som aldrig har blivit tillfrågade om nåt, och inte känner till heller att dom har nån påverkan på det va. Så det där med underifrånperspektiv, det tycker jag att dom ska sluta prata om! (intervju med föreningsledare, 030120).

Efterhand som satsningen pågick förbättrades informationen successivt men om de 4 500 invånarna i norra Biskopsgården i nuläget känner till Storstadssatsningen är inte undersökt.

Man kan skilja mellan så kallad *teknisk* och *social* informationsspridning. Teknisk spridning har uppnåtts främst genom Biskopsgårdens hemsida och massmedia samt projekten »Vi i Biskopsgården» och »Vägen in». På hemsidan har funnits basinformation och ansökningsblankett, men uppdateringen har fungerat dåligt och kontinuerlig information om projektens aktiviteter har inte funnits där. Projektet »Vi i Biskopsgården» är en tidning på svenska som delas ut i hemmet hos alla i stadsdelen. Projektet startade sent (beslut fattades i februari 2003) men har sedan fungerat bra som informationskanal till invånarna – dock har tidningen av olika orsaker ibland inte delats ut som den ska. Projektet »Vägen in» innebar närradio-sändningar över Göteborg på några olika språk. Även det projektet startade sent (beslut i februari 2003) men har sedan fungerat bra – metoderna skulle alltså mycket väl kunnat användas för att sprida information från början. Ett problem är emellertid att det inte har undersökts om informationen når fram med dessa metoder. Vad är det som skrivs? Delas tidningen ut till alla? Läser alla invånare information på svenska? Finns det anledning att göra tidningen flerspråkig? Borde hemsidan också vara flerspråkig? Hur många i Biskopsgården lyssnar regelbundet på närradion? Vilka möjligheter finns att nå fram via lokal TV? En annan fråga som inte utretts är om man missat några särskilda åldersgrupper, etniska grupper eller inkomstgrupper med sin information. Kostnadsbilden har heller inte analyserats i förhållande till uppnådda resultat.

Social informationsspridning om Storstadssatsningen har fungerat genom många olika projekt – projekt som dock i de flesta fall kommit igång sent. Några exempel är »Idépunkten» där aktiva invånare kunnat få information genom olika kulturtolkare och följaktligen också på olika språk, »Forum Norr» som arbetat på liknande sätt, men som satsat även på uppsökande verksamhet och vänt sig särskilt till samhällsgruppen barnfamiljer, samt Bo Bra som också har fungerat som social informationsspridare genom sin ordinarie verksamhet. Dessa projekt/processer resresenterar tre olika metoder för informationsspridning: Det första är en *fast fysisk bas* dit aktiva invånare bjuds in, det andra en *mobil verksamhet* som riktar sej till alla i en särskilt utsatt grupp, det tredje är en *varaktig och långsiktig process* som involverar flera olika aktörer som stadsdelsförvaltning, lokala bostadsföretag, boende och stadsbyggnadskontoret. Metoderna har sina olika brister och förtjänster – man kan fundera över vilken information som är svår att sprida med tekniska metoder och alltså behöver sociala verksamheter för att nå fram. Framför allt kräver insatser som Storstadssatsningen att

man mer noggrant förbereder informationsinsatserna så att de fungerar från första stund och når fram till alla åldersgrupper, etniska grupper och inkomstgrupper – den eftersläpning som skett när det gäller informations-spridning i norra Biskopsgården har fått negativa konsekvenser.

En anledning till att det varit svårt att utforma en bra strategi för informations-spridning kan ha varit att man har olika synsätt på invandrades förhållande till det svenska språket. Det är vanligt att den s.k. parabol-diskussionen dyker upp i sammanhang när man diskuterar demokrati och ofta är det någon som ifrågasätter om man ska ha rätt till information på sitt eget språk med hänvisning till att invandrare måste lära sig svenska. På demokratiseminarier, som syftade till att forma en demokratiplan, upptog parabol-diskussionen ganska mycket av tiden när vi diskuterade hur stadsdelen skulle kunna utveckla dialogen mellan boende, tjänstemän och politiker. Bland annat kom den upp när vi diskuterade om man skulle kunna använda lokalradio på olika språk för att sprida information från stadsdelsnämnd och förvaltning:

Dom har parabol... så hänger dom kvar många invandrare... jag tror att, den här radion, jag tror inte att, visserligen kanske det är positivt men ändå är det negativt. Jag får en uppfattning att det är lite negativt. För det ger dom en möjlighet att hänga kvar i sitt egna språk – dom får all information på sitt egna språk. Visserligen är det inget fel i det men... nu kanske jag är rasistisk när jag säger så men... (boende på inspelat demokratiseminarium, 030925).

En av de andra boende som deltog i seminariet hänger på detta resonemang:

ULLA: Men det du säger är ju sant va. Kvinnorna som är hemma hela dagarna, dom har ju två parabler i varje lägenhet. Ungefär. Då är det så här att dom sitter ju där hemma och tittar på sina program som kommer ifrån, den sidan då va...

ANNIKA: Vilken fruktansvärd syn...

ULLA: Turkiet – hör inte annat. Och då lär dom sej inte svenska. Dom går inte ens ut och... ja dom handlar väl. Och det är ju också ett jädra fel. Jag har ju vart där uppe ett par gånger. Det är ju bara arabiska affärer. Ja, då går dom och handlar i dom affärerna, det finns la *en* affär som är svensk. Då pratar dom sitt språk när dom handlar också. Om man sätter folk på ett och samma ställe, precis som i ett getto då, så lär dom sej inte svenska hur mycket tolkar du än sätter in (deltagande observation på inspelat seminarium, 030925).

Även i intervjuer har parabol-diskussionen spontant kommit upp när vi pratat om demokrati och delaktighet, också politiker har uttryckt att parabler utgör ett problem:

SHAFIE: Språket är väldigt viktigt för att man ska komma in. Svenska språket. Många fastnar hemma, klistrade framför parabolen. /.../

ALAN: Appropå parabolerna, det var en lärare som intervjuade turkiska barn, en lågstadielklass. Då fick hon svar som att: »på sommaren bor vi i en annan by i Turkiet». Man hade aldrig sett ett svenskt barnprogram – inget bolibompa (intervju med politiker, 030212).

Man menar kanske egentligen inte att information på modersmålet är fel när det gäller att öka förutsättningarna för delaktighet och deltagande i demokratin. Dock får det gärna den effekten när paraboldebattens kommer upp i sammanhang då man diskuterar demokratifrågor – ett tryck uppstår mot att information ska lämnas på modersmål, genom att de olika aktörerna lyfter fram parabolerna som ett problem när det gäller kunskap om det svenska språket. Man blandar då emellertid ihop två helt olika frågor och gör dem till en – invandrarnas språkutbildning och demokratis grundpelare – vilket får negativa konsekvenser för den demokratiska utvecklingen.

I den seminariegrupp som rörde demokratiplanen i Biskopsgården utvecklades efterhand en nyanserad bild av hur informationsarbete skulle kunna gå till. Gruppen kom fram till att information är viktigt att förmedla på ett sätt så att den når fram, alltså på invånarnas modersmål där det behövs, men att dialog oftast bör ske på svenska. Det senare dock inte p.g.a. vikten av att lära ut svenska till invandrare, utan snarare som en följd av organisatoriska aspekter eller avsaknad av resurser. »Det kan bli långt och opraktiskt. Vi har ju många språk också. Hur många ska man tolka?» som en politiker uttryckte det (deltagande observation på inspelat seminarium, 030925). Det diskuterades dock även att det kunde finnas anledning att ha med professionella tolkar också vid informationsmöten som syftade till dialog. Som en boende uttryckte det:

Det finns ju mycket också som man inte kan uttrycka på svenska språket. Modersmålet är viktigt – att uttrycka känslor och upplevelser är svårt på ett främmande språk (deltagande observation på inspelat seminarium, 030925).

Sammantaget diskuterade seminariet tre viktiga syften med den tekniska informationsspridningen i stadsdelen – som enligt förslaget till demokratiplan skulle ske genom en tidningen till alla hushåll i brevlådan, genom att använda befintliga radiokanaler på olika språk och genom »öppna kanalen» som är en lokal TV-kanal: (a) att få ut information innan beslut i nämnden, (b) att få ut information efter beslut, (c) och att uppmuntra medborgarna till dialog (deltagande observation på inspelat seminarium, 030925).

Resultaten från demokratiseminarier är vägledande också för hur man kan summera utvärderingen av hur information har hanterats inom ramen för Storstadssatsningen. Hade man inledningsvis haft ovanstående tre syften för informationsspridning klart för sig, då hade strategierna troligen sett annorlunda ut. Det som är positivt med hur Storstadssatsningen hanterat information är att rättssäkerheten har varit hög eftersom ansökningar om medel inordnats i ordinarie struktur – nackdelen är emellertid att den processen varit tidsödande. Man hade också höga ambitioner inledningsvis, då man 1999 inbjöd alla föreningar till samverkan om Storstadssatsningen. Då satsningen startade i februari 2001 var informationen emellertid mycket bristfällig. Den förbättrades visserligen, inte minst genom att man ökade den sociala informationsspridningen, men dessa ansträngningar inleddes inte förrän våren 2003. Om man ser till hela perioden har alltså informationsarbetet hanterats bristfälligt.

– delaktighet och dialog

Delaktighet är nästa steg – när man har information kan man bli delaktig. Känna sej delaktig och vara delaktig i den utveckling som sker i stadsdelen, i de beslut som fattas av stadsdelsnämnden och den implementering som förvaltningen genomför. Känner sig de boende delaktiga i den utveckling som sker i stadsdelen i samband med Storstadssatsningen? Vilka metoder för ökad delaktighet har satsningen prövat? Vilka erfarenheter har olika projekt haft när det gäller delaktighet?

Totalt sett har alla fyrtioåtta projekt som genomförts med finansiering från Storstadssatsningen ökat de involverade invånarnas delaktighet i stadsdelen. *Hur* projekten har inverkat och vilka grupper som berörts är dock inte lika lätt att svara på. Ingen av oss sjutton delmålsutvärderare i Göteborg har till uppgift att följa *alla* pågående projekt, utan vi har gjort våra urval med tanke på våra respektive uppdrag (sysselsättning, skola respektive trygghet/demokrati). Jag har huvudsakligen kunskap om projekt inom målområde tre som handlar om trygghet/demokrati – med ett särskilt fokus på ungdomar, invandrarkvinnor och somalier – och det är denna erfarenhet som jag ska dela med mej av. Om den stämmer även på sysselsättnings- och skolprojekt återstår att bedöma av läsaren – vilket förstås bara är möjligt om det är en person med djupare kunskap om dessa projekt.

Att informationsspridningen – både teknisk och socialt – om Storstadssatsningen kom igång sent har emellertid påverkat möjligheterna till att känna delaktighet mycket negativt. Dels för att ett fåtal av de 4 500 invånarna kände till sina möjligheter att söka pengar, dels för att tystnaden efterhand spred en massiv kritik mot stadsdelsförvaltningen – som boende tänkte man, enligt den här politikern, att SDF bara ville ha pengarna för sej själv:

AHMED: Den uppfattning som invandrarna har är att det bara är dom duktiga svenska tjänstemännen som utnyttjar möjligheten hur man använder pengarna i Storstadssatsningen.

JENNY: Säger somalier det?

AHMED: Det är inte bara somalier – dom som bor norra Biskopsgården säger det. Vissa invandrare kommer ju med nu, som kulturtolkar. Men dom flesta pengarna går till svenskar, det är en uppfattning som dom har (intervju med politiker, 021028).

Denna bild hade delvis att göra med hur pengarna fördelades: Åttio procent av medlen gick inledningsvis till projekt styrda av SDF – projekt som visserligen syftar till att förbättra omständigheterna för de boende men som formulerats av tjänstemän som i betydligt större utsträckning än invånarna är födda i Sverige. Siffran kan jämföras med att ungefär femtio procent av medlen inledningsvis söktes av SDF. Att den etniska mångfalden i förvaltningen inte överensstämmer med invånarnas sammansättning framgår bl.a. i den lokala demokratiplan som nyligen fastställdes (040504), där en av demokratiåtgärderna just är att göra »en plan över hur den etniska mångfalden ska ökas bland de anställda så att sammansättningen av befolkningen avspeglas i personalen» (SDN Biskopsgården 2004).

När det gäller fördelningen av Storstadssmedel har siffran förändrats efterhand men i slutet av satsningen var det fortfarande så att sextioåtta procent av pengarna har gått till förvaltningsstyrda projekt (se bild 16 som redovisades i kapitlet om fördelning av Storstadssmedel) – om man räknar med även kommunala och regionala aktörer som projektägare var siffran sjuttioåtta procent (dessa siffror gäller alla projekt, alltså sysselsättning, skola och trygghets/demokratiprojekt).

Förutom de negativa konsekvenser som bristande information har fått och kontentan av att fördela pengarna huvudsakligen till projekt styrda av den egna förvaltningen, hur har Storstadssatsningens projekt annars påverkat delaktighet och dialog? Det som jag har följt allra mest – och som jag följaktligen har mest att säga om – är »Filmprojektet». Det initierades av fältarbetarna som fått idén av en »killgrupp» som de regelbundet träffade. Projektet syftade till att några ungdomar på ett nyskapande sätt skulle ge sin egen bild av hur det är att växa upp och bo i Biskopsgården – och med arbetet som grund sedan fortsätta utveckla boendesituationen i stadsdelen. Detta är ett lågbudgetprojekt som endast sökt och fått 30 000 kr från Storstadssatsningen. Inbjudan att delta gick ut till högstadieskolorna i Biskopsgården vilket resulterade i att nitton tjejer och killar från åttan och nian träffades regelbundet varje vecka tillsammans med fältarbetarna under ett drygt halvår och skrev manus, planerade inspelning, agerade framför kameran, spelade in och deltog när redigeringsarbetet utfördes. Denna del

av projektet genomfördes innan utvärderingen av Storstadssatsningen hade inletts och när jag började följa arbetet hade filmen just blivit färdig. Det är en spelfilm som heter »Biskop – borta bra men hemma bäst» och visades, under stor och positiv mediauppmärksamhet, första gången i Biskopsgården i december 2001. Det är en ganska svart film, trots namnet, som beskriver hur våld och brottslighet påverkar ungdomarna. Det är dock också en ljus och varm film på det sättet som den beskriver betydelsen av vänskap – och det är här »hemma bäst» kommer in:

JENNY: Har filmprojektet ändrat nåt?

KENN: I våran grupp har vi ju verkligen blivit kompisar! Sammansvetsade. En av dom bästa sakerna, att man har lärt känna alla så bra. Nu kramar man varann och pratar, är mer kompisar. Jag kände dom som gick på Svartedalen innan, men inte dom som gick på Rya. Hade aldrig lärt känna dom annars (intervju med boende, 021030).

Projektet fick flera olika uppföljare. För det första visade fältarbetarna filmen i många olika sammanhang, som t.ex. på en fritidsledarutbildning och på en gymnasieskola med intresse för att göra film. Vid dessa tillfällen var alltid några ungdomar med och svarade på frågor efteråt – och det var uppenbart att dessa frågor och diskussioner var viktiga. Filmen talar kanske inte helt och hållet för sig själv, men den väcker frågor. En av killarna förklarar vad han tycker är viktigt när det gäller Biskopsgårdens utveckling:

KENN: Vi är ju alla människor, dom som bor i Askim är ju inte bättre än vi, dom har bara bättre betalt. Då får dom bättre skola.

JENNY: Är det så?

KENN: Ja! Varför ska skolorna lida bara för att det är en förort? Sätt in bättre med lärare och så. Nu är det fucked up här. Hade dom satsat på alla i ettan, då hade det inte varit kriminellt här. Dom kanske har problem hemma och så, men ger man kärlek i skolan och lärarna tar hand om en och så, då blir det bra. Det blir det! Men det har dom inte gjort, det är det enda jag tycker är dåligt. Mina kusiner som går i skolan utanför Göteborg, dom har det skitbra.

JENNY: Är det skillnad på stadsdelarna i Göteborg?

KENN: Det som jag sett är att dom satsar inte på ungdomarna och barnen i Biskopsgården, på samma sätt som dom gör i stadsdelar där det är lite rikare folk och villor och så (intervju med boende, 021030).

Det ungdomarna ville säga med filmen handlar alltså inte bara om hur de ser på sin egen stadsdel, utan också om hur de upplever att samhällsservicen är i Biskopsgården i förhållande till resten av Göteborg eller till andra kommuner. De uppfattar det uppenbarligen som att det finns en skillnad, att de utgör en grupp som behandlas som en andra klassens medborgare – som inte har det lika bra som ungdomar i många andra stadsdelar. Trots

att kommunen har en fördelningsspolitik som ska gynna miljöer som Biskopsgården, finns det omständigheter som talar för att ungdomarna har rätt i sin kritik – om man ser dessa problem i ett helhetsperspektiv.

För det första visar Rädda Barnens fattigdomsrapport att andelen barn som bor i fattiga hushåll är fyrtio procent i Biskopsgården jämfört med tjugotre procent i kommunen som helhet (Salonen 2003: 41). För det andra visar skolverkets senaste statistik när det gäller betyg, att de modellberäknade genomsnittliga meritvärdet, ett värde som tar hänsyn till föräldrarnas utbildningsnivå och födelseland,⁶ är 167 respektive 183 för de två högstadieskolorna i Biskopsgården, att jämför med 204 som är genomsnittet i Göteborg (www.skolverket.se). För det tredje visar en utredning om ungdomskriminalitet som polisen har genomfört att Biskopsgården, tillsammans med Angered och Bergsjön, är de mest utsatta områdena i Göteborg när det gäller rekrytering av unga till kriminella gäng. Sjutton procent av de brottsmisstänkta ungdomarna i studien bodde i Biskopsgården. Orsaken till den situation som beskrivs är, enligt rapportens analys med hjälp av demografiska uppgifter, att ungdomarna lever i ett utanförskap som en följd av områdets boendesegregering, invånarnas arbetslöshet, fattigdom, låga utbildningsnivå och bidragsberoende. Det är bakgrunden till att dessa ungdomar är lätta att rekrytera till kriminella gäng, menar man i rapporten (Johansson 2004). Filmen som ungdomarna gjort, och den diskussion som filmen gett upphov till i olika sammanhang, belyser alltså teman som är högaktuella i samhällsdebatten.

Ytterligaren en uppföljare till filmen var den utbytesresa som ungdomarna gjorde med en grupp engelska ungdomar från Manchester. Dessa killar och tjejer hade också gjort en film, den handlade om droger, och resorna kunde genomföras tack vare extra stöd från Ungdomsstyrelsen. Resorna planerades av ungdomarna, med stort stöd från fältarbetarna, och innehöll aktiviteter som de själva tyckte var roliga – som besök på fotbollsstadion i Manchester och att åka skridskor i Lundby. De tittade också på varandras filmer och filmade intervjuer av varandra, det handlade t.ex. om de skilda levnadsvillkoren i England respektive Sverige och vad det innebär att vara »svartskalle» i respektive land. Det uppstod också intressanta diskussioner om skillnader i hur man ser på kvinnor – där de svenska tjejerna och killarna uttryckte att de engelska ungdomarna hade en förlegad kvinnoyn och att det fanns en i deras ögon märklig uppdelning mellan könen.

⁶ »Modellberäknade betygsvärden har tagits fram i en regressionsmodell där hänsyn tagits till föräldrarnas sammanvägda utbildningsnivå, andel pojkar, andel elever födda utomlands, samt andel elever födda i Sverige med båda föräldrar födda utomlands. På kommunnivå ingår endast kommunala skolor och på skolnivå ingår både fristående och kommunala skolor. Skolorna ska även ha 15 eller fler elever i år 9.» (www.skolverket.se).

En tredje uppföljare var det projekt som genomfördes av ett filmföretag. Företaget sökte, och fick under det första året, Storstadsmedel från en kommunal pott för en film med arbetsnamnet »Möten under mörk himmel» som handlade om mötet mellan olika subkulturer – tanken var att i alla fyra stadsdelar som fick Storstadspengar i Göteborg skildra subkulturer med medlemmar som känner ett utanförskap, deras syn på samhället i stort och även deras relation till varandra. Projektet fick avslag i Biskopsgården men genomfördes i andra stadsdelar och resulterade i filmen »Under en blågul himmel» som hade premiär på filmfestivalen i Göteborg 2004.

Efter avslaget sökte och fick företaget däremot 250 000 kr för ett annat projekt i Biskopsgården och det resulterade i en dokumentärfilm som heter »Värsta resan» och handlar om det arbete som ungdomarna genomfört med sin film samt resan till England. Syftet med projektet var att skildra ungdomarnas aktiviteter och fältarbetarnas arbetsmetoder i projektet för att ge det större spridning som ett gott exempel på hur man kan bedriva demokratiarbete med ungdomar – att möjliggöra för vuxna att blicka in i ungdomarnas värld. Erfarenheterna hade nämligen vid den tidpunkten visat att det inte räckte med ungdomarnas egen film, för att politiker och andra anställda i stadsdelen skulle ta till sig inbjudan till dialog.

JENNY: Vad var budskapet med filmen?

DENISA: Allt som händer i filmen, det händer, men det syns inte så mycket. Det är mer bakom stängda dörrar.

NAZILA: Typ som i en låt med Stevie Wonder. Om en kvinna som ständigt miss-handlas, och alla bara går förbi... Det är samma sak som vi gör på filmen. Det händer saker i Biskop, men ingen bryr sej. Det känns som dom inte bryr sej så länge det inte gäller pengar. Det är stor skillnad i filmarbetet och ungdomsrådet. I filmarbetet hade vi inga politiker som ens brydde sej om oss. I den här ungdomssatsningen, då är det plötsligt många politiker som vill veta vad vi stå för, endast bara för att vi kräver våra pengar. Det var samma sak med utbytet, ingen brydde sej. Men sen när vi ville ha pengar, då skulle vi redovisa alltihop. Det är självklart att man ska redovisa sina pengar. Men tänk innan då? Hade vi inte gjort utbytet så hade inte filmen syntts för fem öre! Så det är därför det är bra om Filmateljén gör en dokumentär, och visar den så att dom fattar ändå lite vad vi står för. Vi kan förklara mer djup vad den står för. Då kanske äntligen någon tar oss på allvar.

DENISA: Så tycker jag också, verkligen!

JENNY: Har ni haft kontakt med några tjänstemän, förutom fältarbetarna och lärarna?

NAZILA: Nej.

DENISA: Nej, ingen annan.

JENNY: Är det någon av dom som sett eran film?

NAZILA: Rätt många, tror jag, till och med.

JENNY: Några reaktioner?

DENISA: Nej.

NAZILA: »Kul att ni jobbar med det» säger dom. Men det är nästan som att »jaha va roligt...» eller så där... dom... jag vet inte...

DENISA: Jag har inte hört nånting från någon. Typ jag vet att det är ganska många som har kollat på den men jag har inte typ fått någon respons av att typ: »den var bra» eller »bra att ni gör så». Jag har inte hört nånting!

NAZILA: »Fortsätt jobba så» eller...

DENISA: Det är mer: »ja, ni har gjort en film», typ, »bra för er...». Så bara...

JENNY: Fattar dom budskapet?

NAZILA: Det tro jag inte!

DENISA: Det tror jag inte dom gör.

NAZILA: Absolut inte!

JENNY: Vad ville ni säga?

NAZILA: Vi överdrev ju. Men själva grejen att dom ens skulle fråga: »Är det verkligen så, speglar det erat samhälle?» Inte ens det frågar dom, liksom, så det märks ju hur... engagerade dom är, egentligen. Hade dom sagt: »jaaa, bara en liten fråga: är det verkligen så det är i Biskopsgården?» Då hade man åtminstone liksom suttit och förklarat, så som du kanske frågar, mer djupt. Och liksom, ja vi kanske överdrev lite men det ligger ju ändå lite sanning i det. Och så här, och förklarat, och jämfört med andra ställen. Men dom frågar ju inte ens det! Om man inte ens frågar en sån mesig liten fråga, så kan man ju inte förvänta sej att dom är engagerade heller.

JENNY: Varför tror ni att dom inte frågar?

NAZILA: Dom bryr sej inte! Det är så! Om man bryr sej så frågar man! Bara det att dom, ifall dom skulle ens skänka en tanke åt saken, det är ju en grej, då skulle man ju vart stolt då...

JENNY: Säg det en gång till.

NAZILA: Själva grejen att dom ställer en fråga, det skulle ju visa att dom bryr sej (intervju med boende, 021030).

Även om det var en hel del tjänstemän på filmvisningen i december 2001 så saknades politikerna, dessutom ledde inte ungdomarnas arbete till att en dialog inleddes lokalt om de frågor som ungdomarna belyste i sin film. Filmföretagets projekt har ökat möjligheterna till att en dialog utvecklas, genom att budskapet kanske är tydligare formulerat för att förstås av politiker och tjänstemän och att filmen kanske blir mer känd genom att företaget vänder sig utåt samhället med sin verksamhet – om det blir så återstår att se. Filmen finns tillgänglig som utbildningsmaterial för skolor och fältarbetarna planerar att tillsammans med ungdomar följa med även den här filmen när den visas, för att svara på frågor och diskutera.

En fjärde intressant uppföljare med anknytning till demokrati och integration är det initiativ som en av tjejerna som var med i filmarbetet tog. Eftersom hon har småsyskon fick hon veta att det fanns allvarliga problem med rasism i en sjätteklass i Biskopsgården, det rörde sig om »invandrare som mobbade ut svennarna» som hon uttryckte det. Hon kontaktade, med stöd av fältarbetarna, rektorn och erbjöd sig att komma och prata med

klassen tillsammans med några i gruppen – hon ville visa att man visst kan samarbeta och ha roligt oavsett var föräldrarna är födda, så som de själva hade gjort i filmarbetet. Vid ett par tillfällen var sedan några av ungdomarna tillsammans med en fältarbetare i skolan och pratade med klassen, vilket var mycket uppskattat av eleverna och av skolledningen.

Trots att detta är ett otroligt bra projekt finns det anledning att också vara kritisk. I mina egna anteckningar angående projektet självvärdering står det att läsa: »Det som jag tänkte på när jag läste enkäterna var frågan om delaktighet. Alla har inte känt sig delaktiga, det förvånade mej. Man får ju intrycket att alla är delaktiga när man sitter där, men kanske är det vissa som tar mycket av platsen?». Kanske handlar detta om sned maktfördelning mellan könen, att killarnas perspektiv har fått råda i större utsträckning än tjejernas när det gäller innehållet i filmen?

JENNY: Berätta om filmprojektet. Varför ville ni vara med?

JOANA: Det verkade kul att gör en film – om Biskopsgården. Fast det inte blev speciellt likt, men ändå rätt så likt.

JENNY: Vad var det som inte blev likt?

JOANA: Jag vet inte... jag har inte upplevt så mycket våld som det var i filmen.

SHIRIN: Det är sant.

JENNY: Hur kom det sej att den handlade om våld då?

JOANA: Bara för att vi var olika grupper som skulle skriva manuset. Och vissa tyckte att det var kul, med våld i filmen.

SHIRIN: Vissa har kanske vart med om mycket mer, än vad vi två varit, typ sett mycket.

JENNY: Vad skulle det handlat om ni hade gjort manuset?

JOANA: Lite mer så här hur olika familjer har det å så. Inte koncentrerat så mycket på att den blev dödad och så. Typ mer hur barn lever i arbetslös familj – där föräldrarna är arbetslösa. Så den ska vara lite mer lärorik (intervju med boende, 021028).

Nazila och Denisa hade velat utveckla ett annan centralt problem – mer än vad som gjordes i filmen – problemet med att unga tjejer blir gravida och får barn:

JENNY: Det där med att vara tjej och växa upp. Vad var det ni ville ni säga?

NAZILA: Det finns ganska mycket det här att tjejer blir gravida. Vi stog och kollade på kort en kompis och jag, på avslutningen i nian. Och upptäckte att minst två-tre av dom var gravida eller hade fött barn. Så det finns ju.

JENNY: Vad tycker du om det?

NAZILA: Det är ju inte roligt, det är ju synd. Tycker jag. Det är en annan sak om dom vill behålla barnet. Det är ju okey. Men själva grejen att bli gravid det är ju jättesynd.

DENISA: I den här åldern.

NAZILA: När dom har hela livet framför sej... det är klart man inte behöver göra

abort och så. Även om man gör abort, så sitter det säkert kvar. Att man har blivit av med ett barn och så.

JENNY: Det är inga pappor i filmen nästan?

NAZILA: Nej men så är det nästan i verkligheten också.

JENNY: Men det här med att inte få vara ute, vara fria. Är det mammorna eller papporna som är stränga?

NAZILA: Vi hade tänkt ha med det, en familj som var jättereligiös. Och så skulle hon då få skäll av sin pappa, främst för att det är så vanligt. Så skulle hon bli nertryckt och sen skulle hon få reda på att hon var gravid eller homosexuell eller vad som helst. Det skulle vart mycket bättre.

DENISA: Allt gick så snabbt när vi skulle skriva manuset, vi hade typ två gånger på oss. Dom första gångerna kom man liksom inte med idéer, man satt bara och skrev på massa olika. Sen blev det jättebråttom (intervju med boende, 021030).

Även några av killarna håller med om att innehållet i filmen kanske inte skulle varit detsamma om de hade tänkt efter lite mer och sett den i ett lite större perspektiv. Efteråt insåg de att filmen, genom att det var så mycket våld, riskerade att stigmatisera stadsdelen på ett sätt som de inte varit riktigt medvetna om:

JENNY: Budskapet med filmen, blev det som ni ville?

GABRE: Att dom inte ska tro att vi som bor där är sådana eller?

JENNY: Ja, till exempel.

GABRE: Nej... det var för mycket våld i filmen för att folk skulle få en annan uppfattning. Typ skottlossning och saker, du vet. Och typ poliser tar massa killar och... hade jag sett en sån film om Angered och jag hade bott i Torslanda eller... då hade jag typ tänkt att jag kommer inte åka dit efter den här filmen.

JENNY: Hur blev det så då?

GABRE: Vi hade för kort tid på oss. Både i planeringen och på filmrullen för att få folk och inse att vi är en god stadsdel. Så därför försökte vi få med allting. Alltifrån svarta och vita typ, som är tillsammans, till postrån eller tjejbråk. Vi försökte få med det för att det är allt det Biskopsgården handlar om. Och så tänkte vi inte på allt det goda också... vi fick självklart med det goda när dom åker ut och typ vänskapen när dom sitter inne på det här hemmet. Och den mörka killen typ inser att jag kanske inte borde göra nåt dumt mot den här tjejen. Men det dåliga övertar det goda du vet (intervju med boende, 021030).

En femte intressant uppföljare från Filmprojektet var att det inspirerade deltagarna i den seminarieriserie som diskuterade stadsdelens demokratiplan, vilket resulterade i att man föreslog att ungdomar i sjuan ska göra film om Biskopsgården som en ordinarie process inom skolarbetet och använda den som ett sätt att varje år föra en dialog med lokala politiker och tjänstemän om frågor av intresse för ungdomarna. Förslaget antogs av nämnden i maj 2004. Sådan här dialog är en viktig förutsättning för s.k. ökat demokratiskt deltagande bland ungdomar.

Ett annat projekt, eller egentligen en del av ett projekt, som jag har följt lite grann är det arbete som man i »Forum Norr» bedrivit för somaliska kvinnor. Forum Norr, ursprungligen hette projektet »Mötesplats för familjer i norra Biskopsgården», initierades av stadsdelsförvaltningen med målet att minska antalet ärenden hos individ- och familjeomsorgen med tio procent genom ett annat sätt att jobba – ärenden som t.ex. att barn far illa, att det förekommer barn- och kvinnomisshandel i hemmet, barnuppfostransproblem som att flickor inte får gå ut, eller ungdomar som begår brott och omhändertas enligt LVU.

Det är ett omfattande projekt som tilldelats sammanlagt 4,1 miljoner kr under två år. Förutom projektledaren, en tjänsteman som har tjugo års arbete i stadsdelen bakom sig, nyanställdes två socionomer och fyra kulturtolkar. Tanken var att skapa en brygga mellan de fem traditionellt uppdelade »stuprör» som möter invånarna i stadsdelen: individ/familjeomsorg, skola, förskola, föreningsliv och bostadsföretag. Arbetssättet har gått ut på att möta invånarna i en miljö där de känner sig trygga, alltså för det första att placera själva kontoret i norra Biskopsgården, för det andra att söka efter möjligheter att träffa invånarna i deras egen miljö, för det tredje att anställa personer som själva är födda utomlands med tanken att de generellt skulle ha bättre förutsättning än personer födda i Sverige att närma sig de boende i området. I samband med avslutandet av Forum Norr beställde man en utvärdering från Studentfirman vid Psykologiska Institutionen som i sin rapport fokuserat på metod och bl.a. diskuterar för- och nackdelar med den nya yrkesrollen kulturtolkar (Hjort och Scheja 2003). Forum Norr har haft många olika aktiviteter pågående parallellt, jag ska här endast kort beskriva det arbete man bedrivit för att få kontakt med somaliska kvinnor i området.

De tvåhundra femtio invånare födda i Somalia som bor i norra Biskopsgården utgör den fjärde största nationella gruppen efter svenskar, turkar och iranier. Sedan flera år har det diskuterats i stadsdelen, liksom i hela landet, att just somalier känner ett stort utanförskap – en känsla som bekräfts också genom arbetslöshetsstatistik och forskning som visar att välutbildade somalier i Sverige, till skillnad från t.ex. i England och USA, i större utsträckning än andra nationaliteter är arbetslösa. I Biskopsgården har det sedan några år funnits en grupp somalier som aktivt arbetat för att belysa denna problematik, t.ex. finns det två politiskt aktiva ersättare i stadsdelsnämnden som är födda i Somalia. När Forum Norr skulle anställa socionomer och kulturtolkar var det med tanke på denna debatt självklart enligt många att man måste anställa någon född i Somalia. En tjänsteman argumenterade så här på ett möte med politikerna:

I arbetsmarknadsprojekten och i socialtjänsten säger alla unisont: det finns ett problem mellan somalier och svenskar. I Göteborg får somalier inte jobb, men det får de i Stockholm och USA. Varför är det så? Somalierna i Biskop är bittra. Av de fyra kulturtolkarna är ingen somalier – det är synd, det hade behövts. >Varför är det så> undrar de. Vi borde anställa somalier inom förvaltningen, det är viktiga att ha någon som förstår deras situation och vad problemen beror på inom systemet (deltagande observation, 021007).

Man anställde alltså i Forum Norr två svenskfödda kvinnliga socionomer och fyra kulturtolkar, två män och två kvinnor, födda i Turkiet, Eritrea, Irak och Makedonien. Projektledaren beskrev att valet av personal snarare baserades på kunskapsbredd, flexibilitet och kön än på nationalitet – därför anställdes inte någon somalier bland kulturtolkarna. Anledningen till att de två socionomerna är svenskfödda var att man inte hade några sökande socionomer som var födda utomlands.

Eftersom kulturtolkar är en ny yrkesroll som håller på att utvecklas och inte har en speciell utbildning, är det naturligtvis svårt att bedöma vad som är viktigast vid anställningar. Det finns inget som säger att en kulturtolk måste vara från samma nationalitet som det folk man har till uppgift att närma sig. Protesterna från boende över att man inte anställde en somalier handlade kanske egentligen inte heller om detta. Det var nog snarare en reaktion med tanke på den debatt som pågick. Det faktum att det dessutom fanns aktiva somalier, både män och kvinnor, som arbetade med lokalt utvecklingsarbete i stadsdelen gjorde naturligtvis inte saken bättre. Sammantaget betydde dessa omständigheter att Forum Norr startade ganska mycket i motvind när det gäller ambitionen att närma sig somalier.

Den strategi som man sedan valde för sitt arbete var att ta kontakt med ett antal unga somaliska kvinnor med barn som hade synts och hörts i stadsdelen p.g.a. att de var upprörda över bristen på daghemsplatser – Biskopsgården hade vid den tiden längst kö i Göteborg – vilket innebar att de, när de ville arbeta eller studera, hamnade i en omöjlig situation gentemot socialkontoret och arbetsförmedlingen å ena sidan, och gentemot sina män och släktingar å andra sidan. Forum Norr bjöd in till »lunchdialog» där man först lagade traditionell svensk mat tillsammans, ett förslag från kvinnorna, och sedan bjöd in någon med ansvar för en fråga som kvinnorna hade tagit upp som viktig, t.ex. den ansvarige i stadsdelen för barnomsorgskön. Stämningen på dessa lunchträffar var väldigt varm – och ibland kaotisk med tanke på att de många barnen saknade barnomsorg – sammantaget ledde strategin till att man, förutom att underlätta kommunikation mellan tjänstemän och invånare i frågor som de boende ansåg vara problematiska, fick personliga kontakter med boende som gav möjlighet att förebygga problem i flera familjer och i några fall har man också förhindrat vräkning. Kompetensen

hos de anställda i projektet har efter avslutningen tagits tillvara genom att de fyra kulturtolkarna och en av socionomerna anställdes i förvaltningen.

I samband med att Storstadssatsningen initierades öppnades Idépunkten – ett lokalt medborgarkontor i norra Biskopsgården där tjänstemännen ansvariga för implementeringen lokaliserades. Hit kunde folk komma och diskutera projektidéer och efterhand utvecklades Idépunkten till en plats som en del projekt använde för att möta invånarna. Här hade också processledaren i Bo Bra inledningsvis sin arbetsplats.

Idépunkten har under tiden som Storstadssatsningen pågått bytt ansikte flera gånger. I början syntes här mest svenskfödda tjänstemän och det var uppenbart att nationaliteten hos de få utlandsfödda som befann sig på kontoret i stor utsträckning bestämde vilka besökare som spontant kom in. Inledningsvis fungerade platsen också huvudsakligen för att hitta ett arbete eller studera – man hjälpte folk att ta sig vidare i den djungel som de boende verkade uppfatta som svårgenomtränglig. Efterhand utvecklades arbetet, kulturtolkar från de olika projekten fanns t.ex. tillgängliga i lokalen enligt ett schema och man uppmuntrade projektdeltagare att använda lokalen mer för seminarier och möten. Hit kom även de lokala politikerna regelbundet, periodvis åtminstone, för att sitta ner och prata med boende.

Den diskussion om somaliers demokratiska underskott som beskrevs ovan påverkade även Idépunkten. De ansvariga för Storstadssatsningen fick ganska mycket kritik av boende för att de inte anställde somalier i projekt i den utsträckning som man tyckte var motiverat med tanke på att det är den tredje största invandrargruppen i norra Biskopsgården. Kritiken resulterade i att man dels ansträngde sig för att komplettera det största arbetsmarknadsprojektet med en man och en kvinna födda i Somalia – genom projektet »Somalisk Arbetslänk» – dels att man intensifierade ansträngningarna att det skulle finnas även somalier på Idépunkten regelbundet.

Det största allmännyttiga bostadsföretaget gjorde parallellt en egen satsning på att öka dialogen med just somalier, genom att engagera en somalisk kvinna som arbetat för dem med sociala processer i en annan stadsdel. Hennes uppgift blev att fungera som länk mellan företagets anställda och de boende – eftersom det hade uppstått konflikter som handlade om att somaliska kvinnor kände sig förolämpade av bemötandet dom fick av de anställda när de klagade på bristande underhåll av lägenheter och gårdar:

ELISA: På min gård är det förbättrat nu, det är en liten gård, kanske bättre då.

RUSIA: Min gård är en stor gård. När man klagat på gräset så säger dom: »ni har så många barn där»... Alltså dom säger: »hur mycket vi än gör, det syns inte – ni tar inte hand om saker och ting». Vad har det med mina barn att göra? /.../

RUSIA: På min gård, om dom ringer till värden – dom har pratat med värden flera gånger – dom känner att deras ord kommer aldrig fram och dom bryr sej inte om det här. Om nåt går sönder i lägenheten så ringer dom till värden, då kommer dom inte på en månad eller mer. En dörr till toaletten som var sönder, så säger dom: >du kan ta bort den och hänga en gardin istället>...

ELISA: Jag håller med också, det är en mycket viktig punkt. Så hade jag det t.ex. i två veckor med ett skåp i köket som var trasig och jag ringde många, många gånger. Dom sa >jag kommer, imorgon, imorgon>. I två veckor kommer inte, inte kommit tills nu. Det är mycket problem i köket.

RUSIA: Dom har inte rätt att behandla oss på det sättet, vi betalar hyra och vi sköter oss. Vi är hyresgäster. Vi är så trötta, vi pratar så många, många gånger, vi hoppas att våra ord som vi säger kommer fram till dom människor som har ansvaret! (intervju med boende, 030128).

Problemet med bemötande gäller som sagt inte bara somalier men det aktuella bostadsföretaget hade erfarit att det med den somaliska gruppen var särskilt svårt för husvärdarna att kommunicera med de boende, dels beroende på språksvårigheter men det fanns också kulturella skillnader och brister i kunskapen om hyresrättsjuridik som försvårade en ömsesidig förståelse. Därför valde man att engagera en somalisk kvinna med möjlighet att överbrygga avståndet.

I stadsdelsnämnden fanns, som nämnts tidigare, också två politiker med somaliskt ursprung. Dessa olika satsningar på ökad dialog med somalier länkades samman på ett intressant sätt under tiden som Storstadssatsningen pågick. Det var inte ett fåtal eldsjälur som var engagerade, utan det rörde sig om ett stort antal, kanske femton personer, som var aktiva med att föra fram sin åsikt till bostadsföretag, tjänstemän och politiker samt ytterligare ett femtontal som mer passivt deltog under dessa dialoger. Förutom Forum Norr var Idépunkten troligen mycket viktigt i detta sammanhang – eftersom det var här som man lyckades förena de olika grupperna bestående av boende, bostadsföretag, tjänstemän och politiker. Dels genom att projekten använde lokalen, dels genom att Bo Bra verkade där. Då processledaren för Bo Bra flyttade till en annan lokal uppstod dock en avsaknad av representanter för bostadsföretagen, detta var särskilt påtagligt då det dessutom var få projekt inom Storstadssatsningen som involverade bostadsföretagen.

Storstadssatsningen har, som en naturlig följd av nationella direktiv om underifrånperspektiv vid genomförandet, haft en direkt relation med föreningslivet i allmänhet och de stora etablerade föreningarna i synnerhet. I norra Biskopsgården finns det en ideell förening som bildades 1998 och som har bedrivit en omfattande verksamhet med syftet att hjälpa invandrarkvinnor, främst arabisktalande men även persisk- och turkisktalande kvinnor, att integreras i samhället. Man vänder sig med sin verksamhet till invånarna i

hela Göteborg och har under de senaste åren haft stöd från DELTA-projektet på Hisingen som ett arbetsmarknadsprojekt. Föreningens aktiviteter har legat nära den verksamhet som socialförvaltningen lokalt har ansvar för och relationen mellan dessa två aktörer var infekterad inledningsvis:

JENNY: Om man tänker på dom här fem åren, hur har det skiljt sej i erat förhållande till stadsdelsförvaltningen?

MAYA: Där kan man säga att det är stor skillnad. Det kan jag säga! Jättestor! I början det var inte lätt och det kan jag förstå också. Det sätt som vi jobbar här det är ett helt annorlunda. På ett nytt sätt som dom har aldrig jobbat med kanske, eller aldrig har mött – det vet jag inte, men det var jobbigt i början.

JENNY: Vad hände då?

MAYA: Ja, det var jobbigt när jag ringde, till exempel. Om en kvinna kom till mej och hade problem. Om jag då såg att det gick att lösa /.../ då ringde jag till socialsekreteraren. Då ställde hon frågor: »vem är du?» och »varför du ska ringa?». Så här, du vet. Nej, hon ville inte egentligen – och det var många socialsekreterare som inte ville. Nej, hon lyssnade inte på den kvinnan. Och hon ville inte ha någon dialog med mej. Men idag det är stor skillnad.

JENNY: Vad händer nu då?

MAYA: Idag då ringer dom, socialsekreterarna, frågar massa saker! Frågar mycket... Vi har en familj till exempel, så och så, »hur ska vi göra?» Så vi kunna rådgiva tillsammans (intervju med föreningsledare, 021209).

Relationen förbättrades dock efterhand och vid tiden för Storstadssatsningens start fungerade det bra när det gäller verksamheten att hjälpa invandrarkvinnor som kom till dem. Som en ledare i föreningen uttryckte det: »nu har jag inte... jag kan inte säga *nåt* som inte fungerar mellan oss och Biskopsgården – bland socialsekreterarna». Föreningen var därför en av dem som sökte mycket projektpengar från Storstadssatsningen. Inledningsvis var man i föreningen dock mycket besviken på stadsdelsförvaltningen, eftersom de många ansökningarna endast resulterade i avslag. Kommunikationen förbättrades emellertid efterhand och föreningen fick totalt bifall för tre av sina projektansökningar med sammanlagt 825 000 kr. Jag har inte följt något av dessa projekt under hela perioden men har vid några tillfällen deltagit i aktiviteter inom projektet »Föreningsledare: en väg till delaktighet» och i övrigt besökt föreningens lokaler ganska ofta – där pågick alltid någon form av verksamhet dagtid, oftast svenskundervisning men också andra aktiviteter.

Föreningsledarprojektet syftade till att öka invandrarföreningars delaktighet i samhället genom att ge dem mer kunskap om det regelverk som gäller för föreningar. Tanken var att man med sådan kunskap som redskap kunde vara mer jämnstark med »svenska» föreningar när det gäller t.ex. att söka bidrag och lokal – det var alltså ett projekt som var anpassat till systemet och ville förmedla kunskap uppifrån och ner kan man säga. Det

fanns andra projekt som snarare syftade till att förmedla kunskap till samhället angående invandrarkvinnors situation och på olika sätt öppna för att kvinnor i utanförskap skulle kunna integreras i samhället. Sådana projekt verkade dock ha mycket svårare att få stöd. Detta gällde även andra stora föreningar i stadsdelen. En annan etablerad förening med stor omsättning sökte t.ex. för ett sådant projekt men fick avslag:

JENNY: Er första ansökan, den om integration och demokrati. Vad handlade den om?

ANN: Att starta TV- och radioredaktioner med minoritetsgrupper och ungdomar – integration var tanken – så att dom kunde nå ut med sin verklighet. Integration dels genom att grupperna skulle delta tillsammans i projektet, dels genom att man blir synlig och hörd genom att sända i Göteborgs närradio och i öppna kanalen. Syftet överhuvudtaget med allt det vi gör är att öppna vägar till kontakt med människor utanför stadsdelen. Det tycker jag är en av dom viktigaste sakerna, att det är alldeles för lite på det viset. Men det har vi också alltid hela tiden fått, då liksom, när vi söker pengar så har dom alltid som argument att det är folk från andra delar av stan som tar del av våran verksamhet. Och det vill man inte ge pengar till.

JENNY: Vilket motiv har man för det, att man inte vill ge pengar?

ANN: Man vill bara ge bidrag för det som vi gör för folk i den här stadsdelen.

JENNY: Kan det inte vara för folk i den här stadsdelen när ni vänder er utåt?

ANN: Jo, det är klart att det är. Det är ju det som är integration! (intervju med föreningsledare, 030120).

Denna problematik har präglat kommunikationen mellan stadsdelens anställda och stora ideella föreningar i stadsdelen – en konflikt som intensifierades under Storstadssatsningen eftersom det då fanns möjlighet till betydligt större projektbidrag än föreningar normalt kan söka. En föreningsledare i stadsdelen var uppgiven:

JENNY: Tycker du att stadsdelsförvaltningen motarbetar er?

ANN: Ja, det tycker jag nog att dom gör.

JENNY: Varför tror du dom gör det då?

ANN: Ärligt talat så vet jag inte. Jag har försökt att tänka mej olika varianter varför dom skulle motarbeta oss men jag kan inte se varför. För den verksamhet som vi har och bedriver kan bara vara till nytta för stadsdelen. Det finns liksom inget som är... som skadar! Utan tvärtom. Dom mår bra av det och dom har bra nytta av det (intervju med föreningsledare, 030120).

Trots att det finns stora vinster med Storstadssatsningen när det gäller delaktighet och dialog, har alltså även satsningen fått negativa konsekvenser när det gäller dessa teman – det verkar som att stadsdelsförvaltningens och nämndens relation är infekterad gentemot starka ideella föreningar som agerar mer som »non-governmental organizations» och alltså fungerar,

eller vill fungera, som en samhällsaktör i bredare bemärkelse än en lokal ideell organisation fokuserad på de boende i det mer avgränsade området. Man har alltså inte riktigt lyckats med att pröva nya vägar för ökad demokratisk delaktighet och deltagande, samt integration, genom att samarbeta med det etablerade föreningslivet. Det fanns snarare en ganska stor misstänksamhet, inte minst från politikerna, gentemot föreningar som sökte pengar från Storstadsstatsningen. Det fanns tjänstemän som ansåg att det förhållningssättet gentemot föreningarna inte var hållbart. De påpekade att Storstadsstatsningen faktiskt avsåg att testa nya strategier och att man inte borde ställa så extremt stora krav på föreningarna som sökte medel:

JENNY: Stödjer Storstadsstatsningen lokala nätverk och föreningar?

INGELA: Nej! Det finns i och för sig en övertro att föreningar ska vara demokratiskt fungerande men olika former för att stödja nätverk, det borde man satsa på. Men det försöker man inte med Storstadsstatsningen heller. Dom som söker pengar som inte är föreningar, dom får inte, för vi kräver att dom ska vara etablerade föreningar. Man gick ut så hårt i början och sa att de måste vara en juridisk person. Det funkar ju inte. Ungdomar är inte heller engagerade i föreningar på samma sätt. Vi har nog en ovilja mot att förändra den här synen – både tjänstemän och politiker. Vissa saker får man inte rucka på... Om man tittar på folkrörelsen och folkets hus så fattade jag väldigt snart hur känsligt det var att vilja ställa andra krav, eller samma krav!, som på andra föreningar... För där finns en sån djupt rotad känsla av att man måste ha ett folkets hus för nånting särskilt. Men så glömmer man av att titta på vad dom faktiskt gör. Jag tyckte att dom inte gjorde så mycket för att få så stort bidrag. Och då blev det ett himla liv! (intervju med tjänsteman, 030401).

Stadsdelsförvaltningens relation till stora etablerade föreningar med ansvar för närallgande sociala frågor kan alltså inte sägas ha förbättrats tack vare Storstadsstatsningen – snarare tvärt om när det gäller åtminstone två av dem. I samband med att DELTA avslutades och en av dessa stora föreningar sökte stöd från stadsdelsförvaltningen för sin fortsatta ordinarie verksamhet utvärderades föreningens arbete av en oberoende forskare på Handelshögskolan. Utvärderingen resulterade i positiva omdömen – man konstaterade t.ex. att föreningen »fyller en väsentlig funktion i att stärka välfärden för svaga invandrarkvinnor» och att verksamheten borde understödjas med mer långsiktiga bidrag (Jensen och Löfström 2003: 45). I samband med utvärderingen – och som en följd av ett inbrott då bokföringen stals – gjordes emellertid en revision av föreningens räkenskaper och man fann så allvariga brister att stadsdelsförvaltningen beslutade att inte längre stödja föreningen. Den fick lämna sina lokaler i slutet av 2003 och har, vad jag känner till, inte längre någon verksamhet.

Jag har dessvärre inte haft direkt insyn i de senare händelserna och kan därför inte skriva mer om det. Däremot är det intressant att konstatera att

föreningens arbetsmetoder, vad jag kan bedöma, fortfarande lever kvar i stadsdelen – bl.a. i det tidigare beskrivna projektet Forum Norr. Visserligen är det inte unikt för föreningslivet att hjälpa boende genom att närma sig människor på deras egna villkor och att möta folk i den miljö där man känner sig trygg – så har kommunen arbetat tidigare med t.ex. fältarbetarna. Det som är nytt är att man haft som strategi att använda kulturtolkar födda utomlands i detta arbete. I föreningslivet arbetade man ideellt med en sådan strategi medan Forum Norr alltså har visat att det går bra att arbeta på samma sätt men som anställd av förvaltningen – man har således bidragit till att utvecklat en ny yrkesroll med hjälp av kunskap som tagits fram tack vare föreningslivets ideella insatser. Å ena sidan kan man därför säga att Storstadsstyrelsen varit lyckad eftersom stadsdelsförvaltningen har lärt från föreningslivet och lyckats implementera dessa erfarenheter i sin ordinarie struktur. Å andra sidan har eldsjälarna från föreningslivet, vars arbetsmetoder man lärt från, knappast fått något erkännande för sina insatser. Istället har deras insatser i praktiken betraktats som överflödiga och föreningsverksamheten upphört.

Om man ska summera hur Storstadsstyrelsen har lyckats när det gäller dialog och delaktighet så är intrycket totalt sett positivt – när man ser till dem som man involverat i Storstadsstyrelsens projekt. Det finns många exempel på att goda relationer med föreningslivet har utvecklats, kanske framför allt med de nya föreningar som har startat under den här perioden. Det är dock negativt att stadsdelsnämndens och förvaltningens relation till några stora föreningar försämrats under tiden som Storstadsstyrelsen har pågått, vilket har varit nedbrytande för de aktiva i dessa föreningar. Vissa av de strategier som föreningslivet utvecklat, t.ex. att möta invånarna på deras egen arena och mer på deras villkor, har trots detta i viss mån inkorporerats i ordinarie strukturer genom att föreningarnas idéer har prövats i projekt initierade av SDF och att kulturtolkar från projektet anställts i förvaltningen. Ett annat exempel på att kunskap och erfarenhet från Storstadsstyrelsens projekt har tagits tillvara är att det i demokratiplanen finns en åtgärd som handlar om att ungdomar med hjälp av filmarbete ska utveckla en årligt återkommande dialog med nämndens politiker.

– deltagande

Deltagande är ytterligare ett steg på väg mot ökad demokrati. Det är alltså när man som boende *påverkar* den lokala utvecklingen, att tjänstemän och politiker får reda på vad boende anser och att tjänstemäns/politikernas agerande påverkas av denna kunskap. Deltagande kan innebära att beslutsrätten flyttas till de boende, men det kan lika gärna innebära att beslutsrät-

ten ligger kvar hos politikerna. Genom Storstadssatsningen har man bara prövat ett fåtal konkreta strategier för ökat demokratiskt deltagande och det handlar om ökat valdeltagande. Andra välkända metoder för ökat deltagande, som t.ex. lokala skolstyrelser, har Biskopsgården inte prövat och man har heller inte experimenterat med mer originella strategier – som att t.ex. att låta invånarna ta större ansvar för Storstadssatsningen som man gjort i Hjällbo genom HjällboForum. Som framgick i tidigare kapitel om de lokalt anställdas syn är det inte förvånande att Biskopsgården kan betraktas som dröjande när det gäller utvecklingen av lokal demokrati – många politiker förefaller vara relativt tillfreds med det demokratiska system som råder. Det är kanske därför som de enda »deltagandeprojekt» som stöds med Storstadsmedel handlar om att öka valdeltagandet?

Inför valet 2002 sökte två mindre ideella föreningar Storstadspengar för att öka valdeltagandet i norra Biskopsgården, de fick 150 000 kr vardera. Dels var det projektet »Våga rösta» som främst vände sig till somalier, dels var det projektet »Ökat valdeltagande» som vände sig till arabisktalande – man använde t.ex. tolk om talaren på ett informationsmöte var svensk. Det är tyvärr svårt att säkert säga om valdeltagandet ökade i norra Biskopsgården eftersom gränserna mellan valdistrikten ändrats mellan de senaste valen. Om man tar hela Biskopsgården har dock valdeltagandet inte förändrats i förhållande till kommunen som helhet (se bild 24–25 i kapitlet »Indikatorer över utvecklingen»). Det finns trots det många positiva erfarenheter från projekten – invånare som kom på de informationsmöten och seminarier som arrangerades uttryckte att informationen var mycket viktig för dem och ökade chansen att de skulle gå och rösta.

Dessa projekt syftade alltså inte till delaktighet och dialog i första hand, utan framför allt till ökat demokratiskt deltagande. Även dessa projekt, liksom föreningsledarprojektet, var relativt anpassat till samhällssystemet – tanken var att valdeltagandet skulle öka och det förutsattes att det är det bästa för alla. Mina anteckningar från ett samtal med en man på den s.k. Jobbmässan talar för att inte alla delar detta ideal:

Jag träffar en somalier som bildat en förening med syftet att stärka somaliernas situation. Integration – det är dom motståndare till. »Det handlar bara om assimilering, eller till och med slavhandel» menar han. »Storstadssatsningen bidrar till detta» därför ställer han sej utanför den. »Vi vill inte vara med. Vi vill inte vara med i något annat samhällsarbete heller» förklarar han (direkt observation, 030301).

Det mannen bland annat refererade till när han sa »slavhandel» var att Jobbmässan, som bestod av ett antal uppställda tält på Friskvåderstorget där olika arbetsgivare sökte efter personal, huvudsakligen handlade om

låglönejobb. Storstadssatsningen bidrar till att befästa invandrarnas underordnade position genom att arrangera sådana aktiviteter, menade han. Vidare sa han att om valdeltagandet är lågt, måste ju politikerna agera på något sätt för att inte förlora i legitimitet. Exemplevis genom att låta även invandrare hamna högt upp på de politiska partiernas listor. Det tyckte den somaliska mannen är ett bättre sätt att få inflytande på som invandrare, än att delta i projekt anordnade av Storstadssatsningen som befäster invandrarnas underordnade position.

Inflytande genom politiska partier är en naturlig del av en ordinarie representativ process till skillnad från lokala och tillfälliga projekt. På sätt och vis höll han alltså med politikerna – demokrati ska utövas genom det etablerade systemet. Å andra sidan menade han också att det låga valdeltagandet är en signal om att aktörerna i systemet för en felaktig politik. Han är inte ensam om att vara kritisk gentemot hur politiken bedrivs, även denna kvinna menar att politiken, så som den utövas, inte behandlar alla medborgare lika:

IMAN: Du kan inte få arbete alltså. Du kan inte språket och då får du inte. >Nej, nej, nej. Det finns massor som är arbetslös, *svenskarna* är arbetslös<. Så säger dom. Men självklart jag vet att svenskarna är arbetslös men det är varje persons tur. Förstår du? (intervju med boende, 030902).

Förutsättningar för demokratiskt deltagande

I och med dessa citat kommer vi in på frågan om hur förutsättningarna egentligen ser ut för att invånarna i norra Biskopsgården ska vara involverade i en dialog med potential att leda vidare till demokratiskt deltagande – där deltagande alltså betyder att tjänstemännens och politikernas agerande påverkas av den kunskap som kommer fram i dialog med de boende.

Nedskärningarna i stadsdelens ekonomi, som skedde parallellt med att Storstadssatsningen förflöt, gav upphov till stor frustration bland de boende. På det öppna SDN-mötet när budget för 2003 skulle diskuteras var den stora salen i folkets hus smockfull med arga människor som debatterade i mer än två timmar med politikerna. Press, radio och TV var också där. Biskopsgården skulle skära ner med ungefär trettio miljoner på en budget som omfattade ungefär 700 miljoner. Nitton lärare skulle sägas upp i skolor som redan hade problem med att barnen inte fick godkänt i kärnämnen, dessutom skulle femåringarna flyttas till skolorna för att fylla upp efter de drygt sexhundra elever som valt andra skolor de senaste åren. Mina anteckningar från mötet:

Visst är det positivt med debatt, och visst är det bra att alla dessa människor kommer hit och visar att de engagerar sej. Men dom var väldigt ledsna, och mycket

oroliga för sina barns framtid – och för sin egen framtid, dom många ungdomar som var där. Åtminstone tyckte nog tjänstemännen att dagens möte visade på bristande när demokrati, det tyckte nog de flesta politiker också. Det fanns även ungdomar som var fruktansvärt ilska. På nedskärningarna men även på att lokalen var för liten, att mickarna inte fungerade, att det var kokhett och att få fick sitta. Dom hade själva tagit ansvar för att kopiera upp lappar med information om detta mötet och sett till att många barn tog hem dom till sina föräldrar. Annars skulle dom inte ens vetat om detta mötet. >Är det demokrati?> undrade ungdomarna. >Ni måste ju i alla fall informera!> (direkt observation, 021119).

En förälder sa till politikerna att »nu är det väl dags att ni börjar slå uppåt för oss, tycker ni inte det?» och faktiskt svarade ordförande jakande. Skolchefen uttryckte visserligen att skolbarnen i Biskopsgården *får* mer pengar än genomsnittet för att det finns större behov, »men det räcker uppenbarligen inte för att skolan ska behandla barnen i Sverige på ett rättvist sätt», svarade en förälder. Alla verkade vara överens om att det behövs en ökad dialog mellan föräldrarna och de kommunalt ansvariga politikerna som fördelar pengar till stadsdelarna. Detta hjälpte dock inte i nuläget – då stadsdelens politiker och tjänstemän såg som sitt primära kall att göra en realistisk budget som hade förutsättning att hålla.

Visserligen drog man tillbaka förslaget att placera femåringarna i skolan men nedskärningen totalt sett bestod och budgeten fastslogs en vecka senare. På skolorna samlades dock föräldrarna till stormöten när fler och fler insåg vad som höll på att hända. På en skola beslutade man att gå ut i skolstrejk om politikerna vägrade lyssna (direkt observation, 021209) och de andra skolorna beslöt att sluta upp bakom det förslaget. Det man pratade om nu var det stora svek man kände för att lärare sades upp när barnen hade det så svårt att klara kärnämnen i skolan. Politikernas argument att man måste skära ner om elever väljer att lämna skolorna i Biskopsgården tyckte de var ett dåligt argument – föräldrarna menade att det enda sättet att komma åt problematiken med sviktande elevunderlag är att satsa *mer* på skolan, inte skära ner.

Nästa SDN-möte var inte offentligt och budgeten var vid det laget redan spikad men utanför nämndsalen samlades ett hundratal föräldrar som protesterade mot nedskärningarna. Även detta tillfälle hårdbevakades av media och där fanns många barn och ungdomar med protestplakat. Stämningen var kaotisk – ungdomarna skrek slagord och slog i väggarna – men det dröjde länge innan några av politikerna öppnade dörren och började prata med folk. En liten delegation fick träffa skolchefen men kom tillbaka uppgivna – skolstrejken var ett faktum (direkt observation, 021210).

Hur reagerade då politikerna på det som hänt? De var naturligtvis inte tillfreds eftersom en del hade känt sig hotade och blivit illa behandlade

under protesterna. Samtidigt var de ändå positiva till att det kommit så mycket människor på det öppna mötet tidigare och att det var så många som hade debatterat. Frågan är varför de verkade vara så oförberedda på invånarnas reaktioner över nedskärningarna. De verkade inte vara medvetna om de allvarliga konsekvenser som nedskärningarna innebar. Vid ett tidigare tillfälle, efter det att tjänstemännen hade presenterat budgetförslaget för politikerna, frågade jag en av politikerna om nästa års budget skulle innebära stora förändringar. Svaret som följde är lite märkligt i ljuset av det som sedan hände: »Nej, så har det inte presenterats för oss i alla fall. Det handlar snarare om att jobba lite annorlunda» (deltagande observation, 021022). Med tanke på att hälften av politikerna själva bor i stadsdelen är det konstigt att de helt skulle ha missat den debatt som pågick bland de boende, den präglade t.ex. många av de projektaktiviteter som pågick med medel från Storstadsstämningen. Svaret måste nog snarare betraktas som präglat av politikerrollen än av det vardagsliv som politikerna lever i stadsdelen:

Det här med roller. Som politiker ska man ju inte vara operativ. Vi måste ha förtroende för förvaltningen – att dom gör det uppdrag dom har (intervju med politiker, 030226).

Den här typen av uttalande var ganska vanligt i intervjuer när jag frågade om hur dialogen mellan invånarna och lokalt anställda inkl. politiker skulle gå till – det kändes nästan som ett slags mantra som alla upprepade mekaniskt. En annat ståndpunkt som uttrycktes var att »vi håller kontakt via våra lokala partiorganisationer och vi är inte intresserade av andra kontakter – vi har kontakt med våra medlemmar» (intervju med politiker, 030212). Tillsammans beskriver dessa uttalande den strategi som man som nämnd har valt för dialog med invånarna, även om alla inte är överens om att det är det bästa sättet att nå bra resultat när det gäller demokrati. Denna strategi ligger även bakom det beslut som man tog att lägga ner det lokala skolutskottet efter de allmänna valen 2002:

Skolutskottet kom till när man hade behov av att visa att vi tyckte skolan hade en väldigt central roll – och efter en problematisk situation som var då rektorer och lärare försvann. Dock, ett skolutskott är problematiskt för att i nittio procent av fallen så säger att skollagen har skollidaren har ansvaret för organisationen, lärarefördelning och ekonomiska prioriteringar. Men föräldrarna kommer med frågor till oss i utskottet som ligger på rektorsnivå. Som politiker vill man vara tillmötesgående, så man sitter där och diskuterar alla möjliga frågor som man egentligen inte ska lägga sej i... det skapar irritation hos rektorerna och hos folk som tycker politikerna dom gör ju ingenting (intervju med politiker, 030212).

Två andra politiker i nämnden tyckte också att det skapade problem med skolutskottet:

CAMILLA: Jag tror – och det här är väldigt öppenjärtligt och det här har vi väl inte använt som argument i debatten så många gånger – jag tror det ställde till med en jädrans massa trassel inom förvaltningen. Därför att det här blev en >by-pass> va. Fick man inte som man ville hos rektor eller hos skolchefen så gick man vidare till politiker. Jag säger inte att politikerna sa >javisst, det lovar vi att göra> för så var det inte. Men det upplevdes ju ändå som att här gick det att ta genvägar och jag tror att det trasslade till det rätt mycket för förvaltningen. Jag tror att det lite decimerade deras beslutskraft. För det vi gjort i skolan i höst det hade vi behövt göra för länge sedan. Jag tror faktiskt att skolutskottet har varit hämmande för det.

TINA: Det tror jag också.

CAMILLA: Och då är det ju inte dialogdelen som har varit hämmande utan vi har inte varit tillräckligt tydliga i mandatet i skolutskottet helt enkelt. Plus att några politiker har faktiskt trillat in i det här som vi då säger att vi inte vill göra med råden – alltså man har blivit skolpolitiker och inte SDN-politiker (intervju med politiker, 030226).

Även om de skäl som fanns för att lägga ner skolutskottet var tydliga och förklarliga för politikerna, var det extremt dålig timing om man tänker på hur invånarna uppfattade det. »Varför samarbetade ni inte med oss?» frågade naturligtvis de föräldrar som föregående termin hade suttit i skolutskottet, när de i och med den nya budgeten hade fått veta att nitton lärare skulle bort i skolan och femåringarna flyttas från sin småskaliga dagismiljö till skolor »där det bara finns asfalt» som dom uttryckte det.

De ungdomar som intervjuats i utvärderingen har också uttryckt stor skepsis angående hur politiker kommunicerar med sina presumtiva väljare.

NAZILA: Partierna är ju väldigt... dom säger att dom inte håller med varandra, men alla gör ju det. Dom är ju ensidiga allihopa egentligen – dom säger samma sak, omedvetet nästan. Dom kom ju massa partier till våran skola, dom skulle prata för deras parti och att man skulle rösta på dom. Så ställde jag samma fråga till varenda parti. Och alla svarade likadant! Alla sa exakt vad dom vill uppnå, men inte hur dom skulle uppnå det och det är liksom...

JENNY: Vad ville dom uppnå?

NAZILA: Jämlikhet, rättvisa, liksom – vem vill inte det? Det precis som Alf Svensson sa: vi måste krama barnen... det är liksom inget parti som säger: >nej vi ska inte krama barnen>. Det är inte relevant, liksom, alla vill uppnå det, nästan. Fast det är... problemet är hur! Om nån säger liksom typ: vi ska inte dalta med brottslingar, så tänker ju alla att det är klart att man inte ska dalta med en vuxen människa. Men om dom preciserar sej och säger: ja, men det innebär att vi ska ha trettio procent längre straff eller så, så kanske det inte är majoriteten som håller med. Så partierna är väldigt bra på att slinga sej. Det gäller och sätta dom på plats! det är vad vi försöker göra. Man tappar ju intresset för dom, man får

ju ingen respekt för dom när dom gör så. Nästan så man vill starta egna partier (intervju med boende, 021030).

Ungdomarna är som framgår av citatet inte ointresserade av politik, men det dom stöter på i sitt vardagsliv när dom söker kunskap avskräcker från att delta i det befintliga politiska systemet. Också denna kille var skeptisk:

KENN: Många politiker, dom ljuger inte men... dom vet själva att dom inte kan göra dom grejerna som dom säger att dom ska göra. Dom vill det, men så finns det inga möjligheter. Man blir besviken på dom. /.../ Alla måste rösta, eftersom vi har möjlighet. Men samtidigt vill man inte, för att dom står för mycket som inte är sanning. Men kommer det ett bra parti, då röstar jag (intervju med boende, 021030).

Invandrarkvinnorna i utvärderingen uttryckte också ofta en besvikelse över hur politikerna agerar, både på lokal och nationell nivå. Denna somaliska kvinna sammanfattade problematiken:

Alltså, det är liksom otroligt att man kan lova nånting och sen bryta löftet utan att man gör nånting åt det efteråt. Jag tycker liksom att folk är så likgiltiga – att det spelar ingen roll alltså. Dom väljer folk och sen lovar dom nånting och så får dom inte det. Men dom gör ingenting åt det. Dom reagerar inte. Dom bara fortsätter och vänta tills nästa år, och då väntar man till den andre som kan säga nånting som låter lockande. Så jag tror att liksom att folk är för likgiltiga. Dom tycker liksom det spelar ändå ingen roll (intervju med boende, 030929).

Man bryter löften utan att göra något åt det efteråt och det bidrar till att människor blir likgiltiga för att rösta. En somalisk kvinna var emellertid ändå inte helt uppgiven, hon ansåg att det finns möjlighet att lokalt påbörja en demokratisk utveckling med potential att leda till något positivt:

HANAD: Det kanske, om man debatterar liksom börjar ta debatten på allvar. /.../

JENNY: Om man här i Biskopsgården, om det var debatter här, skulle du gå på det då?

HANAD: Ja, men sen kommer jag att ha svårt att hålla tyst, om jag är intresserad ämnet.

JENNY: Men du ska väl inte hålla tyst då, om du ska gå på debatt så ska du väl gå dit och debattera?

HANAD: Självklart, men om ämnet är tråkigt. Alltså, det är det jag säger egentligen. Man ska veta ämnet i förväg... för att det beror på om man är nånting som man brinner för eller inte. Är det nånting som man är intresserad i så självklart ska man också säga sin mening.

JENNY: Vad finns det för ämne som du skulle gå på om det kom upp i Biskopsgården eller Göteborg?

HANAD: Jag skulle säga invandrarfrågor men inte det heller faktiskt. Jag är rätt trött på det. Men kanske det och kanske skolornas situation i Sverige. Ja, det beror på...

JENNY: Skolornas situation, för att du har jobbat där?

HANAD: Ja, alltså det är helt, alltså jag vet inte...Här har vi lärare, alltså jag vet inte sättet men det kanske också är på grund av min uppfostran och mitt kultur och så vidare – min religion uppfattar lärare på ett annat sätt. Man kommer hit till Sverige och det är nästan, alltså det är löjligt faktiskt hur man behandlar lärare och så vidare. Och att det finns folk som kanske jobbar med annat och tjänar trettio till femtiotusen. Medan lärare nästan tjänar mindre än tjugotusen. Och det är liksom folk som dom skickar att dom ska utbilda deras barn och så vidare. Och så är det självklart att liksom en lärare har trettio elever. Dom lär ju sej ingenting egentligen. Personligen, om jag skulle ha barn så skulle jag inte skicka dom till skolan. Alltså, jag har den uppfattningen, för dom lär sej ingenting.

JENNY: Är det skillnad i Somalia i skolan?

HANAD: I alla fall för att vi värdesätter lärare och läraryrket. /.../

JENNY: Så en sådan debatt tycker du skulle vara intressant att argumentera i?

HANAD: Ja (intervju med boende, 030929).

Debatter borde passa politikerna i Biskopsgården mycket bra, eftersom det är en form av kommunikation som är normal i representativ demokrati:

Boendedialog med politiker, det är det som ryms inom det system som vi har. Det får dom dessutom en massa pengar för – den dialogen är tillgodosedd och uppdragen är utdelade angående detta (intervju med tjänsteman, 030219).

Dock håller inte några boende med om att denna typ av dialog är tillgodosedd, man anser snarare att det funnits ytterst få tillfällen för verklig debatt där alla intresserade kommer till tals och att politikernas och tjänstemännens agerande snarare har inneburit att locket läggs på när det dyker upp problem och meningsskiljaktigheter. De boendes erfarenheter av partipolitik – ungdomar som inte tas på allvar och bristen på invandrare högt upp på partiernas listor – talar inte heller för att de bästa sättet att nå fram till och kommunicera med invånarna i stadsdelen är genom att partierna agerar gentemot sina medlemmar, utan att man som politiker i nämnden snarare måste ta ett gemensamt ansvar för att utveckla ett debattklimat lokalt. Politikerna i Biskopsgården var positiva till en sådan utveckling, även om de också såg hinder i form av tidsbrist – »politikerna måste ju få andra förutsättningar då» (deltagande observation på inspelat demokratiseminarium, 030925). Som nämnts tidigare måste man också i sådana debatter ta hänsyn till och hantera de problem som uppstår som en följd av att människorna i stadsdelen har olika modersmål.

Även tjänstemännens roll har diskuterats i samband med utvärderingen av Storstadssatsningen:

På sextio-, sjuttioalet var det, ja nån slags maoistisk »tjäna folket» som var rätt sympatisk. Det har ju försvunnit ganska mycket ur den svenska socialtjänst-modellen, så att säga. Alltså, man har blivit mer socialkamrer (intervju med tjänsteman, 030331).

En annan tjänsteman håller med om att denna utveckling är problematisk. Den anda som nu råder i förvaltningen – den beskrivs ofta som ett utpräglat »hålla-budget-klimat» där kvaliteten alltid hamnar i andra hand – kan vara en av orsakerna till att politikerna, som tidigare nämnts, uppfattar nedskärningar som ett sätt att arbeta annorlunda. Tjänstemannen menar att deras eget agerande bidrar till att denna utveckling accelererar:

Ja, tjänstemännen måste ha en bättre dialog med politikerna. Tala om hur det är – inte linda in det så mycket... men alla vill ju lyckas (intervju med tjänsteman, 030401).

Tjänstemän har alltså till uppgift att, inom de ramar som olika lagar ger, genomföra politikernas politik och förväntas vara lojala mot sin arbetsgivare. De boende förväntar sig något helt annat från tjänstemän, inkl. de anställda i skolor, fritidsverksamhet, äldrevård med flera verksamheter: Att de tar parti för invånarna och förmedlar uppåt vilka konsekvenser det får när verksamheter förändras som en följd av t.ex. nästa års budgetnedskärningar. Man diskuterar ofta att politikernas roll är problematisk, men kanske är det tjänstemännen som har den svåraste uppgiften med sina dubbla roller – oftast praktiserar det så att chefen har *en* roll och den underordnade intar en helt annan. Till denna problematik ska också adderas de svårigheter som uppstår i och med att de lokala politikerna är fritidspolitiker och inte har tid att sätta sig in i allt de fattar beslut om på ett tillfredsställande sätt:

AHMED: Om jag vara ärlig, den riktiga makten ligger hos tjänstemannen egentligen i Sverige (intervju med politiker, 021028).

Chefstjänstemännen har i viss mån alltså utvecklas till politiker, en roll som emellertid inte alls tillämpas när man möter invånarna på offentliga möten – då ska tjänstemännen vara tillbakadragna och politikerna föra nämndens talan gentemot de boende. Oklarheterna när det gäller politikernas och tjänstemännens roller verkar ha haft stor betydelse för att Biskopsgårdens lokalt anställda ännu inte har satt ner foten när det gäller utvecklingen av lokal demokrati – man har haft svårt att reda ut vilka nya aktiviteter för ökad dialog och deltagande som kan tänkas vara förenliga med det demokratiska systemet, när man inte är helt klar över de egna rollernas funktion i teori och praktik. Den demokratiplan som man nu har skrivit kan förstås innebära att en positiv utveckling är på väg men vad jag förstår är det fortfarande stor oklarhet kring rollerna.

Det finns en annan problematik som är viktig i sammanhanget lokal demokrati. Stadsdelsnämnden har endast ansvar för »mjuka» frågor, som t.ex. skola och äldrevård, och formellt sett har nämnden inte i uppdrag att föra en dialog om andra frågor. Det betyder att när Stadsbyggnadskontoret t.ex. gör en plan så är nämnden endast rådgivande remissinstans för de mjuka frågorna och ska inte uttala sig om annat. Invånarna förväntas alltså föra en dialog med helt andra aktörer i frågor som rör t.ex. trafik eller byggande av bostäder. För många boende är detta konstigt, man tycker det är självklart att man måste kunna vända sig till de lokala politikerna i alla frågor som har med vardagslivet att göra:

Jag tycker att man ska kunna vända sej till politikerna i den stadsdelen där man bor. Det kallar jag för när demokrati! Även om det rör sånt som är utanför Biskopsgården (deltagande observation på inspelat seminarium, 030911).

Visserligen *kan* man som boende vända sig till de lokala politikerna i alla frågor, eftersom deras politiska kontaktnät är kommunalt och nationellt då de är medlemmar i sina respektive partier – dessutom har de flesta lokala politiker även en kommunal funktion och träffar alltså partivänner från den kommunala nivån regelbundet. Dock är det när det gäller sådana kontakter inte *stadsdelsnämnden* som är beslutande organ, något som ofta komplicerar bilden i de boendes ögon. Dessutom har i sådana fall de lokala tjänstemännen alltså inte någon funktion – dialogen ska ske direkt med politikerna eller möjligen med tjänstemän på den kommunala nivån. Arbetsmarknadsfrågor är ett exempel på en fråga som de boende naturligt är engagerade i och som stadsdelsnämnden alltså inte har ansvar för – annat än som arbetsgivare för de lokalt anställda. Ökad dialog angående denna typ av frågor, som t.ex. invandrarföreningar ofta är engagerade i p.g.a. invandrares diskriminering i arbetslivet, kan alltså formellt sett inte ske genom stadsdelsnämnden utan måste utvecklas på andra sätt på kommunal nivå, även om det är en dialog som kan initieras på lokal nivå med stadsdelspolitiker.

Sammanfattningsvis skulle man, med ledning av detta avsnitt om förutsättningarna för demokratiskt deltagande i norra Biskopsgården, kunna säga att det uppenbart har saknats en dialog mellan lokalt anställda och invånare om de välfärdsfrågor som nämnden har direkt ansvar för. Kanske är det just avsaknaden av dialog som har gjort att boende inte har röstat i allmänna val i större utsträckning. Uttalanden från boende talar emellertid för att lokal dialog inte skulle ha räckt för ett ökat deltagande. Sviktande valdeltagande verkar i stor utsträckning handla om att de boende anser att politikerna för en orättvis välfärdspolitik – orättvis på det sättet att man inte fördelar pengar efter vars och ens behov vilket missgynnar den egna förorten.

Man kan tolka det som att invånarnas direkta engagemang måste påverka politiken också på andra nivåer i samhället om det ska vara intressant för dem att satsa sin tid och kraft. När det gäller demokratiskt deltagande har man alltså i Biskopsgården inte kommit så långt med Storstadssatsningen som många hade önskat, emellertid har satsningen kanske inneburit att problematiken kring deltagande har lyfts upp i ljuset på ett sätt som kan bidra till positiv utveckling på sikt.

Boendeintegration

Hur är då de olika målsättningarna i Storstadssatsningen relaterade till det övergripande målet att bryta segregationen? Andra discipliner fokuserar i sina utvärderingar på vilken betydelse sysselsättning eller skolresultat har, relaterat till detta övergripande mål. Här ska jag endast lyfta fram det som i intervjuer och observationer direkt relaterar demokratimålet med det övergripande målet att bryta segregationen.

Som framgår av ovanstående beskrivning av de boendes perspektiv när det gäller förutsättningarna för demokratiskt deltagande, kan man tolka det som att fördelningspolitik står i centrum när det gäller demokrati – vilket tydligt kopplar demokrati till rumslighet då den ekonomiska segregationen sammanfaller med den etniska i många förorter.

SARA: Kolla i Torslanda! Jag har vart överallt och hängt, i Torslanda ser dom bara sin by.

MALENA: Grejen är den att när vi sitter och säger så om Torslanda har vi också egentligen fördomar.

SARA: Det jag stör på det är, var det sant? hur var det där med skatterna nu? att dom ville ha sin egen...

JENNY: Dom ville bilda en egen kommun.

MALENA: En egen kommun...

SARA: Det är ju för att dom är ju moderater i Torslanda.

MALENA: Och det är ett bevis. Ett bevis på att man inte bryr sej om övriga människor. Det är ett så tydligt bevis på det! Tänk dom som behöver! Behöver våra pengar. Jag har inget emot att betala skatt, jag skiter i det. Grejen är den att sköter jag min utbildning, får ett bra jobb, så kommer jag att leva på mina pengar som jag får efter min skatt. Låta en familj få...

SARA: Jag är glad att få betala skatt för då vet jag att det här kommer att göra det bättre för ungdomar, pensionärer. Alla människor kommer att må bättre (intervju med boende, 021031).

Ungdomarna är upprörda över den ekonomiska segregationen i Göteborg och detta är ett accelererande problem som genomsyrar också andra förorter i de större städerna, vilket har uppmärksammats i Rädsla Barnens barnfattighedsrapport (Salonen 2003). Även invandrarkvinnorna talar i intervjuerna ofta om hur svårt det är för dem att förbättra sina liv i Sverige:

NAHID: Integration, som vi vet vi invandrare, betyder att man kan umgås med varandra och att man lär från varandra. Det ska bli ett bättre liv, man ska få bättre möjligheter, man ska få ett bättre samhälle. Det är från början det som ordet betyder – jag som invandrarkvinna, när jag hör att det ska vara mycket integration, jag måste kämpa för att förbättra för mitt liv och mina barns liv i en främmande samhälle. Lära mej språket, lära mej kulturen, lära mej regler och allt som finns här i Sverige till exempel. Men vi också behöver möjlighet. Och det finns inte det, jag tycker inte det är tillräckligt. Vi får inte möjlighet. Om vi börjar med den område som vi jobbar med till exempel i Biskopsgården: Om ni gå igenom skolor, den har inte fin kvalitet, våra barn dom får inte möjlighet. Dom lär inte sej riktig svenska, för dom säger dom ska spara pengar. Dom får inte tillräckligt med lärare, dom får inte... man kan inte jämföra Biskopsgården med Askim. Och när våra ungdomar flyttar från Biskopsgården, dom tror att dom kommer från ett annat *land* till Sverige! /.../ Det räcker inte med den här information och kunskap som vi får på såna här ställen tycker jag. Vi har inte möjlighet, dom säger att vi ska förbättra våra liv i Biskopsgården, men vad får vi av det? (intervju med boende, 030121).

Detta gäller inte bara i Göteborg, utan det är ett nationell fenomen, och det är orsaken till att staten med Storstadssatsningen gör »områdesbaserade» insatser i ett antal bostadsområden i Sverige. Man når på det sättet bara en del av alla människor som har problem relaterat till målformuleringarna för satsningen – t.ex. når man ungefär tjugofem procent av dem som är fattiga och ungefär tolv procent av dem som är födda utomlands (Integrationsverket 2003: 112-113). Avsikten med att ändå välja områdesbaserade insatser måste därför betraktas som en intention från staten att ta fram mer kunskap om betydelsen av etnisk och ekonomisk boendesegregation och relatera den kunskapen till de problem som Storstadssatsningen strävar efter att lösa.

Ur de boendes perspektiv är det viktigt att fokusera på den etniska boendesegregationen eftersom den får svåra konsekvenser för dem. En tjej från Biskopsgården, som går i gymnasiet i en annan del av Göteborg, beskriver hur det kan låta när klasskompisar från andra stadsdelar beskriver ett bråk i hennes område:

»Jaa, dom jävla negerjävlar, jävla blånegrer, dom slog ner>... du vet! Så!! Alltså jag lovar, det var så grovt Sara, jag har aldrig, jag har inte ens hört en blatte säga så! Förstår du? Så grovt (intervju med boende, 021031).

Det finns många historier från ungdomarna som handlar om att invandrar-ungdomar blir stigmatiserade som farliga. Två av ungdomarna berättar om hur de påverkas av grannstadsdelen Torslanda som är känd för sina många rasister. Åker man dit är risken enligt dem stor att man blir misshandlad – vilket också kan resultera i ett behov av att hämnas:

GABRE: Det finns en fotbollscup där, jag var där, vi skulle spela. Så skulle jag ta bussen hem, jag hade en knäskada. Så kom dom emot mej, jag kunde inte bråka, den gången jag fick ta lite smällar... men man hittade dom... huh vad dom fick smäll... sen vet du (intervju med boende, 021030).

Denna berättelse borde rimligtvis stigmatisera Torslanda som farligt snarare än Biskopsgården, men även det som händer utanför stadsdelen hänförs gärna till bilden om invandrarförorten som farlig stadsdel. Killarna har dessutom en tendens att vända den här bilden till sin fördel – bättre att skrämmas än att skämmas – vilket märktes när de gjorde manus till sin film som alltså var lite överdrivet våldsam. En naturlig reaktion kanske om man har svårt att på respekt på annat sätt.

Den etniska boendesegregationen påverkar på det här sättet utvecklingen av människors identitet, många av ungdomarna uttryckte t.ex. – oavsett om de var födda i Sverige eller utomlands och oberoende av om föräldrarna kom ifrån Sverige eller från ett annat land – att de *inte* kände sig som svenskar. En tjej som kände sig ambivalent i fråga om identitet sa att trots att hon *är* svensk, så påverkades hon av att folk i hennes närhet ofta uttryckte att »svenskar – riktiga svenskar – det är rasister». En annan av tjejerna beskriver sin identitet snarare som »både och» – hon är dock mycket kritisk till samhällets syn på henne – medan en tredje beskriver sig som »varken eller»:

JENNY: Vad betyder det att vara svensk för er?

JOANA: För mej betyder det alla som är födda i Sverige, men för samhället betyder ju det dom som har svenska föräldrar. Jag ser mej själv som både svensk och som guinean, för min mamma är från Guinea, och jag är född i Sverige, så jag tycker att jag är av varje.

SHIRIN: Jag ser mej inte som svensk... jag ser mej inte som iranier heller! Jag ser mej som typ Shirin, som kan svenska och persiska, och engelska (intervju med boende, 021028).

Naturligtvis måste det inte betraktas som ett problem att ungdomar inte ser sig som svenskar. Så länge de trivs med det liv de lever och är en naturlig del av samhället spelar det ju ingen roll vilka identiteter de har. Men samhällets syn på ungdomar med utlandsfödda föräldrar får konsekvenser, det påverkar t.ex. var de själva en dag i framtiden kommer att välja bostad. När Shirin och Joana skulle beskriva ett integrerat Göteborg så säger Shirin först att »man ska inte ha fördomar» och Joana menar att »man ska bo blandat, det ska vara lika vanligt för en invandrare att bo i Vasastan som för en svensk att bo i Länsmansgården» och Shirin fyller i att »alla skulle tycka att det var helt normalt så». Men när vi pratat mer om segregationen som finns så tvekar dom ändå till att deras vision är möjlig att uppnå. En

annan av tjejerna är också tveksam till att integration är möjligt, eller ens eftersträvansvärt, med den erfarenhet som hon har haft av att växa upp i Biskopsgården:

MALENA: Grejen är den, jag tror... jag... jag vill inte att det ska bli så här för mycket mix i hela Göteborg. Jag vill inte det. Att alla ska ha lika mycket gemenskap... alla ska känna, vara lika mycket trygga. För den dagen kommer det komma upp ett nytt problem... och jag vill inte se det problemet.

JENNY: Vilket problem?

MALENA: Ja, det vet jag inte. Men det kommer det bli. Det är ju alltid det, när man löst ett så kommer det ett annat.

JENNY: Vad är det som *är* problemet då?

MALENA: Segregation, rasism, allt... (intervju med boende, 021031).

Sedan förtydligar hon:

MALENA: Grejen är den: vad är svensk egentligen? Jag tror inte jag känner en enda svensk. Riktig sån svensk. Jag känner många som har svenskt blod. Men dom är inte riktiga svenskar om man säger så.

Själv vill Malena absolut fortsätta bo i en mångkulturell förort även när hon är vuxen och får barn. Det finns ingen tvekan om att det kommer att bli hennes val: »Man lär sej mer. Man lär sej... man lär sej så mycket». Några av killarna håller med om att förorten är den bästa platsen att bo på om man har barn, även om de också tidigare i intervjun beskrev framtiden i termer av att »min dröm är att ha en sån svensson, bo i en villa nånstans, komma hem så och klippa gräsmattan och ta sej en öl»:

KENN: För barnen tror jag det är bättre att växa upp här, i förorten, på nåt sätt. För man lär sej mycket om allting och ser allting.

ANDERS: Det behöver ju inte vara bra heller. Det är ju en fördel och nackdel.

KENN: Ja, ja. Men du får se mycket, alla kulturer. Du får se grejer som du kanske inte hade fått se om du bodde ute på landet, liksom. Så du bli ändå så mer... du kan mer om andra människor, liksom. Tror jag (intervju med boende, 021030).

Två av killarna kan också tänka sig att stanna i förorten för föräldrarnas skull, även om de själva kanske skulle vilja bo i en annan stadsdel. Det är mycket lättare för föräldrarna att bo där invandrare bor, anser de: »Det är varmare!» – då menar de att invandrare av samma nationalitet har lättare att få kontakt. Det är naturligtvis positivt att ungdomarna är stolta över sin stadsdel och vill bo kvar där. Problemet är dock att etnisk boendesegregation, som en följd av den stigmatisering som utvecklas och den främlingsrädsla eller främlingsfientlighet som ofta följer i dess spår, tenderar att resultera i att den etniska boendesegregationen ökar än mer. En kvinna som har

bott i Sverige i trettiofyra år – hon var fyra år när föräldrarna invandrade – beskriver hur hon upplever det att ha slöja i vissa sammanhang:

NABILA: Ibland när jag sitter, jag kan vara på föreläsning eller jag kan vara ute nånstans och då ibland kan jag få den här tanken, jag sitter och tittar liksom ut: >Oh, herregud det är bara jag som har slöja!> Men jag har liksom inte tänkt på det förrän jag får den där blicken. /.../ Man blir ju bedömd fel oftast. Innan jag börjar prata och så är det många som tycker: >Vad är du? du kan väl ingenting! vad gör du här?>. En sånt frågetecken har dom på sej! Och sen när jag börjar prata och går fram till dom, då börjar dom liksom tycka att >du kan ju svenska!> Det kan kännas... i början kändes det lite mer. Men nu vet jag liksom att... när jag väl börjar prata då vet dom att jag kan. Kan förklara mej och allting (intervju med föreningsledare, 021213).

Dessa berättelser om hur etnisk boendesegregation påverkar invånarna i de segregerade stadsdelarna talar för att invånarna skulle ha mycket att vinna på att politiker och andra aktörer med möjlighet att påverka utvecklingen gör allt de kan för att öka den etniska boendeintegrationen. Hur ser det då ut i Göteborg och hur har utvecklingen varit under den tid som Storstadssatsningen har pågått? Som framgår av statistik (se bild 29) finns det inget som tyder på att Storstadssatsningen har påverkat utvecklingen i positiv riktning. Denna bild bekräftas också av en undersökning om integration i Göteborg där »flertalet av de intervjuade tjänstemännen uttalar att de upplever brister i, och i vissa fall en total avsaknad av, en integrationspolitik i Göteborgs Stad» (Brnic 2004: 3). Bilden visar att boendesegregationen

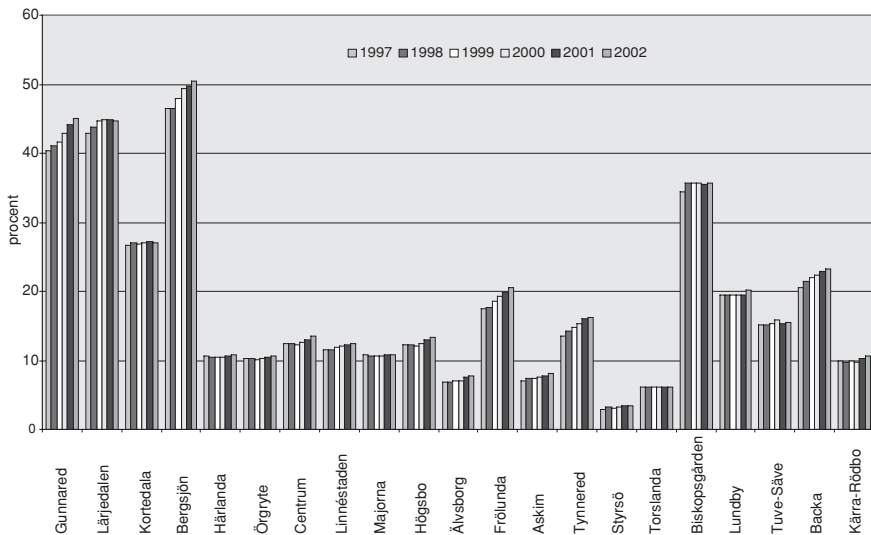

Bild 29. Andelen invånare födda utomlands som bor i Göteborgs tjugoen stadsdelar, från 1997 till 2002. Källa: Databasen STATIV, Integrationsverket.

stadigt förvärras – de stadsdelar som har den största andelen utlandsfödda har i de flesta fallen också de brantaste kurvorna uppåt. Det betyder att, ifall Storstadssatsningen visar sig ha varit lyckosam när det gäller sysselsättning – vilket andra utvärderingar än den här kommer att redovisa – kan man hittills inte skönja motsvarande positiva utveckling när det gäller boendeintegration. Om man tycker att boendeintegration är väsentligt måste man alltså ha andra strategier än sysselsättningsåtgärder för att lyckas.

Att boendesegregation leder till mer boendesegregation håller många med om, faktiskt är det en ofta återkommande fras från lokalt anställda för att förklara att det ser ut som det gör – man menar då att det är invandrare som väljer att bo nära andra invandrare och att detta inte går att påverka från bostadsföretagens sida. De tidigare citaten visar att detta inte handlar om helt fria val utan att människors möjligheter att agera är starkt begränsade. I vilken mån är då allmännyttiga bostadsföretag – med kommunala politiker i styrelsen – beredda att underlätta för etnisk boendeintegration i kommunen som helhet?

JENNY: Pratar ni om positiv särbehandling av utlandsfödda för att få bättre boendeintegration?

STEN: Vi har inte det i vår uthyrningspolicy.

JENNY: Varför?

STEN: Ja... det kan jag inte svara på. /.../

JENNY: Tror du att det skulle vara genomförbart att göra en positiv särbehandling? Säg att fyrtio procent av alla lediga lägenheter ska gå till folk som är födda utomlands.

STEN: Ja, det är klart att det skulle gå.

JENNY: Är det politiskt möjligt inom ert företag?

STEN: Ja, det... är säkert inte okontroversiellt, det tror jag inte. Men hur pass kontroversiellt... Man ska komma ihåg att, om man nu tar en distriktschef som exempel, han eller hon har ju ingen synpunkt personligen på om det bor en somalisk familj på Solbacken. Han eller hon har ju inget emot det. Men grejen är ju att alla svenskarna som bor på Solbacken kan ju riva upp himmel och jord alltså.

JENNY: Och då förebygger hon det då? Om hon nu säger nej till den här somaliska familjen.

STEN: Nej, jag säger bara att om man skulle inrätta en regel som säger att fyrtio procent av lägenheterna ska gå till..., ja, hur man nu uttrycker sej, då kan det bli den effekten. Och därför så kan frågan vara kontroversiell. Men alltså, jag som person, om inte jag är, vad heter det, rasfientlig, om jag är distriktschef i centrala Göteborg, så spelar det ju mej personligen ingen roll vem som bor på Solbacken. Bara dom sköter sej och betalar hyran. Och dom trivs ihop. Så trycket är ju inte från bostadsföretagets tjänstemän. Utan trycket, som vi i så fall sätts inför, är ju det tryck som hyresgästerna skulle kunna... – jag säger inte att det är så, men det skulle kunna vara så.

JENNY: På samma sätt som man möter med socialt boende menar du?

STEN: Ja, jag menar, så är det ju, så är ju samhället (intervju med anställd i bostadsföretag, 030924).

Varken detta bostadsföretag, eller något av de andra som intervjuats, försöker alltså i nuläget aktivt påverka utvecklingen för att uppnå större etnisk boendeintegration i sina respektive bestånd. Etnisk boendeintegration ingår inte heller i någon av de intervjuade politikernas eller tjänstemännens vision om de egna insatserna – som en av politikerna uttryckte det: »Vissa områden är predestinerade att vara segregerade områden, det tror jag inte man gör särskilt mycket åt alltså» (intervju med politiker, 030212). Detta ställningstagande verkade vara viktigt att försvara, politikern tyckte t.o.m. att det var nödvändigt att argumentera för det genom att säga att det enda som skulle kunna förändra detta vore tvångsförflyttning: »Nu ska vi tvångsförflytta halva Askim till Biskopsgården» och så lade han till: »men vi kan bara räkna med att det uppstår ett nytt sådant område nästa år redan». En av tjänstemännen beskrev sin syn på boendeintegration på detta sätt:

Vi har nog kommit fram till den här tänkandet: att vi har dom människor vi har i Biskopsgården. Och dom människor vi har, det är dom som bor här, det är dom som är Biskopsgården. Det vore förmätet att säga så här att nu måste tjugo procent flytta bort för vi ska skicka in ett antal andra med annan bakgrund. Alltså det skulle kännas lite ruskigt att agera på det sättet. Dom personer som finns här, det är dom vi jobbar för – det är ju dom vi ska både respektera och serva (intervju med tjänsteman, 030219).

Visserligen finns det också tjänstemän i Biskopsgården som intar ett helhetsperspektiv i frågan om integration och anser att de själva inte är rätt instans för att jobba med detta – åtminstone inte ensamma:

Hur får vi hela Göteborg engagerade i detta? Det är en sån här nyckelgrej tror jag om vi ska lyckas på sikt va. Det går inte att, så att säga, sjutton ställen lutar sej tillbaka och säger: Ja, nu ska vi se hur dom gör med Storstadssatsningen på dom fyra ställena. Samtliga tjugoen stadsdelsnämnder måste vara engagerade i det. Där är vi ju inte idag (intervju med tjänsteman, 030224).

Ändå finns det, enligt den studie som jag har gjort, inga synliga krafter alls som strävar efter etnisk boendeintegration – inte ens i de fall då lokala aktörer hade en roll inte bara i Biskopsgården utan också på kommunal nivå i t.ex. de allmännyttiga bostadsföretagen. Inte heller moderbolaget för allmännyttan i Göteborg verkar anse att etnisk boendeintegration är deras ansvar, enligt vad en av dess företrädare uttryckte på ett utvärderingsseminarium då frågan diskuterades:

Etnisk boendeintegration kan vi inte ta ansvar för. Det är inte vårt bord. Vi kan inget göra (deltagande observation, 030520).

En annan kommunal aktör – stadsbyggnadskontoret – kunde heller inte se att de bidrog till en positiv utveckling när det gäller boendeintegration, även om man ansåg att det mycket väl kan betraktas som en del av del av deras uppdrag:

JENNY: Ryms det inom ert uppdrag att göra nånting åt segregationen?

SVEN: Ja, det gör det ju och det är lite grann därför jag sitter och funderar över, har vändats över, hur tar vi oss an diskussionen i nordost. Alltså, hur kan vi med dom instrument vi har att jobba med överhuvudtaget verka i dom frågorna. Och jag vet inte. Jag har inte hittat nåt svar än. Men vi kommer att fortsätta den diskussionen. Hur mycket påverkar vi varje år utav den bebyggda miljön? Det är ungefär en procent kanske. Och det är klart när det byggs mycket så påverkar det ju mycket. Det är väl i alla fall min slutsats att av det vi gör nu kommer vårt bidrag inte att minska segregationen – utan snarare tvärtom (intervju med tjänsteman på stadsbyggnadskontoret, 031003).

Vad hade då kunnat hända om aktörer på kommunnivå hade haft del av ansvaret för Storstadssatsningen? Vilka förändringar hade t.ex. kunnat ske om Förvaltnings AB Framtiden och dess sex allmännyttiga dotterbolag – med sammanlagt 67 800 lägenheter i nitton av kommunens tjugoen stadsdelar – hade kommit överens om, och agerat enligt, en gemensam policy för etnisk boendeintegration i Göteborg?

Om man börjar med den produktion som allmännyttan enligt sina egna planer ska genomföra nästa år så uppgår den till 1600 lägenheter i nio stadsdelar – 938 av dessa ska byggas i stadsdelar med en låg andel utlandsfödda (deltagande observation, 030520). Hur skulle andelen påverkas om dessa lägenheter erbjöds människor födda i utlandet? I stadsdelen Majorna (240 nya lägenheter) skulle andelen utlandsfödda öka från 10,9 procent till 11,6 procent och i Torslanda (269 nya lägenheter) skulle det innebära en ökning från 6,2 procent till 7,5 procent – på ett år. Om detta hade gjorts under fyra år, alltså inom Storstadssatsningens tidsrymd, hade andelen utlandsfödda ökat till 13,8 procent i Majorna and 11,2 procent i Torslanda. Om även den naturliga andelen uppsagda lägenheter och den årliga omflyttningen hade inkluderats, vilken är tio procent per år, hade andelen utlandsfödda i dessa stadsdelar kunnat hamna mycket nära genomsnittet i Göteborg på 19,4 procent. En kommunal policy för etnisk boendeintegration skulle alltså kunna innebära en reell förändring när det gäller segregation, på så kort tid som fyra år.

Faktum är att särbehandling inte är främmande för allmännyttiga bostadsföretag. Förra året agerade ett av företagen mycket snabbt när det

framgick att studerande från andra kommuner var tvungna att lämna återbud till sina platser på högskolan i Göteborg eftersom de inte kunde finna någon bostad. På stående fot erbjöd företaget femhundra lägenheter i t.ex. stadsdelarna Majorna och Masthugget till studenter från andra kommuner (Göteborgs-Posten, 020830). När studerande från Göteborg klagade över att *deras* bostadsproblem negligerades, många bodde p.g.a. bostadsbristen kvar hos sina föräldrar trots att de ville ha ett eget boende, svarade företaget att denna grupp precis som vanligt hade förtur till ett antal lägenheter – ungefär en fjärdedel av företagets omsättning, dvs. ungefär femhundra lägenheter, gick årligen till denna grupp som alltså utgörs av barn till hyresgäster (Göteborgs-Posten, 020909).

Det måste tilläggas att företagets strategi kan ha skapat mycket diskussion och kritik som inte syntes i massmedia. En omständighet som talar för det är att företaget i en senare artikel betonade att de flesta studenter från andra kommuner huvudsakligen erbjöds lägenhet i förorter och att de som fick lägenheter i centrum endast erbjöds korttidskontrakt (Göteborgs-Posten, 021221). Dessa omständigheter tyder på att problematiken med boendesegregation snarare handlar om attityder än att det skulle handla om fysisk brist på alternativ. Massmedia har en viktig roll när det gäller hur man förmedlar information. En artikel med rubriken »majoriteten av göteborgarna vill inte ha större blandning i sina stadsdelar» byggde på en egen enkätundersökning i Göteborg om synen på etnisk boendeintegration (Göteborgs-Posten, 040420). Om man hade skrivit artikeln med ett annat perspektiv – och betänkt att mycket lite egentligen har gjorts för att påverka göteborgarnas attityder när det gäller etnisk boendeintegration – då hade man kanske betraktat det som en *hög* andel integrationsförespråkare då 33,7 procent i centrum svarade »ja» på frågan om de önskade större blandning av svenskar och ej svenskar i sitt område och 18,6 procent svarade »vet ej».

Sammanfattningsvis kan man säga att det som, enligt intervjuer och observationer i norra Biskopsgården, direkt relaterar demokratimålet i Storstadssatsningen med det övergripande målet att bryta segregationen, handlar om de följder som det får för invånarna att deras förort stigmatiseras som fattig, farlig, dålig – och invandrartät. Det inverkar på de boendes identiteter, kanske särskilt ungdomarnas, och påverkar deras syn på och förhållande till resten av staden. Det berör också deras framtida drömmar om var de vill bo. Med tanke på de allvarliga konsekvenser den etniska och ekonomiska boendesegregationen får, skulle det vara rimligt att diskutera positiv särbehandling på bostadsmarknaden. Kanske det rentav skulle kunna betraktas som en viktig del av Förvaltnings AB Framtidens

målsättning för kommunens ägande av bostadsföretag. Det första målet lyder: »Genom bostadsföretagens verksamhet skall Göteborgs utveckling stärkas» (Förvaltnings AB Framtiden 2003). Ett mål som hittills verkar ha satt marknadstänkandet i främsta rummet när det gäller att skapa en attraktiv stad.

* * *

Lärande från Storstadssatsningen

Vad kan man då lära från Storstadssatsningen, så som den realiserats i norra Biskopsgården? Nyligen har Mona Sahlin (s) uttalat, angående regeringens integrationspolitik, att »kritiken mot mig var riktig, vi har inriktat oss för mycket på invandrarna, men problemet är den diskriminering som majoritetssamhället utsätter minoriteterna för» (Dagens Nyheter, 040601).

Det är naturligtvis positivt att en förändrad integrationspolitik kan vara i antågande. Frågan är emellertid om man inte kunde ha förväntat sig att stat och kommun skulle ha insett dessa problem redan när de lokala åtgärdsplanerna skrevs, eftersom – vilket framgick i det tidigare kapitlet »Hur formulerades målen» – de lokala målen stämde relativt dåligt med mål på högre nivå angående t.ex. attitydförändringar hos majoritetsbefolkningen. Med sådana offentliga dokument i handen kan det tyckas märkligt att staten ansåg att stadsdelsnämnden var en lämplig aktör för implementering av Storstadssatsningen när det gäller integrationsmål. Det fanns tjänstemän i Biskopsgården som tidigt i processen var kritiska till att så skedde, de kände sig bakbundna av sin skyldighet att i första hand leva upp till de åtagande som normalt är dess ansvar – att värna de egna invånarna när det gäller skola och omsorg – och att implementeringen av Storstadssatsningen med dess övergripande målsättningar endast fick komma i andra hand:

När storstadspengarna kom så var det väldigt stor besvikelse för att man la dom på stadsdelsnämnder – för man tänkte att stadsdelsnämnderna skulle ta alla pengarna själv. Så att NGO's var oerhört besvikna, alltså dom starka NGO's runt om, och uppvaktade regeringen, uppvaktade alla. Så det fanns att man var väldigt orolig för det. Man ville att dom skulle ligga på något annat sätt, så att det inte blev fler kommunala tjänstemän som anställdes – mera jobb åt vitingarna, så att säga (intervju med tjänsteman, 030331).

En annan tjänsteman håller med om detta, hon säger att »jag tycker inte man borde lagt pengarna på kommunen, egentligen, om man verkligen hade menat nånting med underifrånperspektivet». En tredje tjänsteman är fullständigt överens om att det var ett felaktigt beslut, hennes ställningstagande grundar sig på hur satsningen faktiskt kom att genomföras i norra Biskopsgården:

De flesta projekt som inte funkar är från stadsdelsförvaltningen – som har fått stora pengar – det är mitt svar. Så vet du vad jag tänker om detta (intervju med tjänsteman, 030224).

Lokala politiker var dock ofta mer positivt inställda till att ta ansvar för Storstadssatsningen, och även om det fanns flera som blev allvarligt oroad

när det under det första året framgick hur de hade fördelat pengarna mellan förvaltningsprojekt och föreningar, fanns det också en stor tilltro till att dess förvaltning hade kapacitet att driva projekt på ett sätt som skulle utveckla den egna organisationen till det bättre när det gäller att möta invånarnas preferenser och behov:

Jag tror att det är bra att ganska mycket går in i den mer eller mindre ordinarie verksamheten för att skapa utrymme till att testa olika metoder och skapa verksamheter som har större chans att överleva – och ett begränsat antal projekt med föreningar och allmänhet – annars blir det ett förfärligt duttande med en massa småprojekt som lever bara så länge pengarna finns och som kanske inte har nån större blivande effekt. Så det tycker jag inte är nån nackdel (intervju med politiker, 030212).

Det fanns även politiker som var tveksamma till att vara ensamt ansvariga för den här typen av satsning, framför allt var det kanske det bristande helhetsperspektivet som manade till eftertanke och då handlade det inte bara om avsaknad av tid som fritidpolitiker utan också om att politiker på kommunal nivå har mer makt att påverka aktörer på andra nivåer än den lokala:

CAMILLA: Det är ju ändå Göteborgs kommun nästan som ska...

JENNY: Har du sett att det finns aktörer på kommunal nivå som skulle varit med?

CAMILLA: Ja både och. Det har ju funnits ett starkt engagemang från Kerstin Alnebratt som varit ansvarig för frågorna i kommunstyrelsen, det har det ju verkligen funnits. Hon har varit jätteduktig på att driva dom här frågorna, jag tycker det är en av hennes styrkor – hon kan få struktur på det lite okonventionella – men det är klart att ju fler av dom tunga politikerna som engagerar sej, desto bättre driv tror jag att det får. /.../ Det kanske hade varit bra om man gått in, inte bara i den där första förhandlingsfasen då, utan även senare, mera *tungt*, om jag säger så (intervju med politiker, 030226).

Att staten, i samarbete med Göteborgs kommun, valde en procedur för realisering av Storstadssatsningen som gav stadsdelsnämnden ansvar för dess genomförande, trots att man måste betraktas som att ha varit medveten om de begränsningar som en sådan strategi skulle innebära, måste tolkas som att man hade stor tillförsikt att den lokala organisationen själv skulle klara att involvera de anställda i en läroprocess för att utveckla kunskap och kompetens. Hur har då stadsdelsnämnden levt upp till denna förväntan? På vilket sätt har man organiserat den läroprocess som de 1 600 anställda förväntas vara involverade i under de år som Storstadssatsningen pågår?

Någon sådan process har man inte planerat för lokalt, enligt de tjänstemän som jag frågat och när jag tar upp frågan om hur förvaltningen har

tänkt att kommunicera med de sexton utvärderarna i Göteborg svarar en av tjänstemännen:

ANNIKA: Nej, men vi *har* inga diskussioner, det är ingen idé att du frågar så. Vi har inget forum för diskussioner!

JENNY: Hur har ni då tänkt att ni ska kunna dra nytta av utvärderingarna om ni inte har något forum för diskussion om dom?

ANNIKA: Ja det kan man fråga sej om vi har tänkt... jag tror inte det är så mycket som tänks. Usch, jag är elak. Uppriktigt sagt så tror jag inte att det är så mycket som... det är inte något särskilt utvecklingsklimat för närvarande. Det är ett >pengarna-styr-klimat>. Det är >hur-ska-vi-ro-iland-budgeten-klimat>. Om nånting kan spara pengar så kan det nog säkert få en chans (intervju med tjänsteman, 030212).

Man förlitar sig alltså huvudsakligen på att de fyrtioåtta projekt som får medel från Storstadssatsningen ska ta eget ansvar för att involvera anställda i stadsdelen i lärandeprocesser angående projektens erfarenheter, något som inte fungerade tillfredsställande totalt sett. Visserligen tog man i slutet av satsningen ett samlat grepp för att förmedla information *mellan* projekten, vilket var uppskattat, men när det gäller de oinvidga anställda nådde man i slutet av satsningen i bästa fall fram med information via ett nyhetsbrev eller genom att projektdeltagarna på eget initiativ agerade som informatorer gentemot förvaltningen – någon process för organiserat lärande från Storstadssatsningen har aldrig varit aktuell. Seminarserien för att utveckla en demokratiplan med de erfarenheter som man fått genom Storstadssatsningen var ett undantag, dock täckte den endast ett av de många olika målområden som satsningen innehöll.

Det finns emellertid, främst innan Storstadssatsningen, en ansats i Biskopsgården till att ordna sådana här forum där tjänstemännen har möjlighet att informera varandra och diskutera utvecklingen av sina verksamheter i förhållande till helheten. Dessa möten brukar dock oftast, helt felaktigt, kallas för framtidsverkstäder eller dialogkonferenser med *boende*. Jag säger felaktigt, eftersom det sällan kommer mer än ett fåtal boende och de som dyker upp ofta hamnar underläge p.g.a. att de är så få och att de kanske inte är lika vana vid att tala inför publik som tjänstemän är. Kanske underskattar man just därför den potential dessa möten skulle kunna ha för intern dialog? Framtidsverkstäder eller dialogkonferenser fungerar, ur demokratisk synvinkel, oftast dåligt för de boende, men de är kanske en möjlig metod för att förändra tjänstemannarollen? Det är nämligen ett mål som flera tjänstemän tycker vore en önskvärd utveckling, inte minst som konsekvens av den målsättning som funnits i Göteborg sedan början av 90-talet när stadsdelsreformen genomfördes:

KARIN: Jag har ju stått där inför allihopa och berättat om stadsdelsreformen, hur bra det skulle vara om vi var delaktiga. *Vi* var delaktiga! I det som hände i en stadsdel. Och då menar jag vi som var anställda, för det var utifrån den punkten jag pratade när jag var ute. Inte att dom boende, utan att vi var delaktiga i de vanliga boende. Det är där det skiter sej! Det finns inte det engagemanget i arbetet. Jag är kritisk där (intervju med tjänsteman, 030310).

En av de tjänstemän som var ansvariga för Storstadssatsningen var besviken på hur arbetet utvecklades. Han hade inledningsvis en helt annan bild av hur Storstadssatsningen skulle påverka tjänstemannarollen, men under arbetets gång förändrades bilden – trots att det inte var en medveten, avsiktlig strategi:

Vi var ju en arbetsgrupp på tolv personer då. Vi tänkte inte så exakt på dessa personers roll då men vår samverkansgrupp nu är mer på beslutsnivå: >hur ska vi fördela pengarna? ser det här förslaget rätt ut?> Den här dynamiska arbetsprocessen som vi hade i början, den har jag inte sett sen (intervju med tjänsteman, 030219).

Storstadssatsningen verkar under tiden som den genomförts av de flesta tjänstemän och politiker ha betraktats som en ö utan broar till den ordinarie politik och förvaltning som bedrivits. Många beskriver att denna utveckling uppstod som en följd av den tidslucka på ett år och fyra månader som kom av att kommunpolitikerna i Göteborg drog ut på tiden med att skriva på avtalet. Trots att man alltså ofta anger tidsbrist som det största hindret för utveckling av lärandeprocesser i den egna organisationen, missade man en potential att lära från Storstadssatsningen p.g.a. den tidslucka som uppstod. En tidsperiod som istället för att utgöra ett hinder hade kunnat användas som »ställtid» (Jönsson 1999) – sådan tid som behövs för att förbereda sig inför en ny uppgift.

Sammanfattningsvis kan man ställa sig kritisk till att lärande från Storstadssatsningen inte har organiserats. Det har fått till konsekvens att potentialen till ökad kunskapsutveckling utnyttjats i begränsad omfattning för att initiera en läroprocess i den egna organisationen. Tjänstemän, politiker och anställda i bostadsföretag har alltså inte lyckats utnyttja »triggers for learning» (Krogstrup 1999) som blivit synliga i de »mellanrum» (Forsén och Fryk 1999) som skapats med hjälp av Storstadssatsningen – dels tack vare lyckade projekt men som också kommit i dagen genom konflikter och meningsskiljaktigheter (Stenberg 2004). Därför har varken diskussioner om hur dialog och demokratiskt deltagande kan komma till stånd, eller temat integration kontra assimilation, diskuterats mellan boende och lokalt anställda i den omfattning som man skulle kunna önska. Sådana debatter

hade kunnat uppenbara närvaron av grundläggande föreställningar i lokala och kommunala institutioner, liksom hos de boendes sammanslutningar, som är kontraproduktiva till en positiv utveckling ur de boendes perspektiv. Detta vore ett önskvärt resultat från Storstadssatsningen då den ju initierades för att de lokalt anställda skulle lära i vilken mån man kan förändra sin ordinarie praktik för att förbättra förutsättningarna för invånarna att leva ett bra vardagsliv.

* * *

Slutord

Vad är då möjligt att lära från denna utvärdering, med tanke på framtida nationella satsningar riktade till s.k. utsatta förorter i storstäderna? Dessa slutord kan naturligtvis inte betraktas som »faktiska» i ett övergripande perspektiv, då de är grundade endast i en av alla discipliner som bidrar med utvärderingar av Storstadssatsningen och dessutom är empiriskt baserad på endast en av flera områdesstudier. Det handlar alltså snarare om vad man kan lära från en av de utvärderingar som har fokuserat på demokratimålet i satsningen och relaterat det målet också till det övergripande målet att bryta segregationen.

För det första är det viktigt att, vid val av organisation ansvarig för en satsning, vara medveten om att alla organisationer har en grundläggande föreställning om verkligheten som påverkar hur man genomför ett uppdrag – en föreställning som inte bara är befast i lagar och regler utan som också finns i form av normer och outtalade överenskommelser inom organisationen.

För det andra är det rimligt att förutsätta, eftersom vi diskuterar särskilda problem som inte gått att lösa med ordinarie förfarande, att de organisationer som är involverade i välfärdsarbetet har ett behov av att vara invecklade i en läroprocess med potential att förändra deras grundläggande syn på verkligheten, då den kan vara kontraproduktiv till en önskad utveckling i de boendes perspektiv.

För det tredje är det viktigt att utse någon som ansvarig för att organisera läroprocesser. Resurser i form av pengar behövs för ett sådant arbete men också mandat att involvera aktörer på andra nivåer än den lokala – vilket kanske står i motsatsförhållande till den hierarkiskt uppbyggda beslutsstrukturen – men även aktörer på lokal nivå som man med traditionell stadsdelsorganisation inte har makt över. Ett sådant mandat inkluderar således en skyldighet att prioritera den nationella satsningens intentioner, även om den hamnar i konflikt med det »stuprörsuppdrag» som en organisation kan ha parallellt med satsningen.

Om det är svårt att agera på ett sådant sätt, av juridiska skäl eller av andra orsaker, förefaller det bättre att utse en mer, gentemot kommunen, oberoende organisation som ansvarig för interventioner som Storstadssatsningen. Det kan t.ex. handla om en stiftelse eller en sammanslutning bestående av det lokala föreningslivet. En sådan lösning är dock inte liktydig med automatisk framgång, då den typen av organisation är än mer beroende av formell makt att involvera aktörer på andra nivåer eftersom de kanske inte har informella nätverk i staden på samma sätt som lokala politiker och

tjänstemän. En fristående organisation har alltså möjligen lättare för att initiera en läroprocess med potential att förändra föreställningar som är kontraproduktiva till en önskad utveckling, men de har samtidigt troligen svårare att involvera de lokalt anställda i läroprocessen så att kunskapen stannar kvar i stadsdelen efter avslutad satsning.

Eventuellt är det mer fruktbart att dela upp ansvaret för att genomföra satsningar och att organisera läroprocesser med utgångspunkt från satsningar. Det är möjligt att stadskansliet i sina inledande kontakter med utvärderarna i Göteborg hade för avsikt att utveckla en sådan modell, då man pratade om att genomföra en interaktiv processutvärdering. En sådan utvärdering skulle kunna inkludera att utvärderarna tar på sig rollen att organisera läroprocesser på lokal nivå, men också att involvera aktörer på andra nivåer i läroprocesser. Dessa diskussioner fullföljdes dock inte. Det fanns kanske heller inte förutsättningar att genomföra den typen av utvärdering. Framförallt saknades ett mandat för utvärderarna att agera som initiatör till läroprocesser – dels lokalt men framför allt när det gäller andra nivåer.

Till sist kan man fundera på om det bästa hade varit att utvidga budgeten för stadsdelsnämnderna, så att de hade haft medel att åtgärda uppenbara brister relaterade till de mål som Storstadssatsningen syftar till att sträva efter. I viss mån hade det hjälpt, dock förefaller det svårt att med utökad budget förändra organisationers grundläggande föreställningar om verkligheten som är kontraproduktiva till en önskad utveckling i de boendes perspektiv. Sådana förändringar kräver mer omvälvande läroprocesser.

* * *

Bilagor

Bilaga 1: Projektlista

040512

Målområde 1: Sysselsättning och vuxenutbildning						
<i>svår</i>	<i>projektnamn</i>	<i>sökande</i>	<i>inkom</i>	<i>mål</i>	<i>sökt summa</i>	<i>fått summa</i>
ja	Kooperativa verkstäder	Föreningen Pannhuset	010516	D (E)	1 402 200	350 000
ja	Kooperativa verkstäder, fortsättning	Föreningen Pannhuset	020630		593 000	som sökt
ja	SIV, socialtjänst, idepunkten, vuxenutbildn	Vuxenutb/intergr SDF	011114	D	4 650 000	1 687 500
ja	SIV, socialtjänst, idepunkten, vuxenutbildn	Vuxenutb/intergr SDF		D	2 700 000	som sökt?
ja	SIV, socialtjänst, idepunkten, vuxenutbildn	Vuxenutb/intergr SDF		D	325 000	som sökt?
ja	Globala Huset	Projektsekretariat Väst PSV	020514	D	290 000	som sökt
ja	Datakunskap	Kurdiska Kvinnor för Integration	020514	D	290 000	197 300
ja	Folkhögskola i Biskopsgården	Göteborgs folkhögskola	010523/ 011210	C	3 331 528	592 000
ja	Folkhögskola i Biskopsgården, rev ansökan	Göteborgs folkhögskola	020830	C	2 285 000	524 275
ja	Folkhögskola i Biskopsgården, rev ansökan	Göteborgs folkhögskola		C		2 283 000
ja	Somalisk arbetslänk	Unga för Integration och SDF			1 050 000	
ej svar	Vägen till jobbet	ICK	010516	B	375 000	
ja	Lotsen	Studium i Gbg Ab Hisingen	20701	C, D	2 614 041	500 000
ej svar	Romska informatörer	Föreningen Romano Podo		C, D, F	ingen summa	
ja	Stöd, utveckling, koordinat	SDF		C, D	425 000	350 000
ja	Biskopsgården 100	SDF och Bostadsbolaget	30101	D	300 000	som sökt
ja	Networkers	Equal-projektet (EU-projekt)		D	800 000	som sökt?
ja	Utanförskap ett minne blott	ICK		D, E, F	500 000	som sökt
ja	Segregations Exit	Föreningen Unga för Integration	21023	D, B, C	248000	

Målområde 2: Språkutveckling och skolresultat						
<i>svar</i>	<i>projektnamn</i>	<i>sökande</i>	<i>inkom</i>	<i>mål</i>	<i>sökt summa</i>	<i>fått summa</i>
ja	Språkutvecklingsanalys kopplat till språkprogrammet	Förskolan SDF	010329	A	815 000	som sökt
ja	Tillgänglig skola	Ryaskolans föräldraförening	010423	B (A,E)	1 035 000	500 000
ja	Tillgänglig skola, del 2 drift	Ryaskolans föräldraförening	020307	E	521 000	
ja	Språkstimulans för barn och föräldrar, del 1	Förskolan SDF	010521	A	3 000 000	som sökt
ja	Språkstimulans för barn och föräldrar, del 2	Förskolan SDF		A	1 375 000	som sökt?
ja	Ungdomslyftet	Föreningen neutral ungdom	010711	B	486 000	som sökt
ja	Ungdomslyftet, fortsättning	Föreningen neutral ungdom	020813	B	562 000	75 000
ja	Ungdomslyftet, fortsättning	Föreningen neutral ungdom		B	493 000	473 500
	Ungdomslyftet, fortsättning	Föreningen neutral ungdom	030720	B	661 000	
ja	Språkinläring genom fantasi, sagor o magi, del 1	Förskolan SDF	010831	A	3 100 000	som sökt
ja	Språkinläring genom fantasi, sagor o magi, del 2	Förskolan SDF	020606	A	2 200 000	560 000
ja	Projekt läslust i Biskopsgården	Skola SDF	011023	B	2 176 520	1 482 400
ja	Projekt läslust i Biskopsgården	Skola SDF		A	325 000	som sökt?
ja	Träffpunkt Sjumilaskolan	Skola SDF	020110	B	485 000	310 000
ja	Miljö/teknikkubb Sjumilaskolan	Skola SDF	020110	B	697 000	525 000
ja	Öppna skolan	SDF Ryaskolan	020415	B	2 040 000	1 300 000
ja	Till högre studier	Föreningen Lära för livet	020321	B	216 000	300 000
ja	Föräldrar i samverkan	BRIS i väst	020510	B, E, F	100 000	
ja	Egenkraft	SDF	020415	B (E, F)	425 000	som sökt
-	Integration och utbildning i förnyelse	ICK	010516	C (A -F)	1 705 000	
-	Vill du hjälpa ditt barn i skolan?	ICK	010516	B	170 000	
-	Hem till skolan	ICK	010516	B	100 000	
ej svar	Förebygg integrationsarb med barn 8-12 år	ICK	000618	A, E, F	203 000	

ja	Drama som språkpedagogisk metod i förskolan	SDF, förskolan		B (A,E)	189 000	som sökt?
ja	Språkutveckling och förstärkt modersmålsstråning	SDF, förskolan		B	2 000 000	som sökt
ja	Interaktion med språk och kommunikation	SDF, förskolan		A	135 640	127000
ja	Läs och skriv	SDF Ryaskolan/ Stadsdelsbiblioteket		B	37000	som sökt
??	Barn i risk och våldsmiljöer	SDF		B	500000	
ja	Dynamisk kreativ pedagogik	SDF, skolan och Rädda Barnen			500 000	som sökt?
Målområde 3: Lokalt utvecklingsarbete						
<i>svår</i>	<i>projektnamn</i>	<i>sökande</i>	<i>inkom</i>	<i>mål</i>	<i>sökt summa</i>	<i>fått summa</i>
ja	Mötesplats för familjer i norra Biskopsgården	IOF, SDF	010510	E+F	2 903 000	406 000
ja	Mötesplats för familjer i norra Biskopsgården, steg 2	IOF, SDF	020315	E+F	3 880 000	3 700 000
ja	Föreningsledare-en väg till delaktighet	ICK	010516	F	75 000	som sökt
ja	Fortbildning, utvärdering, adm storstadssatsningen	Adm, SDF	010814	G (E, F)	1 000 000	som sökt
ja	Alla barn i Biskopsgården går jorden runt	Kultur o fritid SDF	010925	E	69 000	som sökt
ja	Föreningsutveckling och integration	SISU Väst	011002	E (F)	1 350 000	450 000
ja	Biskopsgårdens filmprojekt 2001	Fältgruppen, SDF	010423	E	30 000	som sökt
ja	Filmprojektet	Film Ateljén AB	020521	F, E	252 000	som sökt
ja	Ökat valdeltagande i Biskopsgården	Irakiska kulturhuset	020220	F	202 600	150 000
ja	Mötesplats Svarte Mosse	Lindholmens boll klubb	020328	E, F, D	60 000	som sökt
ja	Tjejgrupp	SDF individ- och familjeomsorg	020301	F	30 000	som sökt
ja	Våga rösta	Föreningen Unga för integration	020502	F	232 500	150 000
ja	Grannskapsarbete/Boskola	Bostadsbolaget AB			150 000	150 000
ja	Integrationsverksamhet för män	ICK	020521	F (C, D, E)	248 000	250 000
ej svar	EQ - emotionell intelligens	Lundby IF	020905	F	625 000	
ja	Vinterbadarna	SDF		E (A, B)	22 000	som sökt
nej	Möten under mörk himmel	Film Ateljén AB	011030	E	250 000	

–	Biskopsgårdens filmprojekt, del 2: ungdomsutbytet	Kultur o fritid SDF	011220	E	28 500	
nej	Biskopsgårdens trygghetsgrupp	Föreningen Unga för integration	020318	D, E, F	3 309 000	
nej	Projektet M'geni	(privatperson)	020319	F	ingen summa	
nej	Demokrati i vardagslivet/medborgarens röst	Föreningen Pannhuset	010116	F	1 566 100	
nej	Integrationscenter för män	ICK	010516	F (C, D, E)	195 000	
nej	Frisk- och hälsovård för äldre	ICK	010516	E	160 000	
nej	Kulturell mötesplats för äldre i norra Biskopsgården	Äldreomsorgen SDF	010522	E, F	750 000	
nej	Med nya ögon	Föreningen Behnama	010720	E, F	985 000	
ja	Vi i Biskopsgården	Bostadsbolaget		C, D, F	1 500 000	som sökt?
ja	Naturupptäckarskola	Friluftsförbundet		E	470 000	15 000
ja	Vägen in	Radio och TV Klubb 93 Närradio		F	64 000	som sökt?
ja	Fotbollsklubb	Club Deportivo Cruz Azul	30514	E	44516	15000
ja	Ett steg mot en bättre framtid	Fadia Kazem	30610	E	6 000	som sökt

Bilaga 2: Intervjuguide

Innan intervjun börjar förklaras syftet med Storstadssatsningen, utvärderingen och denna intervju-undersökning. Frågor om anonymitet tas upp. Vi har ett papper att lämna över där detta framgår, där står också våra telefonnummer och e-postadresser.

Intervjuerna genomförs som samtal snarare än som utfrågningar. Nedanstående teman bör ingå i intervjun. Det är emellertid intervjupersonen som med egna ord ska beskriva sin syn på dessa teman, det bästa är alltså om samtalet naturligt kommer in på dessa ämnen. Tanken är att den som intervjuar ska ha koll på om något tema har utelämnats och i så fall ta upp det under tiden som intervjun pågår.

I de fall intervjupersonerna är direkt inblandade i Storstadssatsningen, handlar intervjun inledningsvis troligen mycket om de erfarenheter som personen har från sitt engagemang – som ansvarig tjänsteman/politiker, som projektledare eller som projektdeltagare. I de fall intervjupersonen är boende i området, fokuserar intervjun inledningsvis kanske mer direkt på hur stadsdelen är att bo i, och de olika teman som vi är intresserade av.

Storstadssatsningen: Diskutera intervjupersonens (ip) erfarenhet av Storstadssatsningen. Prata om det uppdrag/projekt som ip är inblandad i. Vilket syfte som uppdraget/projektet har. Om uppdraget/projektet fungerar bra eller dåligt. Vad det är som hindrar ett bra resultat, eller vilka förutsättningar som finns och som är viktiga för ett bra resultat.

Stadsdelen: Diskutera ip's syn på sin stadsdel och på staden Göteborg. Är stadsdelen bra att bo i och varför då. Finns det andra stadsdelar, eller städer, som ip hellre skulle vilja bo i. Hur kan stadsdelen och staden utvecklas, vad tycker ip vore en idealisk stadsdel att bo i. Hur påverkar Storstadssatsningen stadsdelen, och staden. Går det åt rätt eller åt fel håll. Går det snabbt eller långsamt.

Integration: Vad är integration för ip. Hur ser det ut i stadsdelen och i staden. Ökar eller minskar integrationen. Är integration viktigt och varför då. Hur kan man öka integrationen. Hur inverkar Storstadssatsningen på integrationen.

Trygghet: Vad är trygghet för ip. Finns trygghet för ip i stadsdelen och staden. Vilka är förutsättningarna för trygghet, vilka hinder finns. Förändrar Storstadssatsningen tryggheten i stadsdelen.

Genusperspektiv: Hur upplever ip det att vara kvinna/man i det projekt/uppdrag som ip deltar i för Storstadsstatsningen. Är det skillnad på att vara kvinna respektive man i dessa sammanhang. Vänder sig projektet/uppdraget särskilt till något kön. Varför.

Underifrånperspektiv: Vad är ett underifrånperspektiv. Finns det i Storstadsstatsningen. Är det bra eller dåligt. Vad innebär det konkret för ip's uppdrag/projekt. Fungerar det bra eller dåligt. Vad menar ip med boendediolog. Finns det i Storstadsstatsningen. Fungerar det bra eller dåligt. Vilka metoder används för att få en dialog.

Helhetsperspektiv: Vad menar ip med det. Vilka aspekter ingår när ip använder begreppet. Finns det något som står utanför.

Demokratisk delaktighet: Att känna delaktighet, vad är det för ip. Känner sig ip delaktig i den utveckling som sker i stadsdelen. Har alla grupper i stadsdelen samma möjlighet att vara delaktiga. Vilka står utanför respektive innanför. Har Storstadsstatsningen förändrat något av detta.

Lokala nätverk: Vilka lokala nätverk är ip del av. Eller känner till. Föreningar eller lösa nätverk. Är det positivt eller negativt laddade nätverk. För vem. Varför är ip del av nätverket. Påverkas nätverket av Storstadsstatsningen, positivt eller negativt. Fanns de innan eller bildades de i samband med Storstadsstatsningen.

Lokalt medborgarskap – demokratiskt deltagande: Deltar ip aktivt i någon av de demokratiska processer som pågår lokalt. Vilka processer. Vilka av stadsdelens anställda träffa ip i sitt vardagsliv. Ingår ip i någon grupp som utövar påtryckning på tjänstemän eller politiker. Varför. Vad hände. Hade Storstadsstatsningen någon betydelse för detta. Hjälpte eller stjälpte. Står lokalt demokratisk deltagande i kontrast mot representativ demokrati, enligt ip. Har ip varit på något nämndmöte. Eller på någon annan invitation från tjänstemän/politiker. Har ip pratat med några lokala politiker. Varför. Vad hände. Röstade ip. Varför/varför inte. Skillnad mot förra valet.

Kunskaps- och metodutveckling: Vad händer med ip's uppdrag/projekt efter Storstadsstatsningen. Vad vill ip ska hända. Vad har ip lärt från statsningen. Vilken kunskap har ip fått. Vilken kunskap har andra fått. Var finns den kunskapen nu, var i stadsdelens organisation. Var tar den vägen när Storstadsstatsningen slutar. Har ip använt andra metoder än vad som är vanligt.

Var den bra eller dålig. Kommer metoden att implementeras i ordinarie strukturer lokalt. Hur/varför inte.

Personuppgifter: Kön, ålder, utbildning, yrke, födelse-land, familj, föräldrarnas födelse-land, var bor ip, hur länge ip bott i stadsdelen, var bodde ip innan, har ip flyttat inom stadsdelen.

Referenser

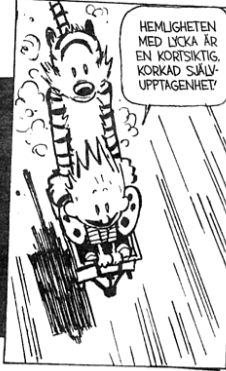
- Bhaskar, Roy (1978). *A Realist Theory of Science*. Hassocks, Harvester P.
- Brnic, Anita (2004). *Samtal om integration med tjänstemän i Göteborgs Stad*. Göteborg, Enheten för mångkulturell utveckling.
- Castro, Freddy (2002). *Seminarium om kritisk realism*. Göteborg 020423. Centrum för kulturstudier (2002a). *Arbetsplan 020919*, Göteborgs Universitet.
- Centrum för kulturstudier (2002b). *Projektplan 020227*, Göteborgs universitet.
- Danermark, Berth, Mats Ekström, Liselotte Jakobsen och Jan Ch Karlsson (1997). *Att förklara sambället*. Lund, Studentlitteratur.
- Forsén, Bosse och Lasse Fryk (1999). *Från rum till mellanrum: Att utveckla sin kompetens i socialt arbete*. Stockholm, Socialstyrelsen.
- Franzén, Mikael, Ulf Borelius och Jenny Stenberg (2002). *Lägesrapport 2002-09-30, Centrum för Kulturstuder*. Göteborg, Göteborgs universitet.
- Förvaltnings AB Framtiden (2003). *Affärsplan 2004*. Göteborg, Förvaltnings AB Framtiden.
- Hjort, Hanna och Annika Scheja (2003). *Projekt Forum Norr – En metodutvärdering*. Göteborg, Psykologprogrammet, Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Hägglund, Solveig, Ulla Wickström och Lars Gunnarsson (1979). *Att bo i norra Biskopsgården: En beskrivning av ett bostadsområde inom FAST-projektet*. Göteborg, Göteborgs Universitet.
- Integrationsverket (2002). *På rätt väg? Slutrapport från den nationella utvärderingen av storstadssatsningen*. Norrköping, Integrationsverket.
- Integrationsverket (2003). *Rapport Integration 2002*. Norrköping, Integrationsverket.
- Jensen, Christian och Mikael Löfström (2003). *Ideella organisationer i välfärdsystemet*. Göteborg, Handelshögskolan, Göteborgs Universitet.
- Johansson, Jenny (2004). *Rekrytering till kriminella gäng*. Göteborg, Polismyndigheten i Västra Götaland.
- Jönsson, Bodil (1999). *Tio tankar om tid*. Stockholm, Brombergs Bokförlag.
- Karlsson, Ove (1999). *Utvärdering - mer än metod*. Stockholm, Kommentus förlag.
- Krogstrup, Hanne Kathrine (1999). *Brugerinddragelse og organisatorisk læring i den sociale sektor*. Århus, Forlaget Systime.
- Kuusela, Kirsti (1991). *Att bo i invandrartäta områden: Etnisk bostadssegregation i Göteborg*. Stockholm, Byggforskningsrådet.

- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund, Studentlitteratur.
- Olsson, Sören, Marianne Ohlander och Gerd Cruse Sondén (2004). *Lokala torg: Liv, miljö och verksamheter på förortstorg*. Göteborg, Centrum för Byggnadskultur i Västra Sverige.
- Pawson, Ray och Nick Tilley (1997). *Realistic Evaluation*. Thousand Oaks, Sage.
- Putnam, Robert D (1996). *Den fungerande demokratin: Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm, SNS Förlag.
- Putnam, Robert D. (2001). *Den ensamme bowlaren: Den amerikanska medborgarandans upplösning och förnyelse*. Stockholm, SNS Förlag.
- Regeringskansliet (2002). *Metoder - Storstad och framtid*, Regeringskansliet Storstadsdelegationen www.storstad.gov.se. 040506.
- Salonen, Tapio (2003). *Barns ekonomiska utsatthet. Årsrapport 2003*. Stockholm, Rädda Barnen.
- Schulz, Solveig, Gunila Jivén, Inga Malmqvist, Jenny Stenberg och Lotta Särnbratt (2004). *Arkitektur betyder: Om trygghet och trivsel i fyra stadsdelar - Rapport i utvärderingen av Storstadssatsningen i Göteborg*. Göteborg, Chalmers Arkitektur.
- SDF Biskopsgården (2001). *Storstadssatsningen i norra Biskopsgården 2000-2003 (Åtgärdsplan)*, Göteborgs stad, Biskopsgården, Storstadssatsningen.
- SDN Biskopsgården (2004). *Handlingsplan för ökad lokal demokrati i SDN Biskopsgården (fastställd 040504)*. Göteborg, Göteborgs Stad, Biskopsgården.
- Stadskansliet Göteborg (2001). *Överenskommelse om samverkan mellan Göteborgs stad, Göteborgs universitet samt Chalmers tekniska högskola 010702*.
- Stadskansliet Göteborg (2002a). *Avtal mellan Göteborgs kommun, Stadskansliet och Göteborgs universitet, Centrum för kulturstudier 020219*.
- Stadskansliet Göteborg (2002b). *Revidering av lokalt utvecklingsavtal mellan staten och Göteborgs kommun*. Göteborg, Tjänsteutlåtande 020515.
- Stenberg, Jenny (2003). *Demokrati i Biskopsgården: Kan utvärderingrn av Storstadssatsningen komma till användning genom att implementeras i Biskopsgårdens demokratiplan?*, Göteborg, Paper presenterat på demokratiseminarium i Biskopsgården 030911.
- Stenberg, Jenny (2004). *Planning in Interplace? Om Time, Power and Learning in Local Activities Aiming at Social Inclusion and Sustainable Development*. Gothenburg, Chalmers Architecture.
- Sveriges Regering (1998). *Utveckling och rättvisa - en politik för storstaden på 2000-talet. Regeringens proposition 1997/98:165*. Stockholm, Sveriges Regering www.storstad.gov.se. 010603.

- Sveriges Regering (2001a). *Demokrati för det nya seklet, Regeringens proposition 2001/02:80*. Stockholm, www.storstad.gov.se. 030420.
- Sveriges Regering (2001b). *Lokalt utvecklingsavtal mellan staten och Göteborgs kommun. Bilaga till regeringsbeslut Ku 1999/613/Sto*. Stockholm.
- Yin, Robert K (1994). *Case Study Research: Design and Methods*. Thousand Oaks, Sage Publications Inc.
- Yin, Robert K (2000). *Case Study Evaluations: A Decade of Progress?* In: *Evaluation Models: Viewpoints on Educational and Human Services Evaluation*. Kellaghan, Thomas, (Ed.). Boston, Kluwer Academic Publishers: 185-93.

DIST. BY EUROPA PRESS 323 020334

»Den uppfattning som invandrarna har är att det bara är dom duktiga svenska tjänstemännen som utnyttjar möjligheten hur man använder pengarna i Storstadssatsningen»

Detta uttalande från en politiker i stadsdelsnämnden är en av många röster om Storstadssatsningen i norra Biskopsgården. Boken innehåller resultat från utvärderingen genomförd på Centrum för kulturstudier vid Göteborgs universitet och fokuserar på det delmål i Storstadssatsningen som handlar om att öka demokratisk delaktighet och deltagande. I boken diskuteras också hur demokratimålet, i invånarnas perspektiv, är relaterat till det övergripande målet för Storstadssatsningen, som är att bryta den sociala och etniska segregationen.

